

Kainuun liitto

KAINUU-OHJELMA

Hyvinvoiva ja elinvoimainen Kainuu

Maakuntasuunnitelma 2035
Maakuntaohjelma 2014–2017

KAINUU-OHJELMA

Hyvinvoiva ja elinvoimainen Kainuu

**Maakuntasuunnitelma 2035
Maakuntaohjelma 2014–2017**

Kainuun liitto 2015

Kainuun liitto
Kauppakatu 1
87100 Kajaani
Puh. 08 615 541
Faksi 08 6155 4260
kainuunliitto@kainuu.fi

Kannen kuva: Ville Heikkinen

Painopaikka:

1. Painos

A:3

ISBN 978-952-6685-17-5 (painettu)

ISBN 978-952-6685-18-2 (pdf)

ISSN-L 2323-7503

ISSN 2323-7503 (painettu)

ISSN 2323-7511 (verkkajulkaisu)

Kajaani 2015

Esipuhe

Kainuu-ohjelma – Hyvinvoiva ja elinvoimainen Kainuu – tähtää kunnianhimoisiin uudistuksiin, joita ei voida saavuttaa hetkessä. Suhteellisen tiiviiksi kiteytetty Kainuu-ohjelma muodostuu maakuntasuunnitelmasta 2035 ja maakuntaohjelmasta 2014–2017. Maakuntasuunnitelma linjaa maakunnan kehittämisen tavoitteet pitkällä aikavälillä ja maakuntaohjelma priorisoi lähiajan kehittämisen strategiset valinnat.

Kainuun maakunnallinen strategia on tarkoitettu koko maakunnalle ja sitä sovelletaan alueelliset sekä paikalliset erityispiirteet huomioon ottaen. Strategian luonne on ohjaava ja uusia mahdollisuuksia etsivä – se on ennen kaikkea aluelähtöinen strategia, joka toisaalta suuntaa valintoja, mutta toisaalta pyrkii säilyttämään reagoitiherkkyden.

Konkreettisimmillaan ohjelmassa esitetyt avaukset on kuvattu muutoksiin johtavina strategisina linjauksina, jotka tulee ymmärtää alustavina avauksina kehittämistyön käynnistämiseksi. Eläväksi suunnitellulla strategialla luodaan edellytyksiä tarttua avautuviin mahdollisuuksiin, tulevatpa ne miltä suunnalta tahansa. Valintojen onnistuneisuutta arvioidaan jatkuvana toteutuksen arviointina ja toimia tarkennetaan vuosittain strategiakauden edetessä, erityisesti ohjelman toimeenpanosuunnitelman tarkistamisen yhteydessä.

Kainuu-ohjelman vahva asema alueellisessa kehittämistyössä perustuu lakiin alueiden kehittämisestä. Maakuntaohjelman rinnalla maakuntakaava, maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelma ja yhteisesti sovittu edunvalvonta suunnataan tukemaan ohjelman toteutumista.

Kainuu-ohjelmaa on valmisteltu hyvin laajalla osallisten joukolla jo vuoden 2013 alusta alkaen. Prosessi alkoi tulevaisuustyöskentelyllä (skenaarioiden rakentaminen), jatkui Kainuun vision 2035 muotoilemisella ja johti lopulta strategisten tavoitteiden asettamiseen sekä lyhyemmän aikajänteen strategisten valintojen tekemiseen.

Haluamme lämpimästi kiittää kaikkia tämän ohjelman tekemiseen osallistuneita ja toivomme, että yhdessä tekemämme kehittämistyö näkyy hyvinä tuloksina ja tavoitteiden suuntaisina aluevaikutuksina!

Timo Korhonen
maakuntahallituksen
puheenjohtaja

Pentti Malinen
maakuntajohtaja

Heimo Keränen
aluekehitysjohtaja

Tiivistelmä

Kainuu-ohjelma muodostuu maakuntasuunnitelmasta 2035 ja maakuntaohjelmasta 2014–2017. Maakuntasuunnitelma linjaa maakunnan kehittämisen tavoitteet pitkällä aikavälillä ja maakuntaohjelma lähiajan kehittämisen strategiset valinnat.

Laajan maakuntaohjelman vahva asema alueellisessa kehittämistyössä perustuu lakiin alueiden kehittämisestä (7/2014, 6 §). Maakuntaohjelman rinnalla maakuntakaava, maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelma ja yhteisesti sovittu edunvalvonta ovat kehittämistyön konkreettisia työkaluja. Maakuntakaava ohjaa ja osoittaa maakunnan kehittämisen kannalta tarpeellisia alueita. Erillinen toimeenpanosuunnitelma (topsu) kohdentaa varojen käyttöä vuosittain hanketasolla kehittämiskohteisiin ja priorisoi edunajamisen toimenpiteitä lyhyellä aikajänteellä.

Kainuun tulevaisuuden visiona vuoteen 2035 on **Hyvinvoiva ja elinvoimainen Kainuu**. Kainuun alueellisessa profiilissa vahvuuksina korostuvat luonto, tila ja erilaiset fyysiset resurssit sekä infrastruktuuri. Nämä yhdessä luovat erinomaiset puitteet aluelähtöiselle ja omaehtoiselle kehittämiselle – erityisesti biotaloudelle. Kriittisimmät ratkaistavat haasteet ovat muuttoliikkeestä johtuva väestön väheneminen, osaavan työvoiman saatavuus, työvoiman kysynnän ja tarjonnan kohtaanto, saavutettavuus, kainuulaisten hyvinvointi sekä Kainuun maakuntakuva.

Kainuu-ohjelman tavoitteena on vastata näihin haasteisiin siten, että **1) elinvoimaa lisäävällä ja uudistavalla elinvoima- ja työllisyyspolitiikalla; 2) toimivalla aluerakenteella ja luontevalla yhteistyöllä sekä toimivilla palveluilla lisätään 3) kainuulaisten hyvinvointia**. Lopputuloksena tämä heijastuu **positiiviseksi kuvaksi** luovuuden, rohkeuden, myönteisyyden ja yrittäjyyden maakunnasta, jonka väkiluku lähtee jälleen kasvuun. Kainuun kehittämisessä tärkeitä näkökulmia ovat **osaaminen, kestävä kehitys, tasa-arvo ja yhdenvertaisuus, kansainvälisyys, kulttuuri ja kainutlaatuisuus sekä digitaalisuus**. Myös **maaseutu ja kolmas sektori** huomioidaan etenkin yhdenvertaisuuteen liittyen.

Ensimmäisenä painopisteenä on **elinvoimainen ja uudistuva elinkeinoelämä**, jonka kehittämisessä keskitytään seuraaviin kokonaisuuksiin:

1. Uudet ja uusiutuvat työpaikat sekä yritykset
2. Osaaminen ja käytännönläheinen innovaatiotoiminta
3. Osaavan työvoiman saatavuus

Tavoitteena on parantaa osaavan työvoiman joustavaa saatavuutta ja yritysten toimintaympäristön kilpailukykyä (myös kansainvälistä) sekä vetovoimaisuutta. Maakunnan elinkeinorakennetta pyritään uudistamaan ja lisäämään kasvuhaluisten ja -kykyisten yritysten määrää. Toimiala- ja maarajat ylittävä yhteistyö sekä Kainuun luontaisten vahvuuksien hyödyntäminen ovat tässä keskeisiä.

Elinkeinoelämän kärkialoina on matkailu ja palvelut, teknologia-alat, biotalous ja kestävä kaivannaistoiminta. Näillä aloilla on koko maakunnan kattava laaja kehittämispotentiaali suurten investointi- ja kasvumahdollisuuksien myötä.

Toisena painopisteenä on **sujuvan arjen ja toimivien palvelujen ja sekä yhteyksien luonnonläheinen ympäristö**, jonka kehittämisessä keskitytään seuraaviin kokonaisuuksiin:

1. Saavutettavuus
2. Elinvoimaa tukeva, kestävä alue- ja yhdyskuntarakenne
3. Yhteistyö ja uudistumiskyky

Maakunnan koko liikennejärjestelmän kehittämisen tavoitteena on vahvistaa Kainuun kilpailukykyä, parantaa ulkoista ja sisäistä saavutettavuutta ja tehostaa toiminta- ja logiikkajärjestelmiä. Liikkumistarvetta vähennetään uusilla älykkäillä liikkumisratkaisuilla ja sähköisten palvelujen avulla, mikä vähentää samalla myös liikenteen kokonaispäästöjä. Kainuusta rakennetaan ympäristövastuullisuuden mallimaakunta, jossa asuminen ja työ perustuvat kestäväälle ja ekotehokkaalle luonnonvarojen ja uusiutuvan energian käytölle – lähellä peruspalveluja.

Kainuulaisten paikallista osallistumisaktiivisuutta ja uudistumisintoa tukemalla edistetään kokeilukulttuuria. Tavoitteena on, että maakunnasta muodostuu valtakunnallisesti ja kansainvälisesti merkittävä hajautettujen ratkaisujen kehittämisympäristö. Kainuu on tulevaisuudessa kansainvälinen, kansainvälisesti verkottunut maakunta, joka tekee yhteistyötä erityisesti Itä- ja Pohjois-Suomen maakuntien kanssa.

Kolmantena painopisteenä on **hyvinvoiva Kainuu**, jonka kehittämisessä keskitytään seuraaviin kokonaisuuksiin:

1. Työllisyys ja toimeentulo
2. Terveys ja toimintakyky
3. Osallisuus ja yhteisöllisyys

Tavoitteena on parantaa kainuulaisten mahdollisuuksia työhön ja mielekkääseen tekemiseen, sekä parantaa työhyvinvointia, toimeentuloa sekä osaamista. Lisäksi tavoitteena on parantaa terveyttä ja toimintakykyä siten, että kainuulaisten terveyserot kaventuvat, kokemus hyvinvoinnista paranee sekä yhteisöllisyys ja osallisuus vahvistuvat.

Neljäntenä tavoitteena on **parantaa Kainuun maakuntakuvaa** siten, että Kainuu tunnetaan luonnonläheisyytensä lisäksi dynaamisena, elinvoimaisena ja houkuttelevana maakuntana.

Sisällysluettelo

Esipuhe	5
Tiivistelmä	6
Sisällysluettelo	8
1. KAINUU-OHJELMAN LÄHTÖKOHDAT	10
1.1. Kainuu-ohjelma kokonaisuohjelmana	10
1.2. Kainuun maakuntaprofiili	13
1.3. Kainuun tulevaisuusvaihtoehdot	21
2. STRATEGISET TAVOITTEET 2035	24
2.1. Elinvoimainen ja uudistuva elinkeinoelämä.....	24
2.2. Sujuvan arjen, toimivien palvelujen ja yhteyksien luonnonläheinen ympäristö	26
2.3. Hyvinvoiva Kainuu	32
2.4. Kainuu-kuva	33
2.5. Maakunnan kehityksen mittarit	33
2.6. Kainuun kehittämisen kokonaiskuva.....	37
3. STRATEGISET VALINNAT 2014–2017	38
3.1. Kilpailukykyä kansainvälisyydestä, yrittäjyydestä ja innovaatioista	39
3.2. Matkailu ja palvelut, teknologia, biotalous ja kestävä kaivannaisala.....	44
3.3. Saavutettavuutta älykkäillä liikkumisratkaisuilla ja sähköisillä palveluilla sekä toimivalla aluerakenteella	55
3.4. Hyvinvointia työstä, terveydestä ja yhteisöllisyydestä	65
3.5. Dynaaminen ja vetovoimainen maakunta	69
Lähdeluettelo.....	71
Liitteet	72
Julkaisuluettelo.....	87

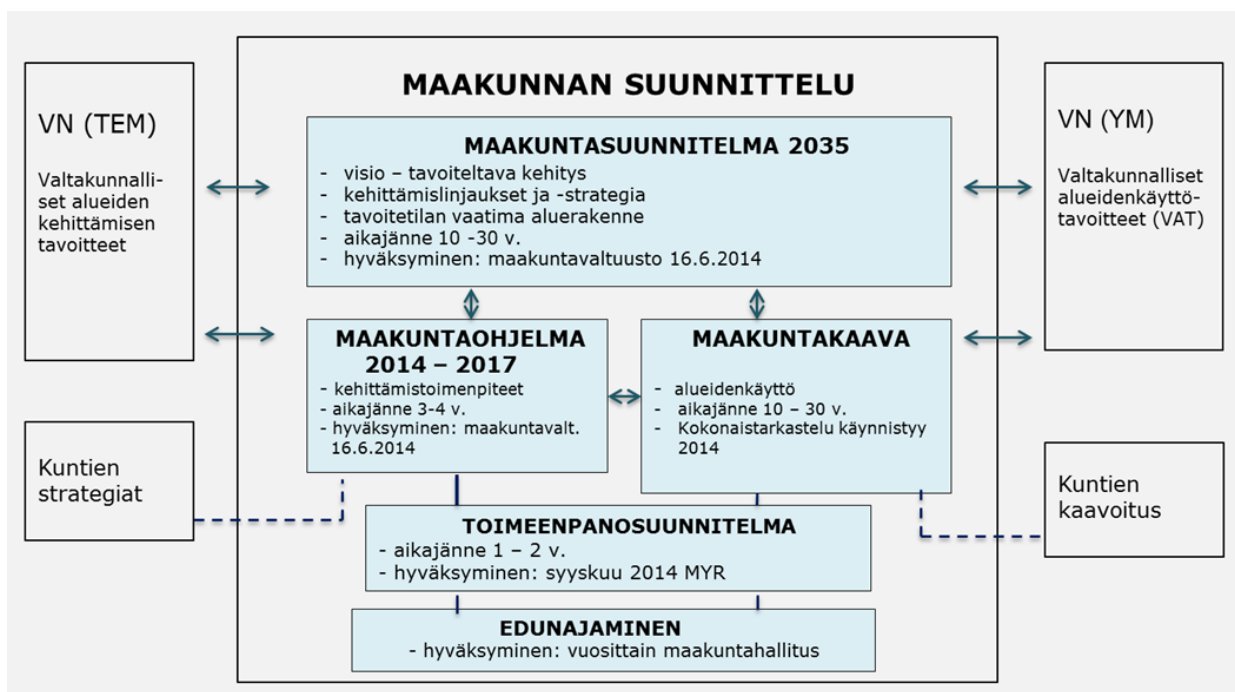
1. KAINUU-OHJELMAN LÄHTÖKOHDAT

Kainuu-ohjelma on kokonaisuus, johon sisältyy analyysi alueen kehittämistarpeista, pitkän aikavälin strategiset tavoitteet ja valinnat; keinot joilla tavoitteisiin päästään.

1.1. Kainuu-ohjelma kokonaisohjelmana

Kainuu-ohjelma sisältää strategiaosion, joka määrittelee Kainuun maakunnan kehittämisen pitkän aikavälin päämäärän ja tavoitteet vuoteen 2035. Varsinainen ohjelmaosio sisältää keinot eli strategiset valinnat, joilla edetään vuoteen 2017 saakka. Kainuu -ohjelma muodostuu siis maakuntasuunnitelmasta 2035 ja maakuntaohjelmasta 2014–2017. Kehittämistoimien keskeiset työkalut ovat maakuntakaava ja maakuntaohjelman toteuttamissuunnitelma sekä yhteisesti sovittu edunvalvonta. Maakuntakaava ohjaa ja osoittaa maakunnan kannalta tarpeellisten alueiden kehittämistä. Toimeenpanosuunnitelma (TOPSU) kohdentaa varojen käyttöä hanketasolla yhdessä päätettyihin kehittämiskohteisiin vuosittain.

Maakuntastrategiaan perustuvien osaohjelmien tulee olla maakuntahallinnon poliittisesti hyväksymiä. Aluekehityslaki määrittelee maakuntasuunnitelman ja -ohjelman juridisen aseman suhteessa EU:n rakennerahasto- ja muihin ohjelmiin. Oleellista maakuntasuunnitelmassa ja -ohjelmassa, siis Kainuu-ohjelmassa, on, että se edustaa maakunnan poliittista tahtotilaa eli se on maakuntavaltuuston hyväksymä. Aluekehityslaki (34 §) velvoittaa viranomaisia ottamaan maakuntaohjelman huomioon omissa aluekehittämistä koskeissa suunnitelmissa, mikä tekee ohjelmasta vahvan kehittämisvälineen (kuva 1).

Kuva 1. Maakuntasuunnitelman ja -ohjelman suhde muihin ohjelmiin.

Maakuntastrategia määrittelee yhteisen näkemyksen maakunnan kehittämisen suunnasta ja tavoitteista. Se osoittaa maakunnan tärkeimmät kehittämistarpeet sekä kertoo sen, miten niihin yhdessä eri toimijoiden kanssa vastataan. Maakunnan omat ja ulkopuolelta saatavat voimavarat suunnataan tämän yhteisen tahdonilmauksen mukaisesti. Maakuntastrategia rakentaa myös maakuntakuvaa, jolla alueesta viestitään ulospäin.

Kainuu-ohjelma kokoaa lisäksi yhteen erityisteemoja koskevia strategioita ja ohjelmia. Seuraavat Kainuun liiton tai Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymän strategiat ja ohjelmat ovat Kainuu-ohjelmaa tukevia:

- Kainuun Venäjä – strategia 2020
- Iän iloinen Kainuu 2030 - ikääntymispoliittinen strategia
- Kainuun ilmastostrategia 2020
- Kainuun ympäristöohjelma 2020
- Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä: Terveydenhuollon järjestämissuunnitelma 2013–2016

Kainuu-ohjelman laadinnassa on huomioitu maakuntaohjelman 2009–2013 ulkoisen ja sisäisen arvioinnin johtopäätökset. Pohjois-Suomen maakuntaohjelmien 2009–2013 ulkoisen jälkiarvioinnin (Antikainen ym. 2013) mukaan Kainuun maakuntaohjelmatyössä tulee kiinnittää huomiota strategisuuteen. Tämä tarkoittaa sitä, että kehittämistoimia uskalletaan kohdentaa tarkemmin – jostakin on uskallettava myös luopua. Myös ohjelman sisäistä yhtenäisyyttä ja tavoitteellisuutta vahvistamalla voidaan lisätä ohjelman strategisuutta. Toisena seikkana nousi esiin maakuntaohjelman ja maakuntakaavan välisen yhteyden vahvistaminen sekä hanketoiminnan ja hankkeissa tehtävän kehittämistyön jatkumon vahvistaminen. Lisäksi arvioinnissa kiinnitettiin huomiota siihen, että viestintä ja edunvalvonta suunnataan tukemaan kokonaisstrategiaa.

Maakuntaohjelman 2009–2013 **sisäisen arvioinnin johtopäätökset** voidaan tiivistää seuraavasti:

1. Elinkeinojen kehittämisen painopisteissä on jo tapahtunut toimintaympäristön kehityksen aiheuttamia muutoksia, minkä tulee näkyä ohjelman rakenteessa. **Kaivannaistoiminnan sekä bioenergian, tuulivoiman, puurakentamisen ja laajemmin koko bionalouden** kehitysnäkymien esiinmarssi on ollut nopea.
2. Innovaatiojärjestelmän kehittämisessä painottuu entisestään yhteys alueen yritystoiminnan kehittämiseen – samalla kun TKI-toiminnan kansainväliset yhteydet ja kansainvälinen rahoitus korostuvat. **Älykkään erikoistumisen strategian** laatiminen on avainasemassa. Koulutuksen tarjonta ja saavutettavuus tulevat säilymään keskeisinä tulevaisuuden kysymyksinä Kainuun kannalta.
3. **Työvoiman kysynnän ja tarjonnan ”epätasapaino”** (eläköitymisen nopeus, rakennetyöttömyys ja liikkuvuus haasteina) on erityisen tärkeä strateginen kysymys ohjelmakaudella 2014-2017. Mahdollisuutena on lisätä kysyntää muuttoaltille nuorelle työvoimalle ja tasapainottaa näin muuttoliikettä ja ikärakennetta. Työmarkkinatilanne on kuitenkin Kainuussa hyvin kaksijakoinen maakuntakeskusalueen ja kehysalueen välillä. Työvoimaa vetävät tekijät on otettava korostetusti ja alueellisesti räätälöidysti elinkeinopoliittiseen keinovalikoimaan (kaavoitus mukaan luettuna).

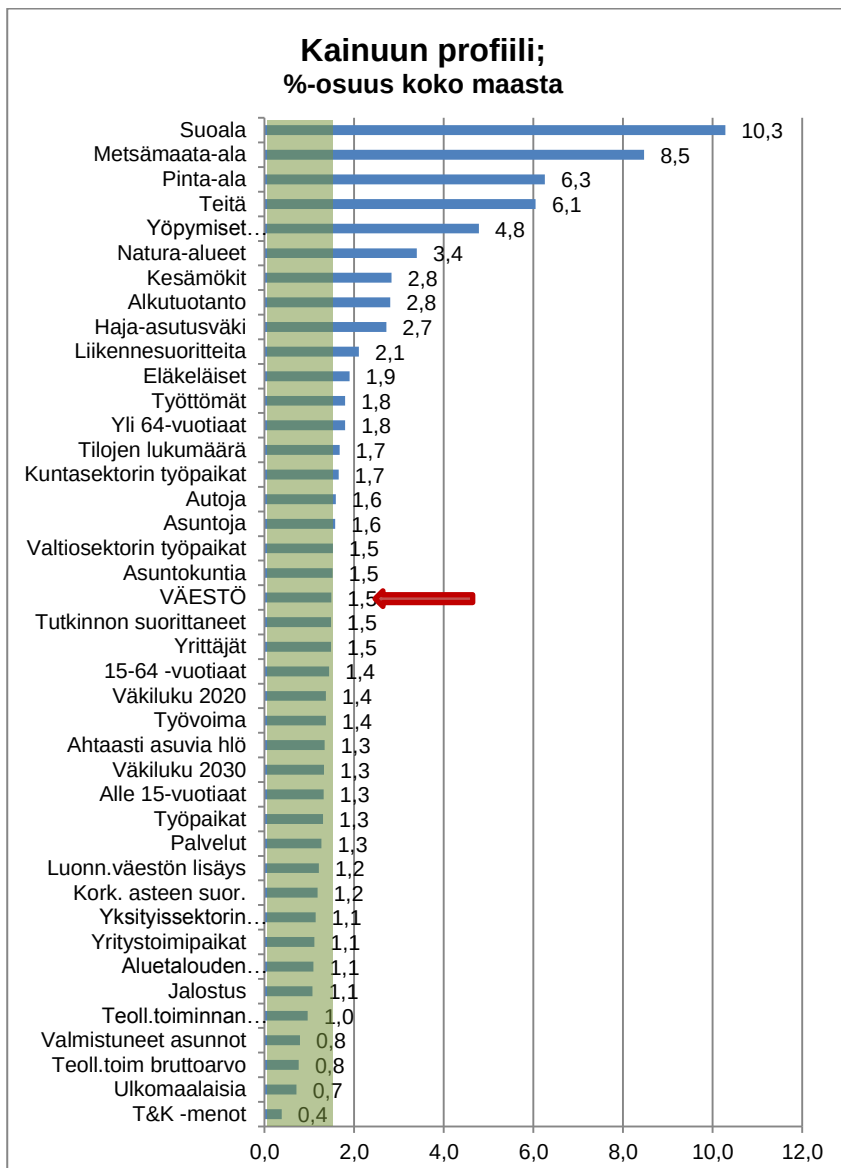
4. **Maaseudun**, ja ehkä aiempaa laajemmin **paikallisen, alueen sisältä syntyvän ja nousevan kehittämisen rooli tulee korostumaan**. Painetta tähän suuntaan luo erityisesti EU-rakennerahasto ja -maaseuturahasto-ohjelmien yhteiset painopisteet mm. vähähiilisen talouden edistämiseksi. Maaseutu nähdään myös valtakunnallisissa visioissa yritteliäisyyteen ja luovuuteen kannustavana hyvänä elämisen ympäristönä, jossa osallisuus ja kansalaisyhteiskunta korostuvat (ks. Maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma 2014–2020).
5. Kainuulaisten **hyvinvointia** on tarpeen tarkastella maakunnan ja kuntien yhteisenä tehtävänä. Kehittämistyön päämäärä on ihmisten kokeman hyvinvoinnin lisääminen, vaikka hyvinvointi onkin aika-, paikka- ja tilannesidonnainen kokemus – ja siten haastava kehittämiskohde. Siihen tarvitaan työllisyyden ja toimeentulon parantumista, terveyden ja toimintakyvyn kohentumista sekä osallisuuden tunteen ja aktiivisuuden nousua. Maakuntaohjelman painotuksiin liittyvät erityisesti keskustelu ikääntymispoliittisesta strategiasta, terveyserojen kaventamisesta, lasten ja nuorten kehitystä tukevien toimien lisäämisestä sekä sote- ja muiden hyvinvointipalvelujen saavutettavuudesta. Terveiden laajapohjainen edistäminen (ennaltaehkäisevät toimet) on keskeinen strateginen kysymys maakunnan väestön toimintakyvyn, palveluvarustuksen (esim. *uusi sairaala*) ja palvelujen rahoituksen turvaamisessa.
6. Kainuun ulkoinen ja sisäinen **saavutettavuus** ovat olleet aina haasteellisia, näkymissä on sekä uhkia että mahdollisuuksia. Selkeitä tavoitteita ja pitkäjänteisyyttä tarvitaan logistiikkaan ja yhteyksiin liittyvissä asioissa, koska ne ovat riippuvaisia pitkäjänteisistä yhteiskuntapoliittisista linjauksista. Saavutettavuudella on myös mielikuvaulottuvuus, joka on syytä ottaa huomioon. Luonnonympäristö on Kainuun vetovoimatekijöistä merkittävin: tämän vahvuuden ylläpitäminen ja viestinnällinen terävöittäminen (Kainuun on erotuttava muista alueista) ovat nousemassa esiin Kainuun maineen hallinnassa.
7. **Vuorovaikutteisuuden vahvistaminen** toimintatapana maakunnan edunajamisessa, viestinnässä ja kehittämistyössä ovat nousseet keskeisiksi nopeasti muuttuvassa toimintaympäristössä. Tämä edellyttää, että **ennakoivaa ja ohjelmaa jatkuvasti tarkentavaa otetta** myös **vahvistetaan**. Hankehallinnoinnissa on tarve toimintamallille, jossa keskeisenä kriteerinä on hankkeiden osuvuus maakuntastrategiaan ja strategian tavoitteiden suuntainen vaikuttavuus.

Maakuntaohjelman arviointien lisäksi Kainuun aluekehittämisessä otetaan huomioon Kainuun maakuntakokeilussa saadut kokemukset, arviointitulokset ja parhaat käytännöt (Kainuun hallintokokeilun seurantasihteeristö 2013: 28–30 ja 31–36).

1.2. Kainuun maakuntaprofiili

Kainuun alueellisessa profiilissa korostuvat vahvuuksina luonto, tila ja erilaiset fyysiset resurssit sekä infrastruktuuri, jotka luovat erinomaiset puitteet aluelähtöiselle ja omaehtoiselle kehittämiselle ja biotaloudelle. Toisaalta profiili vaatii osaamispohjan (työvoiman) ja yrittäjyyden sekä työpaikkojen intensiivistä kehittämistä ja vetovoimaisen Kainuu-kuvan vahvistamista, jotta ikääntyvä väestö voidaan hoitaa ja resurssien hyödyntämisessä sekä alueen elinvoiman ja kilpailukyvyn vahvistamisessa onnistutaan.

Kainuun erityispiirteisiin muuhun maahan verrattuna kuuluvat muun muassa maaseutumaisuus, metsäisyys, väljä asutus ja luonnonvarapohjainen tuotantorakenne sekä iäkäs väestö. Teollisen toiminnan brutto- ja jalostusarvossa, yritysten määrässä, koulutustasossa, asuntotuotannossa ja ulkomaalaisten määrässä sekä T&K-menoissa Kainuu profiloituu koko maata heikommaksi (kuva 2). Mielikuvatutkimuksissa Kainuu myös mielletään luonnonläheiseksi, kaukaiseksi alueeksi.

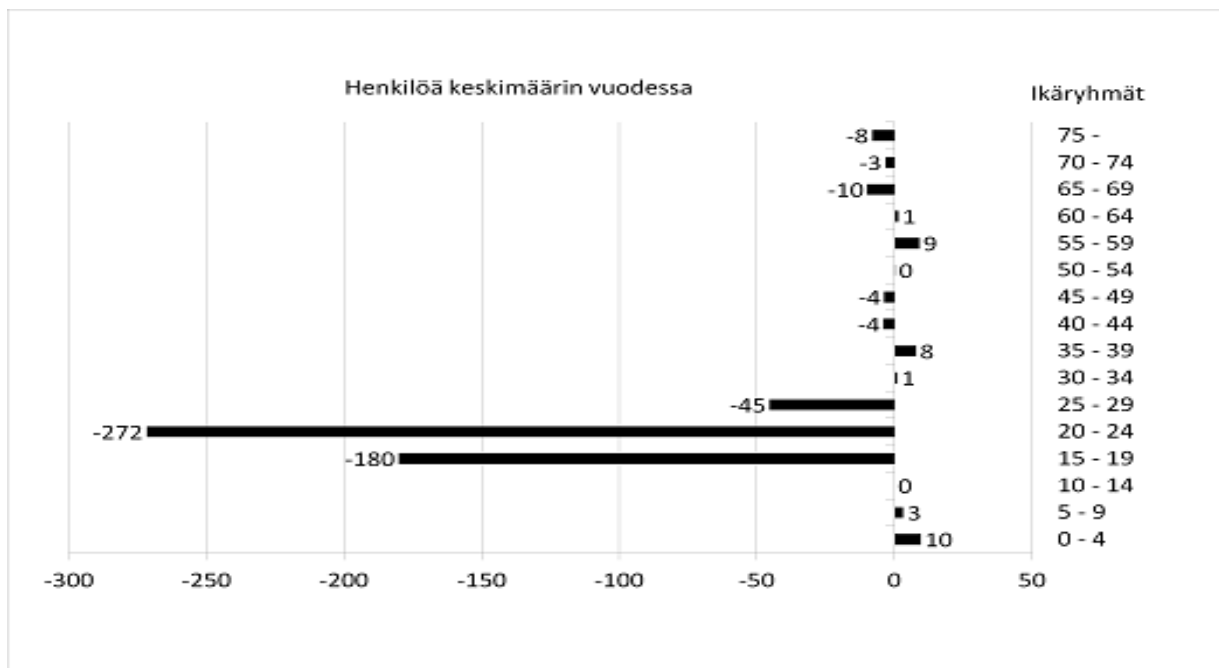
Kuva 2. Kainuun maakuntaprofiili: eri piirteiden prosenttiosuus koko maan määristä. Tiedot vuosilta 2010–2013 (Tilastokeskus).

Kainuun väestön ja ikärakenteen kehitys

Kainuun yhdeksän kunnan väestö on vähentynyt 18 562 hengellä (18,7 prosenttia) runsaan kolmenkymmenen vuoden aikana, 1980–2012. Samaan aikaan maakuntakeskuksen suhteellinen asema on vahvistunut; Kajaanin osuus koko Kainuun väestöstä oli jo 47 prosenttia vuonna 2012. Kainuun väestön määrä laski vuoden 2013 lopussa jo alle 80 000 ja Tilastokeskuksen trendiennusteiden mukaan se tulisi olemaan vuoden 2017 lopussa noin 78 000 ja vuoden 2035 lopussa noin 74 000 (ks. kuva 10).

Kainuu on menettänyt väestöään erityisesti maakunnasta pois suuntautuneen muuttoliikkeen vuoksi. Esimerkiksi vuonna 2012 Kainuussa oli lähtömuuttajia yhteensä 3 887 ja tulomuuttajia 3 343 eli muuttotappio oli 544 henkilöä. Maakunnasta muuttajissa on hieman enemmän naisia kuin miehiä, mikä näkyy väestörakenteessa (ks. kuva 4) alhaisena nuorten naisten määränä. Muuttotappio on kuitenkin pienentynyt 2000-luvun alusta, jolloin se oli suurimmillaan yli 1 300 henkeä kahtena perättäisenä vuonna. Alueen pitkään jatkuva muuttotappio heikentää aluetaloutta. Muuttajien mukana menetettiin Kainuusta pelkästään kunnallisverotuloja vuosina 2001–2010 noin 66 miljoonaa euroa (Kytö & Kral-Leszcynska 2013: 85).

Maakunnan kokonaisnettomuuton näkökulmasta Kainuu on menettänyt eniten nuoria asukkaitaan. Suurinta muuttotappio on ollut ikäluokassa 20–24-vuotta, toiseksi suurinta 15–19-vuotiaissa ja kolmanneksi suurinta ikäluokassa 25–29-vuotta (kuva 3). Vuosien 2002–2012 aikana 15–29-vuotiaita on muuttanut Kainuusta pois keskimäärin vuodessa 335 asukasta enemmän kuin saman ikäisiä on Kainuuseen muuttanut. Erityisesti lukion jälkeen yliopistoon opiskelemaan lähtevät nuoret ovat muuttaneet maakunnasta, mutta myös toisen asteen ammatillisen koulutuksen jälkeen opiskeluaan jatkavat tai töihin menevät nuoret ovat jättäneet maakunnan. Toisaalta nuoret ovat muuttoaktiivisia ja heitä myös tulee Kainuuseen töihin ja opiskelemaan ammattikouluun ja ammattikorkeakouluun. Pysyvän yliopistokoulutuksen puuttuminen maakunnasta merkitsee luonnollisesti ylimmän asteen koulutukseen haluavien nuorten muutttoa maakunnasta. Merkittäviä muuttosyitä ovat opiskelu- ja työpaikan lisäksi perhesyyt ja palaaminen synnyinmaakuntaan.

Kuva 3. Kainuun tulo- ja lähtömuuttajat ikäryhmittäin vuosina 2002–2012 (Tilastokeskus 2014).

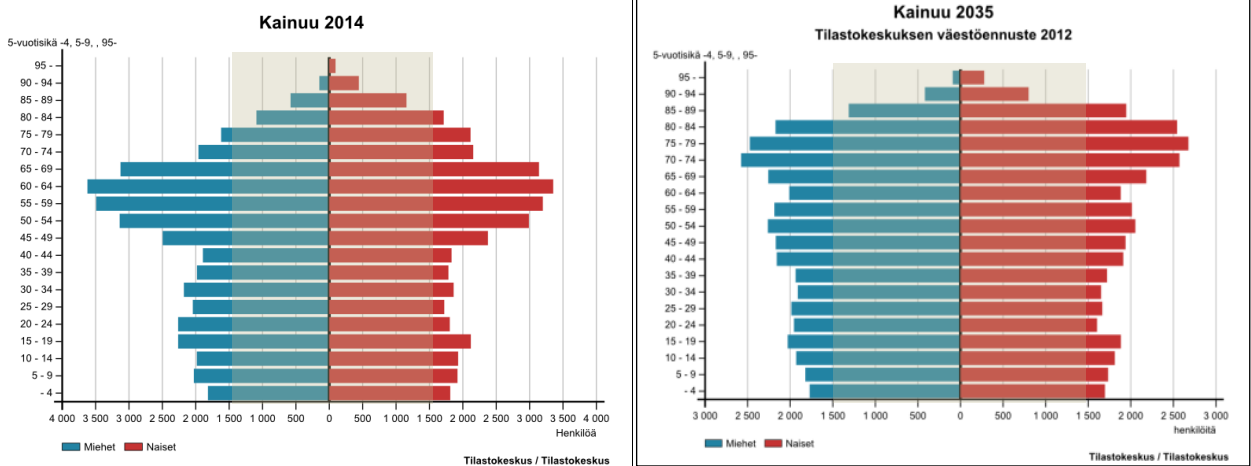
Maakuntasuunnitelma 2035

Suosituimpia Kainuusta pois muuttaneiden kohdekuntia vuonna 2012 olivat Oulu (565 henkeä), Helsinki (313), Kuopio (215), Tampere (113) ja Jyväskylä (105). Kaikki suosituimmat muuttokohteet ovat yliopistokaupunkeja. Kainuuseen muutettiin samana vuonna useimmiten Oulusta (419 henkeä), Helsingistä (123), Kuopiosta (109), Tampereelta (72) ja Jyväskylästä (59) (Tilastokeskus).

Kainuussa asui vuonna 2011 yhteensä 1784 ulkomaalaistaustaista henkilöä. Kainuun ulkomaalaisväestöstä 59 % oli peräisin Euroopasta ja loput muista maanosista. Ulkomaalaisväestön osuus Kainuun väkiluvusta oli vuonna 2010 yhteensä 1,7 %, kun vastaava luku koko maassa oli 3,1 %. Nettosiirtolaisuus on lisännyt koko Suomen väkilukua ja se on ollut myös Kainuulle voitollinen jo vuodesta 1981 lähtien ja erityisesti viime vuosina. Siirtolaisuuden vaikutus väestön kehityksessä ja rakenteessa tulee jatkossa korostumaan.

Huolestuttavaa Kainuun väestönkehityksessä on koko 2000-luvun ajan ollut se, että työikäisen väestön (15–64-vuotiaat) ja lasten määrä on pienentynyt ja vanhempien ikäluokkien määrä kasvanut. Vanhusväestön suuri osuus heikentää Kainuun väestöllistä huoltosuhdetta, joka on ollut koko 2000-luvun ajan maan keskiarvoa selkeästi korkeammalla tasolla.

Kainuun ikärakenne on vanhentunut: yli 65-vuotiaiden osuus on kaksinkertaistunut Kainuussa vuodesta 1980 vuoteen 2012. Vielä vuonna 1980 Kainuun ikärakenne oli maan keskimääräistä ikärakennetta ”parempi”, sillä lasten osuus oli suurempi ja vanhusten osuus pienempi, kuin koko maassa keskimäärin. Työikäisten osuuskin oli keskiarvoa suurempi. Vuoteen 2000 mennessä tilanne oli kääntynyt jo päinvastaiseksi eli Kainuussa lasten osuus väestöstä oli supistunut valtakunnan keskiarvoa pienemmäksi ja vanhusten osuus suuremmaksi. Sama kehitys on jatkunut näihin päiviin saakka ja kehitys on kärjistynyt erityisesti alueen maaseutumaisissa kunnissa, joissa muuttotappio ja alhainen syntyvyys yhdessä ovat heikentäneet väestörakennetta nopeasti (kuva 4).

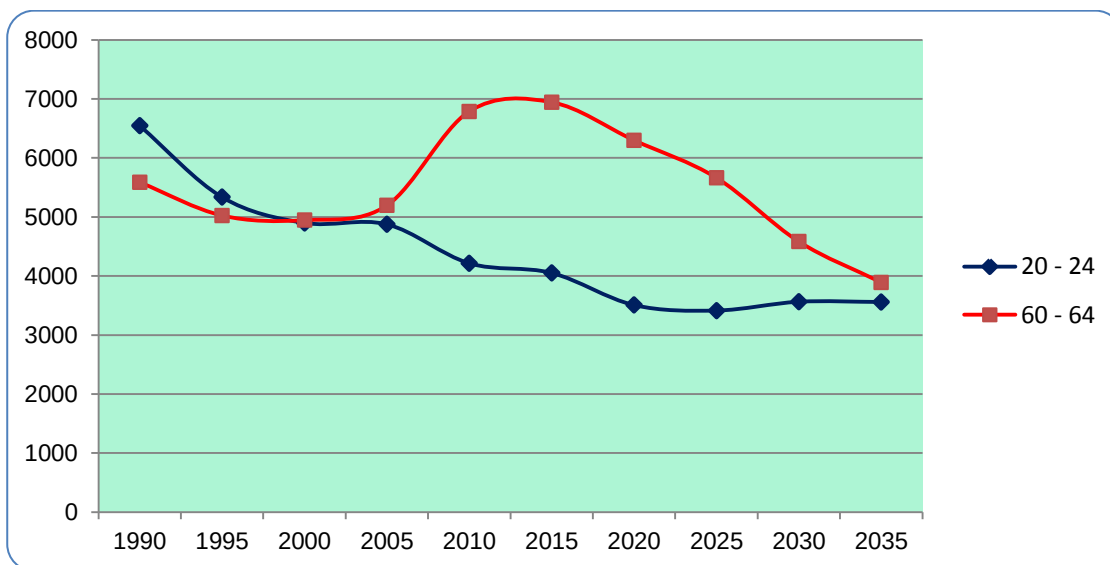
Kuva 4. Ikäluokat 5-vuotisryhmittäin Kainuussa 2014 ja ennuste 2035 (Tilastokeskus 2013/2015).

Muuttoliike on aluekehitystä voimakkaasti polarisoiva mekanismi, jossa muuttotappioalueet kärsivät negatiivisista kerrannaisvaikutuksista. Kainuun väestönkehitykseen liittyvät kriittiset osatekijät maakunnan kehittämisen näkökulmasta ovat väestön väheneminen ja ikärakenteen vanheneminen (keski-ikä nousee, työikäinen väestö vähenee ja ”hoidettavien” osuus väestöstä lisääntyy), mikä heikentää väestöllistä ja taloudellista huoltosuhdetta (kasvattaa kustannuksia ja murentaa aluetalouden tuloperustaa). Toisaalta nuoria ja työikäisiä myös muuttaa Kainuuseen. Erityisesti 2000-luvulla kasvanut Kainuuseen suuntautunut maahanmuutto on tasapainottanut alueen väestönkehitystä.

Työvoiman tarjonta

Työmarkkinoille tulevien ja sieltä poistuvien suhde on alueella muuttumassa ohjelmakauden aikana. Tilastokeskuksen ennusteen mukaan eläköityvien määrä on Kainuussa suurimmillaan vuonna 2015: 1389 henkilöä. Samaan aikaan työmarkkinoille tulevien määrä on 810 henkilöä. Erotus on yli 550 henkilöä. Tilanne jatkuu samankaltaisena 2025 saakka, jonka jälkeen tilanne vuosikymmenessä tasapainottuu (ks. kuva 5; Kainuun väestöennuste 2012, Kainuun liitto).

Työikäisen väestön hupeneminen koetaan alueella erityisen ongelmalliseksi. Kainuun työllisyysaste, työttömyysaste ja taloudellinen huoltosuhde ovat maan heikoimmat. Ennusteiden mukaan taloudellinen huoltosuhde kasvaa voimakkaasti lähivuosina, kun enää kolmasosa väestöstä on työelämässä. Mikäli työikäisten määrä vähenee voimakkaasti ja työvoiman kysyntä ja tarjonta eivät kohtaa, tulee jatkossa haasteena olemaan yhä mittavampi työvoimapula¹. Niukkuutta työvoimasta ennakoidaan tulevan korkeaa osaamista vaativissa tai paljon työvoimaa vaativissa tehtävissä. Odotettavissa on, että myös maakunnan sisäinen eriytyminen, polarisoituminen syvenee.

Kuva 5. Työmarkkinoille tuleva/poistuva ikäluokka.

¹ Esimerkiksi vuosi 2014 alkoi Kainuussa suorastaan ennennäkemättömän vaikeassa tilanteessa – työvoimaa hankkineista toimipaikoista selvästi suurempi osuus on kokenut rekrytointiongelmia kuin yhdenkään muun maakunnan alueella, vaikka samanaikaisesti Kainuussa vallitsee maan pahin työttömyys.

Keskeisenä ongelmana Kainuulle on työvoimaan tulevan ja siitä poistuvan ikäluokan ero ja siitä johtuva huomattava työvoimatarpeen kasvu koko tulevalla ohjelmajaksolla. Ratkaisuna edellä oleviin haasteisiin on työvoiman, erityisesti muuttoherkän, nuoren työikäisen väestön saaminen alueelle paluumuuttajina, uusmuuttajina ja maahanmuuttajina. Myös Kainuun työttömyyttä tulee vähentää ja työllisyysastetta kasvattaa eli saada koko työvoima ja työvoiman ulkopuolella olevat työikäiset tuottamaan työhön. Työvoiman kysynnän ja tarjonnan kohtaantoa tulee radikaalisti parantaa. Kainuussa tarvitaan aktiivista työvoimapolitiikkaa ja maakunnallista väestöpolitiikkaa.

Työpaikat ja työttömyys

Kainuun työpaikkojen määrä romahti 1990-luvun alun laman aikana hyvin nopeasti 39 000 tasosta alle 30 000, mutta on siitä hieman noussut ja säilynyt koko 2000-luvun suhteellisen vakaana: nykyään alueella työssäkäyviä on noin 30 000. Tilanteen vakautta selittää se, että Kainuun aluetalouden kasvu on ollut, tavoitteiden mukaisesti, maan keskimääräistä nopeampaa ja työttömyys on alentunut muita alueita nopeimmin aina vuoteen 2008, jolloin maailmanlaajuinen lama ja UPM:n tehtaan lopettaminen taas heikensi nopeasti Kainuunkin työllisyyttä. Tämän jälkeen Kainuuseen on syntynyt uusia yrityksiä ja työpaikkoja erityisesti Talvivaaran, Transtechin ja Renforssin Rannan ansiosta sekä liikevaihtoa aina kesään 2013 saakka, jonka jälkeen tilanne on taas heikentynyt.

Keskeisin väestöön ja alueen hyvinvointiin vaikuttava seikka on työpaikkojen määrä työssäkäyntialueella. Perusoletuksena on, että avoimet työpaikat houkuttelevat maakuntaan työikäistä väestöä ja että maakunnassa työttömänä olevia onnistutaan kouluttamaan avautuviin tehtäviin.

Biotalous kehittäminen ja globaali elintarvikkeiden kysynnän kasvu luovat työpaikkoja ja kasvattavat maa-, metsä- ja kalatalouden sekä elintarvikkeiden valmistuksen työpaikkojen määrää (taulukko 1). Teollisuustyöpaikkojen määrään heijastuu paperiteollisuuden loppuminen Kainuusta. Paperiteollisuus ja painaminen -toimialan yli 1 000 työpaikkaa ovat vuoteen 2010 mennessä vähentyneet muutamaan kymmeneen. Sahateollisuus, sähkö- ja elektroniikkateollisuus, metallien jalostus ja metallituotteiden valmistus sekä rakennusaineteollisuus ovat merkittävimpiä teollisia työllistäjiä Kainuussa. Sahateollisuudelle ja rakennusaineteollisuudelle tavoiteltu kasvu toteutuu, mikäli puutuoteteollisuuden ja puurakentamisen mahdollisuudet Kainuussa saadaan realisoitumaan. Kemianteollisuuden ja metalliteollisuuden työpaikkamäärien kasvuun on loistavat mahdollisuudet biotalouden kehittämisen kautta. Kaikkiaan teollisuuden työpaikoissa tavoitellaan voimakasta kasvua vuoteen 2035 mennessä, joka perustuu erityisesti biotalouden mahdollisuuksien hyödyntämiseen.

Kivi- ja kaivannaisteollisuuden työpaikkoja Kainuussa oli vuonna 2012 reilut 800. Talvivaaran lähitulevaisuuden epävarmuudesta huolimatta alan pitkän ajan työllistävyysennuste on positiivinen ja vuoteen 2035 alalle ennakoita ja tavoitellaan noin 1 200 työpaikkaa. Matkailun kehittäminen heijastuu majoitus- ja ravitsemusalan työpaikkamääriin, joissa tavoitellaan yli 1 000 työpaikkaa vuoteen 2035 mennessä. Myös rakentamisen työpaikkamäärä voidaan pitää kutakuinkin nykyisellä tasolla (noin 2 000 työpaikkaa), mikäli puurakentamisen kehittämisessä onnistutaan ja positiivisen väestön- ja elinkeinojen kehittymisen kautta saavutetaan lisää asuin- ja liiketilarakentamista.

Maakuntasuunnitelma 2035

Suurin yksittäinen työllistävä Tilastokeskuksen toimialaluokittelun (2008) mukainen toimiala on terveys- ja sosiaalipalvelut, jossa työskenteli vuonna 2011 miltei 5 700 henkilöä. Väestön ikääntyessä palvelujen tarve kasvaa ja terveys- ja sosiaalitoimen työpaikkojen ennakoidaan lisääntyvän. Alan työpaikkojen kasvua tavoitellaan erityisesti yksityisiä sosiaali- ja terveysalan työpaikkoja lisäämällä. Tukku- ja vähittäiskauppaan sekä kuljetukseen ja varastointiin tavoitellaan uusia työpaikkoja verkkokaupan sekä matkailun kehittämisen kautta. Pelialan, mittaustekniikan sekä konesalipalveluiden (datacenter-toiminta) kehittäminen tuovat uusia työpaikkoja taiteisiin, viihteisiin, virkistykseen ja muihin yksityisiin palveluihin, informaatioon ja viestintään sekä sähkö- ja elektroniikkateollisuuteen.

	Toteutunut kehitys				Tavoiteltava kehitys				
	2008	2009	2010	2011	2015	2020	2025	2030	2035
Kaikki toimialat yhteensä	30 002	30 191	30 103	30 281	30 522	31 752	32 395	33 148	33 640
A Maatalous, metsätalous ja kalatalous	2 508	2 313	2 340	2 317	2 315	2 320	2 330	2 335	2 440
B Kaivostoiminta ja louhinta	421	430	565	622	600	1 000	1 100	1 150	1 200
C Teollisuus	3 135	2 807	2 691	2 516	2 692	3 177	3 540	3 898	4 030
C 10-12 Elintarvikkeiden valmistus	221	241	227	232	280	300	350	370	375
C 13-15 TeVa	51	43	39	34	45	37	35	33	30
C 16 Sahateollisuus	457	566	461	387	450	550	650	780	800
C 17 -18 Paperiteollisuus ja painaminen	534	72	76	91	97	150	240	250	260
C 19-22 Kemiateollisuus	26	23	21	19	50	250	350	450	475
C 23 Rakennusaineteollisuus	198	198	218	196	200	210	220	225	250
C 24-25 Metallien jalostus ja met.tuotteiden valmistus	336	290	289	297	300	400	450	530	575
C 26 -27 Sähkö- ja elektroniikkateollisuus	783	711	638	570	565	550	510	505	500
C 28 Muiden koneiden ja laitteiden valmistus	57	109	61	79	80	90	95	100	105
C 29-30 Kulkuneuvojen valmistus	130	233	372	430	440	465	470	490	500
C 31-33 Huonekalut; koneiden ym. korjaus, huolto ja asennus	342	321	289	181	185	175	170	165	160
D-E Energiahuolto; Vesi- ja jätehuolto	340	355	331	330	370	420	450	480	500
F Rakentaminen	1 921	1 983	1 963	2 089	1 995	2 000	2 005	2 050	2 075
G Tukku- ja vähittäiskauppa; moottoriajoneuvojen ja moottoripyörien kauppa	3 050	3 033	3 022	3 087	3 090	3 095	3 100	3 120	3 125
H Kuljetus ja varastointi	1 693	1 601	1 619	1 521	1 520	1 600	1 620	1 650	1 675
I Majoitus- ja ravitsemistoiminta	957	1 009	942	1 044	960	970	980	1 000	1 050
J Informaatio ja viestintä	402	419	422	427	460	490	530	570	600
K Rahoitus- ja vakuustointi	341	329	301	277	270	265	250	240	230
L Kiinteistöalan toiminta	259	261	258	251	270	280	285	290	295
M Ammatillinen, tieteellinen ja tekninen toiminta	982	1 066	917	982	990	1 000	1 010	1 015	1 025
N Hallinto- ja tukipalvelutoiminta	2 095	2 205	2 260	2 298	2 300	2 350	2 360	2 375	2 380
O Julkinen hallinto ja maanpuolustus; pakollinen sosiaalivakuutus	2 362	2 469	2 309	2 294	2 290	2 180	2 120	2 050	2 000
P Koulutus	2 093	2 133	2 060	2 176	2 050	2 100	2 050	2 025	2 000
Q Terveys- ja sosiaalipalvelut	5 442	5 591	5 705	5 665	5 800	5 850	5 900	5 975	5 950
R-U Taiteet, viihteet ja virkistys; Muu palvelutoiminta	1 713	1 867	1 894	1 853	2 000	2 005	2 065	2 125	2 165
X Toimiala tuntematon tai muu toimiala	288	320	514	532	550	650	700	800	900

Taulukko 1. Kainuun työpaikat toimialoittain (TOL 2008), vuodet 2008 - 2011 (Tilastokeskus, Toimiala Online: alueella työssäkäyvät); tavoiteltava kehitys vuoteen 2035 (Kainuun liitto).

Työttömyys on ollut alueella pitkään muuta maata pahempi (noin 1,5-kertainen koko maahan verrattuna), mikä on pitänyt osaltaan yllä poismuuttoa alueelta ja on edelleen ilkeä, erittäin vaikeasti ratkaistavissa oleva ongelma. Vuoden 2013 työttömyysaste Kainuussa oli 15,2 % (koko maassa 11,3 %) ja vuoden lopussa työttömien työnhakijoiden osuus työvoimasta oli 18,2 % (työttömiä työnhakijoita oli 6 486). Työllisyyden selvä heikentyminen 2013 vuoden lopulla on kasvattanut erityisesti nuorisotyöttömyyttä ja pitkäaikaistyöttömyyttä. Kainuussa vallitsee maan pahin työttömyys ja varsin heikko työllisyys. Vuonna 2013 työllisyysaste painui 60,8 %:iin, jolloin ero koko maahan kasvoi 7,7 % -yksikköön.

Vaikka Kainuun suurimmat työnantajat ovat julkisyhteisöjä, vuonna 2012 Kainuussa oli myös 4 319 yritystoimipaikkaa, joissa työskenteli 16 448 henkilöä. Viime aikoina useat yritykset ovat kärsineet heikentyvästä kannattavuudesta heikon suhdannetilanteen vuoksi, mutta yrityksissä on luonnollisesti myös rakenteellisia

Maakuntasuunnitelma 2035

kehittämistarpeita. Ongelmat eivät ole alueelle erityisiä, koska Kainuussa yritysten liikevaihdon ja henkilöstön kehitys on ollut samankaltaista kuin maassa keskimäärin.

Maakunnassa on panostettu ja panostetaan metsävarojen hyödyntämiseen ja jatkojalostamiseen, uusiutuvaan energiaan, kaivosteollisuuteen, metalliin ja lähiruokaan. Myös matkailu on tärkeä kärkiala ja sen merkitys aluetaloudelle on huomattava. Kehittyviä aloja ovat korkeaan ja pitkäaikaiseen osaamiseen pohjautuva mittaustekniikka ja peliala. Työpaikkojen suhteen lähivuosien kasvuodotukset kohdistuvat laajenevaan kaivosteollisuuteen, sosiaali- ja terveyspalveluihin sekä Kajaanissa käynnistyneisiin konesalipalveluihin ja biotalouteen. Kaivosteollisuus on tukenut alueen talouskasvua ja työllisyyttä hyvin, vaikkakin viime vuoden aikana kokonaistuotannon menetykset olivat suuria. Toiminnassa olevien kaivosten lisäksi maakuntaan on suunnitteilla uutta kaivostoimintaa sekä kaivosteknologian yritystoimintaa.

Kainuun aluetalouden kehitykseen liittyvät kriittiset osatekijät ovat työpaikkojen määrä (vaikuttaa aluetalouden tulovirtaan ja alueen elinvoimaan) ja niiden vetovoimaisuus yhdessä maakunnan yleisen vetovoimaisuuden kanssa (vaikuttaa myös muuttoliikkeen kautta väestömäärän) sekä uusien ja / tai kasvuhakuisten yritysten lisääntyminen maakunnassa. Uusia työpaikkoja tarvitaan erityisesti yksityiselle sektorille; tarvitaan lisää tuotannollisia investointeja.

Hyvinvointi

Kainuun alueellisen hyvinvoinnin näkökulmasta suurimmat ongelmat ovat sosioekonomisesti heikompi tila kuin koko maassa ja suuret erot kainuulaisten väestöryhmien kesken. Pääosa väestöstä voi hyvin, mutta pahoinvoivan väestön ongelmat pitkittyvät ja sitä kautta syvenyvät. Pitkäaikaistyöttömyys, nuorisotyöttömyys, psyykkiset sairaudet, päihteiden käyttö, perheiden ongelmat ja yksinäisyys aiheuttavat pahoinvointia. Ongelmat liittyvät läheisesti matalaan koulutustasoon, heikkoon taloudelliseen toimeentuloon ja sosiaaliseen syrjäytymiseen.

Työ- ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisemien tilastojen (THL 2013) mukaan vuonna 2009 suomalaisista 65 prosenttia koki elämänlaatunsa keskimäärin hyväksi mutta kainuulaisista vain 50 prosenttia. Suurimmat erot olivat aineellisessa hyvinvoinnissa (työssä ja toimeentulossa, toimintakyvyssä ja fyysisessä terveydessä), sosiaalisessa hyvinvoinnissa (sosiaalisissa suhteissa ja osallisuudessa) sekä henkisessä hyvinvoinnissa (henkisessä terveydessä ja koetussa hyvinvoinnissa). Tavoitteena on, että kainuulaiset voivat vähintään yhtä hyvin kuin muut suomalaiset.

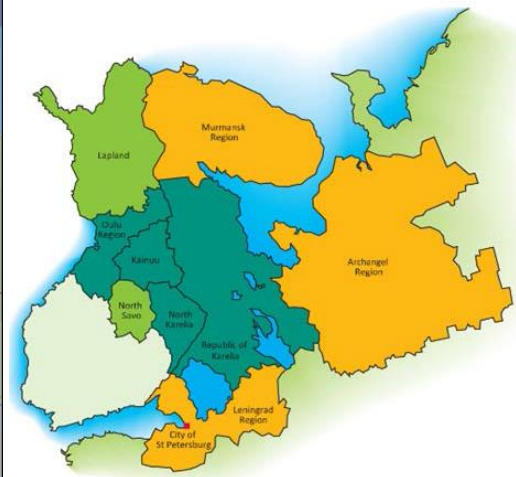
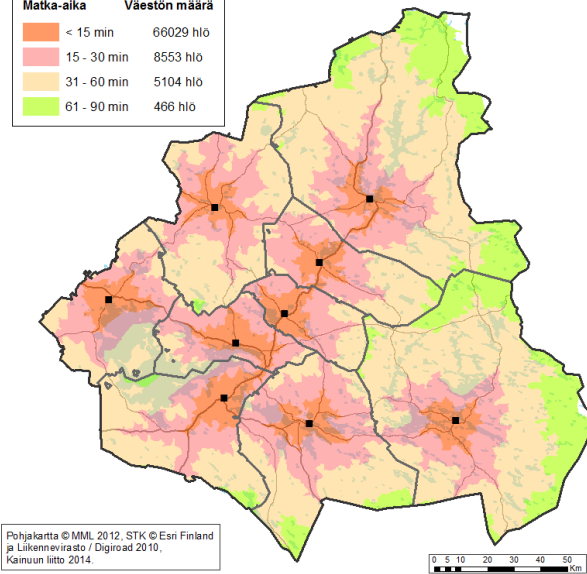
Myös aiemman maakuntaohjelman arviointien perusteella kainuulaisten hyvinvointia on tarpeen tarkastella erityisesti maakuntahallintokokeilun jälkeen maakunnan ja kuntien yhteisenä tehtävänä. Kehittämistyön päämääränä on ihmisten kokeman hyvinvoinnin lisääminen. Tarvitaan työllisyyden ja toimeentulon parantumista, osaamisen vahvistumista (lähinnä koulutuksen avulla), terveyden ja toimintakyvyn kohentumista sekä osallisuuden ja aktiivisuuden tunteen nousua.

Erot suomalaisten ja kainuulaisten hyvinvoinnissa sekä kainuulaisten keskinäisessä hyvinvoinnissa ovat hälyttävän isoja. Tasavertaisuuteen perustuva erojen kiinni kuominen vaatii monitahoisia ja monien toimijoiden yhteisiä kehittämistoimia elinkeinoelämän uudistumisen, yrittäjyyden ja työllisyyden kasvun sekä ihmisten terveyden ja henkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin parantumiseksi.

Alueen kuvaus ja saavutettavuus

Kainuu on yhdeksän kunnan muodostama 80 000 asukkaan väljästi asuttu maakunta. Kainuu sijaitsee keskellä Suomea, vaikka se mielletäänkin hankalasti saavutettavaksi. Kainuu on rajamaakunta, jolla on yhteistä rajaa Venäjän kanssa 262 kilometriä. Vaikka Kainuun kohdalla raja on pysynyt paikallaan vuodesta 1595 lähtien, ei se ole estänyt vuorovaikutusta rajan yli. Kainuu sijaitsee koko Barentsin aluetta yhdistävän liikenne- ja yhteyskäytävän varrella ja Kuhmossa sijaitsee kansainvälinen rajanylityspaikka Vartius-Lyttä.

Matka-aika	Väestön määrä
< 15 min	66029 hlo
15 - 30 min	8553 hlo
31 - 60 min	5104 hlo
61 - 90 min	466 hlo

Kuva 6. Kainuun kuntakeskusten saavutettavuus sekä Kainuun aseoituminen muihin pohjoisiin alueisiin ja kansainvälisiin liikenneväyliin nähden (Lähteet: Kainuun liitto, Joint Barents Transport Plan, BEAC ja Kainuun Venäjä-strategia 2020).

Kainuu tunnetaan luonnostaan ja luonnonvarjoistaan, metsäisistä vaaramaistaan ja runsaista vesistöistään. Vuodenaikojen selväpiirteinen vaihtelu tuo esiin laajan alueen vaihtelevan luonnon monimuotoisuuden. Luonnon lisäksi Kainuuta kuvaavat joustavasti saavutettavissa olevat palvelut, sillä kuntakeskusten palvelut ovat 93 %:lle kainuulaisista alle puolen tunnin päässä.

1.3. Kainuun tulevaisuusvaihtoehdot

Kainuun tulevaisuusvaihtoehtoja on analysoitu kahdella tavalla: analysoimalla alueelle tärkeitä megatrendejä ja rakentamalla Kainuulle omat skenaariot.

Kainuulle tärkeät megatrendit

Kainuun aluetalous kytkeytyy globaaliin, EU:n ja Suomen kansantalouden kokonaiskehitykseen. Euroopan komissio (2010) on määritellyt globaalin talouden ja politiikan kehitysnäkymiä vasten seuraavat erityiset EU-tason haasteet:

- globaali talouskehitys ja Euroopan kilpailukyky
- väestön ikääntyminen
- työttömyys ja työhön osallistuvuus sekä
- ilmastonmuutos.

Kainuu on suoraan näiden kehitystrendien vaikutuspiirissä. EU:n 2020-strategia tuo näihin liittyvät yleiset tavoitteet ja rahoitusinstrumentit rakennerahasto-, maaseutu- ja muiden rahoitusvälineiden kautta. Erityisesti ns. **vihreän talouden** kehitys saa aikaisempaa voimakkaampaa tukea; mm. uusiutuvan energian käytön ja energiatehokkuuden merkitys vahvistuu.

Kainuun aluerakenteen kehitykseen globaaleista tekijöistä merkittävimpiä ovat energian saatavuus ja tekninen kehitys. Suomen aluerakenteen ja liikennejärjestelmän kehityskuvaa vuoteen 2050 on valmisteltu kansallisella tasolla samanaikaisesti maakuntaohjelmien kanssa (ALLI-hanke). Hankkeen kolmesta kehityskuvavaihtoehdosta erityisesti ”Luonnonvarojen Suomi” nostaa esiin niitä kehitystrendejä, jotka ovat myös Kainuun osalta toivottavia.

Pitkän tähtäimen näkymissä pohjoinen ja itäinen Suomi voidaan nähdä vahvan kehityspotentialin omaavana alueena – EU:n ja Suomen talouden kehittyvänä toimijana ja kehityksen veturina². Valtioneuvoston tulevaisuusselonteon (2013) keskeinen tavoite on Suomen kestävä kasvun malli muuttuvassa maailmassa. Ennakointiteemoista Kainuun näkökulmaa koskee erityisesti ”**Pohjoisen uusi maantiede**”, johon kuuluu pohjoinen osaaminen, pohjoisen asumisen ja elämisen mallimaa, Jäämeren reitti ja Euroopan arktinen rata sekä luonnon kestävä hyödyntäminen³.

² Näitä näkymiä ovat tarkastelleet mm. NordRegion NSPA-raportit ja TEM:n Katse Pohjoiseen-raportti ja Valtioneuvoston hyväksymä Suomen Arktinen strategia. Erityisesti alueen mittavat luonnonvarat, malmi-, metsä- ja muut uusiutuvat luonnonvarat näyttäytyvät vihreän talouden kehityksen näkökulmasta erityisinä vahvuuksina.

³ Katso linkit: Suomi 2030; www.tulevaisuus2030.fi sekä Ympäristöministeriö; maankäyttö ja rakentaminen > ohjelmat ja strategiat > aluerakenteen ja liikennejärjestelmän kehityskuva > ALLI –aineistot.

Kainuun skenaariot

Keväällä 2013 läpiviedyssä skenaarioprosessissa hahmoteltiin toimintaympäristön muutosvoimien tunnistamisen kautta neljä erilaista tulevaisuuden kuvaa Kainuulle (ks. Kettunen & Meristö 2013):

- Yhteiskuntavetoinen skenaario A: **Ai, mikä Kainuu? – nykymenon jatke.**
- Markkinavetoinen skenaario B: **Venäjä ja Kiina kasvun ajureina.**
- Teknologiavetoinen skenaario C: **Kainuu rules⁴ – ympäristöteknologialla eteenpäin.**
- Yhteiskuntavetoinen skenaario D: **Matkailu ja asuminen keskiössä Kainuussa.**

Maakunnan eri toimijoille suunnatun verkkokyselyn perusteella **haluttavin vaihtoehto oli skenaario C: Kainuu rules -ympäristöteknologialla eteenpäin**, jossa Kainuu tunnetaan maailmalla omiin tarpeisiin kehitetyistä ja myöhemmin vientiin tuoteistetuista ympäristöalan ja -teknologian kestävästä ratkaisusta. Alueen asukkaat ovat omaksuneet ekologisen elämäntavan ja kestävästi ajattelumallin niin kodissa kuin kaikessa muussakin alueen toiminnassa. Innovatiiviset toimijat ohjaavat kehitystä ja kasvuhakuisia yrityksiä syntyy lisää, ja teknologia on avainasemassa. Vaihtoehto vaatisi toteutuakseen teknologisen tason ylläpitämistä ja priorisointia. Skenaario C näyttäytyy niin talouskasvun, kulttuurin kuin myös hyvinvoinnin kannalta haluttavana vaihtoehtona, ja samoja mahdollisuuksia nähtiin myös skenaariossa B: Venäjä ja Kiina kasvun ajureina (kuva 7). Skenaario B:tä luonnehtii kova businesshenkisyys, jossa suuret yritykset hallitsevat ja talouskasvu on hyvää. Skenaariossa D: Matkailu ja asuminen keskiössä Kainuussa taas talouden kasvu on ongelmalla, mutta hyvinvoinnin taso on korkea ja tarjonta kestävä; skenaariota hallitsevat leppoisa ja hidas elämäntyyli, alhainen syrjäytyminen ja toimeliaisuus.

Todennäköisimmäksi kehityskuluksi alueelle arvioitiin kuitenkin (myös nuorten mielestä) **skenaario A: Ai, mikä Kainuu? -nykymeron jatke**, jossa Kainuu käy yhä tuntemattomammaksi tuleville polville. Tässä skenaariossa alueen ikä- ja väestörakenne on vääristynyt, yritykset ja päätöksenteko keskittyneet sekä syrjäytyminen ja sisäinen alueellinen polarisaatio kärjistynyt. Erityisesti harvaan asuttujen alueiden tilanne on entistä huonompi. Alueen terveys- ja hyvinvointierot kasvavat edelleen ja työvoimasta on pulaa. Kyselyissä tätä kehityskulkua pidettiin **kartettavimpana** vaihtoehtona. Myös suunnitelmien ja ohjelmien vaikutusten arvioinnin (SOVA)-ryhmän mukaan tämä vaihtoehto on kartettavin.

Koska kartettavin kehityskuva on hyvin todennäköinen, on lyhyellä aikavälillä torjuttava Ai, mikä Kainuu? – skenaarion kielteinen kehitys. Näin rakennetaan edellytyksiä toivotumpien kehityskuvien toteuttamiselle pidemmällä aikavälillä. Siten saadaan mahdollistettua pidemmällä aikavälillä muiden toivotumpien kehityskuvien toteutuminen.

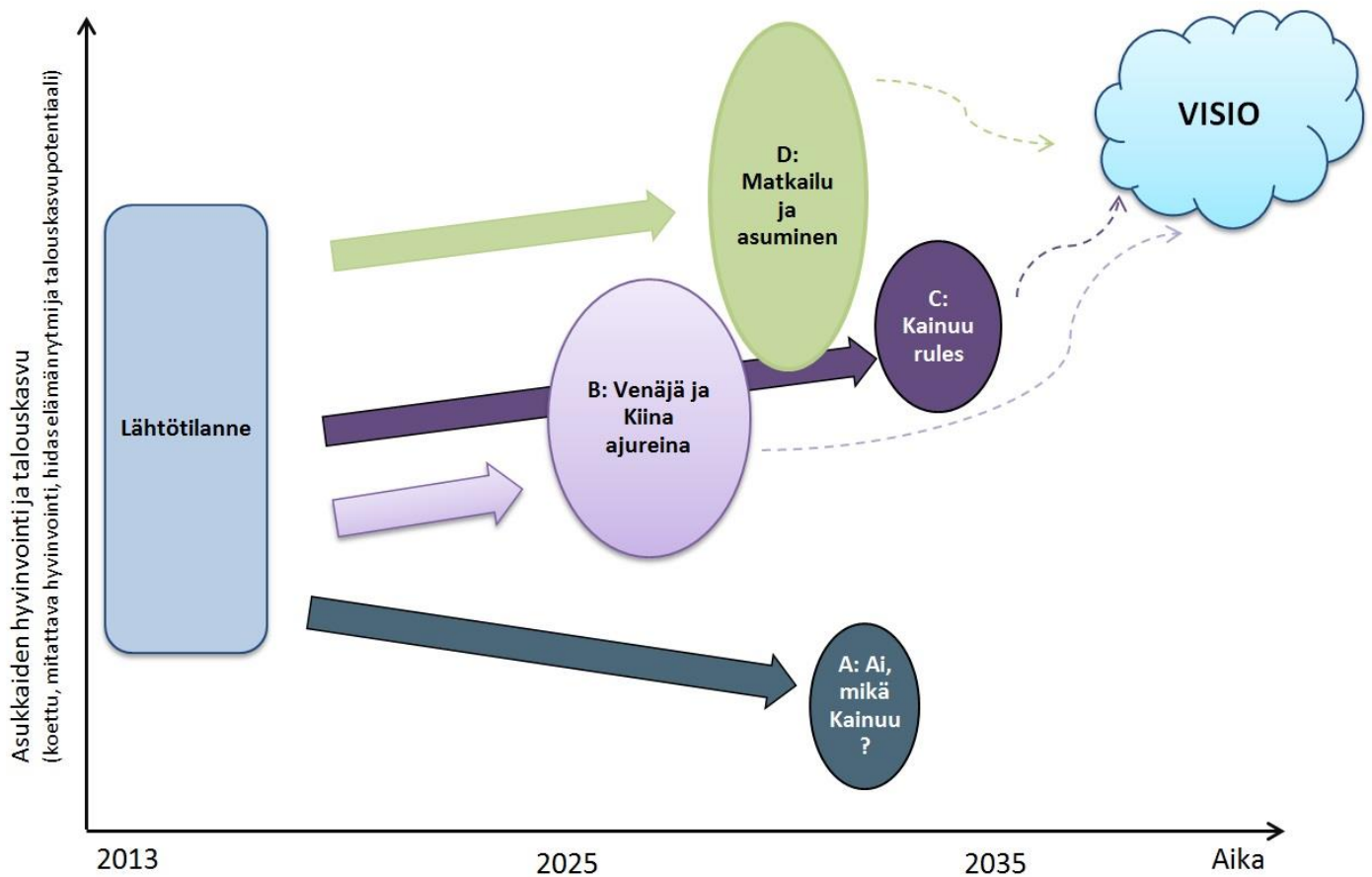
⁴ Kainuu rules = Kainuulaiset toimivat alalla pelisääntöjen asettajina.

Maakuntasuunnitelma 2035

Skenaarioprosessissa nousi esiin myös kehittämisen kohteita, joihin Kainuussa on joka tapauksessa kiinnitettävä erityistä huomiota. Yleisinä kriittisinä menestystekijöinä nähtiin:

- tietoteknisen infrastruktuurin kuntoon saattaminen – tehokkaat tietoliikenneyhteydet ”joka savuun”
- alueen osaamisen ja infrastruktuurin suuntaaminen kasvuyritysten tukemiseen
- Venäjän kehityksen aktiivinen seuranta ja ymmärryksen kasvattaminen
- Kainuun maakuntakuvan rakentaminen
- rohkeuden ja riskinoton lisääminen maakunnan kehittämistoimissa

Kuva 7. Kainuun skenaariot hyvinvoinnin ja talouskasvun kannalta.

2. STRATEGISET TAVOITTEET 2035

Tavoitteellinen, pitkäjänteinen kehittämistyö vaatii yhteisen näkemyksen kehittämissuunnasta, yhteisen suunnan valinnan ja aitoa samansuuntaista yhteistyötä. Alueellinen strategia vaatii taustalle pitkän aikavälin tavoitteet, jotka ovat riittävästi irti tämän päivän ongelmista, mutta ovat toisaalta motivoivia ja ylläpitävät sekä jäsentävät strategian ympärillä käytävää keskustelua.

Hyvinvoiva ja elinvoimainen Kainuu

Kainuulaisten hyvinvointi ja elämisen laatu tehdään osaamisella, yrittämisellä ja yhteistyöllä, rohkeasti uudistuen.

Kainuulaisten hyvinvoinnin parantamisessa on lähtökohtana kainuulaisen ihmisen vastuu itsestään, läheistään ja lähiympäristöstään. Strategian tavoitteena on tukea tätä vastuunottoa ja kannustaa ihmisiä osallistumaan omien kykyjensä ja kumppanuuksiensa avulla yhteiseen Kainuun kehittämistyöhön. Alueensa kehittämisessä Kainuu ja sen kunnat pitävät ohjaket omisssa käsissään.

Kainuun maakuntaohjelman toteutusta ohjaavat arvot ovat:

- uudistuminen ja luovuus
- kehitysmuönteisyys ja rohkeus
- positiivisuus, kannustavuus ja suvaitsevaisuus sekä
- työn ja yrittäjyyden arvostus.

Tavoitteet muodostavat kokonaisuuden siten, että **1) elinvoimaa lisäävällä ja uudistavalla elinkeino- ja työllisyyspolitiikalla;** ja **2) toimivalla aluerakenteella ja luontevalla yhteistyöllä sekä toimivilla palveluilla** lisätään **3) kainuulaisten hyvinvointia.** Ja kaikki tämä heijastuu positiiviseksi 4) maakuntakuvaksi luovuuden, rohkeuden, muönteisyyden ja yrittäjyyden maakunnasta.

2.1. Elinvoimainen ja uudistuva elinkeinoelämä

***Tavoitetila 2035:** Kainuussa on elinvoimainen ja kilpailukykyinen elinkeinoelämä. Julkinen ja yksityinen sekä kolmas sektori ovat löytäneet luontevan roolinsa elinkeinoelämässä ja työllistämisessä sekä aluekehityksen tukemisessa; erityisesti soveltava tutkimus ja koulutus sekä laajapohjainen strateginen yhteistyö tukevat alueen elinvoiman omaehtoista vahvistumista.*

Kainuun väkimäärän aleneva kehitystrendi käännetään väestön kasvuksi luomalla alueelle runsaasti uusia työpaikkoja. Työpaikkojen määrän kasvu vahvistaa aluetalouden tulovirtaa ja alueelle suuntautuvaa muuttovirtaa, koska uusien työpaikkojen ja eläköitymisen myötä Kainuussa avautuviin työpaikkoihin tarvitaan tekijöitä myös maakunnan ulkopuolelta. Lisäksi tämä edellyttää, että työvoimaa täydennys- ja muuntokoulutetaan avautuviin

tehtäviin. Työpaikkojen myötä Kainuun työllisyysaste nousee, työpaikkaomavaraisuus vahvistuu ja työttömyys laskee. Uusia työpaikkoja tavoitellaan erityisesti yksityiselle sektorille kehittämällä olemassa olevia yrityksiä ja tukemalla uusien yritysten syntymistä.

Kainuun on kyettävä uudistamaan ja monipuolistamaan elinkeinoelämäänsä, parantamaan kilpailukykyään kestävä kehityksen periaatteiden mukaisesti ja vaurastumaan kansainvälisen kasvun ansiosta jo lähivuosina. Tämä edellyttää osaavan työvoiman saatavuuden takaamista ja yritysten toimintaympäristön innovatiivisuuden, kilpailukyyn sekä vetovoimaisuuden lisäämistä. Kehittämistoimia on suunnattava kasvuhaluisiin ja -kykyisiin yrityksiin ja yhteistyötä on rakennettava yli toimiala- ja alue- sekä maarajojen. Kärkitoimialoja ovat ainakin matkailu ja erilaiset palvelut; teknologiateollisuus biotalous ja kaivannaisala; ja kaikkia näitä tukevana koulutus-, tutkimus ja innovaatiotoiminta.

Tavoitetilaa kohti edetään seuraavien osatavoitteiden kautta:

1. Uudet ja uusiutuvat työpaikat sekä yritykset – Keskeisin tavoite on työpaikkojen määrän lisääminen.

Tätä tukemaan tarvitaan osuvaa innovaatiotoimintaa ja luovuutta, joka uudistaa elinkeinoelämää. Kainuussa tarvitaan entisten ja uusien yritysten lisäksi erityisesti alueen ulkopuolelle suuntautuvia, myös kansainvälisesti kilpailukykyisiä kasvuyrityksiä. Kehittämispäätökset keskitetään yrityksiin, joilla arvioidaan olevan parhaimmat kannattavan kasvun mahdollisuudet tai suurin aluetaloudellinen vaikutus. Tavoitteena on maakunnan tuotteiden jalostusasteen kohottaminen ja vientitulojen huomattava kasvattaminen; ulkopuolisia investointeja tulee saada maakuntaan, muuhunkin kuin matkailuun.

Kainuuseen tavoitellaan uusia työpaikkoja niin, että nykyinen noin 30 000 työpaikan määrä kasvaa hivenen jo lähivuosina ja yli 3 000 työpaikalla vuoteen 2035 mennessä. Saman aikaan väestön määrässä tavoitteena on vuoden 2010 väestömäärä. Työpaikkojen määrän lisäämisellä saavutetaan myös korkeampi työllisyysaste. Työpaikkaomavaraisuus on Kainuussa ollut korkea koko 2000-luvun ja lisäämällä työpaikkojen määrää sitä pystytään entisestään parantamaan.

2. Osaaminen ja käytännönläheinen innovaatiotoiminta – Alueen relevanttia osaamista, osaamisrakenteita ja ennakkointia parannetaan. Alueellista koulutusta ja osaamista uudistetaan yritys- ja työmarkkinalähtöisesti. Uudistumista tarvitaan erityisesti teknologiateollisuuden, luonnonvarateollisuuden ja biotalouden sekä matkailun aloille. Lisäksi koulutusta tarvitaan, osin jopa kasvavassa määrin sosiaali- ja terveydenhuollon (sote) sekä eri palvelualoille. Osana täysimittaista koulutusketjua alueen elinkeinoelämän tarpeisiin tarvitaan myös nopeasti ja joustavasti reagoivaa aikuis- ja täydennyskoulutusta. Kehittämistoiminnassa lähtökohta on löytää uusia markkinoita, uusia tuotteita ja uutta liiketoimintatapaa.

Maailmalta haetaan yrityksiä Kainuuseen, samoin työntekijöitä paikkaamaan pulaa osaajista. Yritysten kasvun vauhdittamisessa painotetaan yhteistyön tekemistä jo toimivien yritysten kanssa. Kainuussakin voidaan synnyttää symbiooseja perinteisten alojen, perinteisen teollisuuden, uuden teknologian ja uusien startup -yritysten välille. Yritysten sukupolvenvaihdosten myötä yritysten toimintatapoja voidaan muuttaa ja toimintaa tehostaa sekä luoda uutta. Alueella ennakoitaan elinkeinorakenteen ja työvoiman sekä erilaisen osaamisen kysynnän muutoksia systemaattisesti. Maakuntaohjelma 2014–2017 osiossa on tarkasteltu tarkemmin voimakkaimmin kehittämistä vaativia kärkialoja.

3. Osaavan työvoiman saatavuus – Parannetaan alueellisia työmarkkinoita ja työvoiman saatavuutta.

Kainuussa on saatava myös työllisyysaste kasvamaan ja ero koko maahan kaventumaan, jotta työvoiman saatavuus alueella turvataan ja kohtaanto-ongelmat voidaan ratkaista. Työllisyysasteen nousu parantaa samalla alueen väestön toimeentuloa, lisää hyvinvointia ja pienentää näin sosiaali- ja terveydenhuollon korjaavien toimien tarvetta. Myös julkisen talouden kustannustehokkuus on saatava valtakunnallisesti huipputasolle, jotta väestön ikääntymisestä johtuvat kasvavat palvelutarpeet voidaan hoitaa, julkisten resurssien pienenemisestä huolimatta.

Kainuun visio vuoteen 2035 voidaan saavuttaa elinkeinoelämää ja osaamista uudistamalla sekä yhteistyötä ja osallisuutta lisäämällä. Laajalla aluepolitiikalla, alueella harjoitettavalla yhteiskuntapolitiikalla, on ratkaiseva rooli aluetalouden kehittämisessä. Kainuun julkisella hankintatoiminnalla on suuri merkitys aluetalouden rahavirtojen ja työllisyyden ylläpitäjänä. Kainuun aluetalouden arvonlisäys on saatava kasvamaan maan keskimääräistä lisäystä nopeammin (BKT 2010, Suomi 100, Kainuu 70,5).

Elinkeinoelämän uudistumista tuetaan saavutettavuutta parantamalla. Tietotekniikan ja digitalisoinnin soveltamista kainuulaisessa elinkeinoelämässä, koulutuksessa ja julkishallinnossa lisätään pitkäjänteisesti laajalla rintamalla, koska sen uskotaan olevan nopein tapa parantaa kilpailukykyä, palvelun laatua ja kustannustehokkuutta.

2.2. Sujuvan arjen, toimivien palvelujen ja yhteyksien luonnonläheinen ympäristö

Tavoitetila 2035:

Kainuussa on hyvä asua, elää, olla yrittäjänä ja tehdä töitä sekä matkailla. Kainuuseen on helppo tulla ja täällä on hyvin saavutettavat lähipalvelut. Maakunnassa on puhdas, viihtyisä ja monimuotoinen ympäristö, kestävä yhdyskuntarakenne ja toimivat sosiaaliset verkostot sekä kannustava tekemisen meininki.

Kainuussa on kilpailukykyinen maakuntakeskus, Kajaani, ja vahvat maakunnalliset instituutiot. Kainuussa on elinvoimainen kuntarakenne ja kunnat toimivat paikallisen elinvoiman kehittämisen vetureina. Maaseutumainen Kainuu tarjoaa turvallisen, toimivan, viihtyisän ja virikkeellisen asuin-, työ- ja yrittäjyyssympäristön. Erityisesti biotalous rakentuu maaseutuun. Kainuun maaseudulla on monipuolista ja elinvoimaista yritystoimintaa, joka lähtee ihmisten tarpeista ja joka tukeutuu luonnosta maasta, metsistä, vesistä ja ilmasta – sekä vahvasta osaamisesta syntyviin mahdollisuuksiin.

Kainuulaiset osallistuvat aktiivisesti yhteiskunnalliseen suunnitteluun, päätöksentekoon ja oman elinympäristönsä kehittämiseen. Kainuu pitää aluekehittämisen, julkisten palvelujen tuottamisen ja alueidenkäytön omissa käsissään. Maakunnallisuus ja paikallisuus tukevat toisiaan. Kainuun toimijoiden välinen yhteistyö on tuloksellista ja luottamus vahvaa. Maakunta on kansainvälisesti verkottunut ja tekee tuloksellista yhteistyötä Itä- ja Pohjois-Suomen maakuntien kanssa. Venäjä-yhteistyö on luonut Kainuuseen mittavasti uusia yrityksiä, työpaikkoja ja matkailijavirtaa. Kainuu on monikulttuurinen aktiivisen maahanmuuttopolitiikkansa ansiosta.

Tavoitetilaa kohti edetään seuraavien osatavoitteiden kautta:

1. **Saavutettavuutta ja elinvoimaa tukeva sekä kestävä alue- ja yhdyskuntarakenne:** Tavoitteena on toimiva, tasapainoinen ja aluerakenteellisesti sekä ympäristöllisesti kestävä maakunta. Kainuun vetovoima ja kilpailukyky ihmisten työ- ja asuinpaikkana, yritysten sijaintipaikkana ja vapaa-ajanviettokohteena on otettava kehittämistyössä eri osa-alueilla kokonaisvaltaisesti huomioon. Kehittämistyötä suunnataan siten, että Kainuun asuinympäristö ja palvelut ovat vetovoimaisia ja alueelleen omaleimaisia. Lisäksi huolehditaan siitä, että Kajaanin ja koko Kainuun liikenteellinen saavutettavuus paranee. Yhdessä luodaan myös hyvää ympäristömyönteistä maakuntakuvaa ja huolehditaan siitä, että Kainuu on maineensa veroinen. Kainuun aluerakennetta kehitetään siten, että se tukee alueen elinvoimaa, jotta biotalouden ja kannattavan yritystoiminnan edellytykset säilyvät koko maakunnan alueella.

Vähähiilisyys otetaan erityisesti huomioon. Tavoitteena on kehittää Kainuusta energiaosaava ja ilmastovastuullinen kestävä kehityksen maakunta.

2. **Yhteistyö ja uudistumiskyky:** Tavoitteena on vahva maakunnallinen sosiaalinen pääoma, jonka rakennusaineita ovat luottamus ja laajapohjainen yhteistyö. Ratkaisevan tärkeää Kainuun kehittämisessä on alueen ja sen toimijoiden uudistumiskyky ja yhteistyö alueen sisällä, kansallisesti ja kansainvälisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään alueen kehittäjäverkostojen, yhteistyön sekä kehittämis- ja innovaatioprosessien toimivuuteen sekä toimintaympäristön muutosten edellyttämään nopeaan ja ennakoivaan reagointiin. Kyky innovoida ja uudistua perustuu monialaiseen huippuosaamiseen ja korkeaan sosiaaliseen pääomaan, jonka keskeisiä vahvuuksia ovat alueen toimijoiden välinen luottamus ja saumaton yhteistyö. Sosiaalinen pääoma näkyy myös elämän laatua parantavana alueen asukkaiden yhteisöllisyyden kokemuksena ja kiintymisenä kotiseutuun. Yhteiskunnallinen syrjäytyminen, johon usein liittyy työttömyys tai työmarkkinoiden ulkopuolelle jääminen, rapauttaa alueen yhteisöllisyyttä ja sosiaalista pääomaa, sekä tulee yhteiskunnalle kalliiksi. Sosiaalisen pääoman vahvistuminen aktivoi yrityksiä kasvuun ja rohkeisiin irtiottoihin sekä rakentamaan Kainuuseen tavoitehakuista kansainvälisyyttä.

Kainuuta ei nähdä pelkästään absoluuttisena tilana tai hallinnollisena alueena vaan ennen kaikkea toiminnallisena alueena. Toiminnallisesti tarkasteltuna Kainuu on asutusrakenteensa ja pitkien etäisyyksiensä johdosta varsin selkeästi erottuva aluekokonaisuus. Maakuntakeskus, muut taajamat ja maaseutu kytkeytyvät taloudellisesti ja toiminnallisesti entistä enemmän yhteen. Vastaavasti Kainuun yhteydet muihin alueisiin ja etenkin niiden keskuksiin sekä kansainväliset yhteydet muodostuvat entistä vahvemmiksi. Elinvoimainen Kainuu tarkoittaa toiminnallisesti erikoistunutta itsellistä maakuntakokonaisuutta.

Kansainväliset ja ylimaakunnalliset yhteydet ja vyöhykkeet

Yritystoiminnan sijoittumisen yksi tärkeimmistä tekijöistä on alueen hyvä saavutettavuus; pitkät etäisyydet kansainvälisille markkinoille korostavat logististen tekijöiden merkitystä Kainuun elinvoiman kehittämiseksi. Kainuun saavutettavuutta ja logistista asemaa on mahdollista kehittää kaikkiin suuntiin ja eri liikennemuotoihin perustuen; toimenpiteiden kannalta elinkeinolliset liikennetarpeet ovat keskeinen priorisointiperuste.

Pohjoisen suuntaan Kainuun ja Itä-Suomen merkittävimpiä yhteyksiä ovat valtatie 5 ja kantatie 78. Ne toimivat vaihtoehtoisina liikenneväylinä suurelle osalle Etelä-Suomen ja Lapin välistä liikennettä, joten niiden

liikennevirroilla on tärkeä merkitys etenkin Kainuun matkailun kannalta. Näiden tieyhteysien liikenteen palvelutason ja liikenneturvallisuuden kehittämistä huolehditaan osana valtakunnallista päätieverkkoa. Kontiomäen–Pesiökylän–Taivalkosken radan (ns. Koillisrata) kunnossapitoa ja kehittämistä edistetään osana suunnitteilla olevia Jäämeriyhteysiä ja elinkeinoelämän kannalta tärkeää kansallista rataverkkoa (huoltovarmuus). Tavoitteena on Savon radan suora kytkeytyminen Koillisrataa pitkin Lappiin ja edelleen Jäämerelle suunniteltuihin ratayhteysiin.

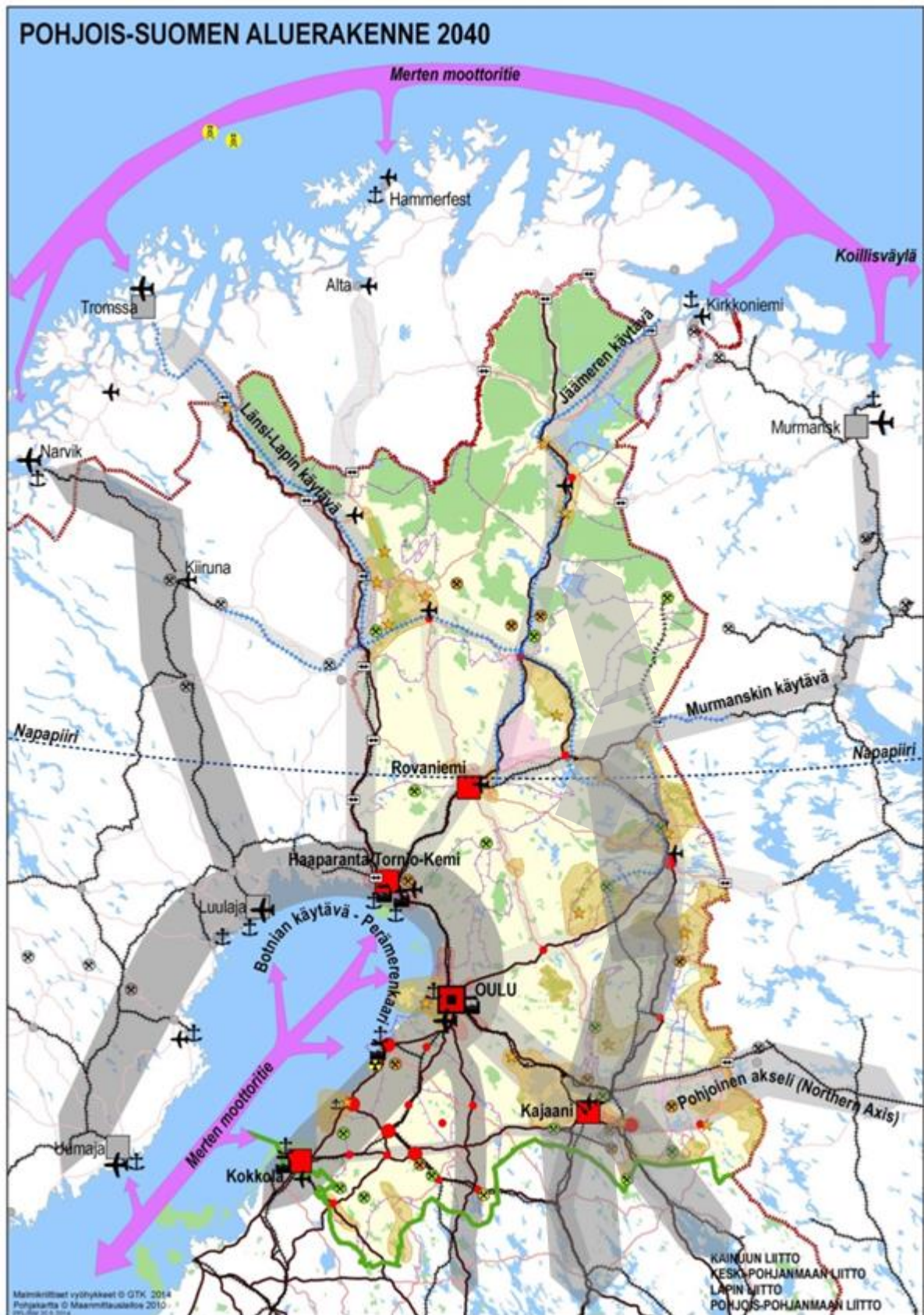
Pohjoisen ulottuvuuden liikenne- ja logistiikkakumppanuuden tavoitteena on vauhdittaa pohjoisiin kuljetusväyliin liittyviä projekteja ja toimia keskustelufoorumina Itämeren alueen ja Pohjois-Euroopan liikennekysymyksissä. Barentsin alueellisessa yhteistyössä on eräänä painopisteenä Barentsin alueen saavutettavuuden ja liikenneyhteysien kehittäminen.

Kontiomäen logistiseen asemaan raideliikenteen solmupisteenä ja pääteiden risteyspaikkana liittyy kehittämispotentiaalia, joka voisi toteutuessaan merkittävästi parantaa Kainuun kilpailukykyä elinkeinoelämän sijoittumiskohteena. Tämä edellyttää monipuolista ja hyvin toimivaa kansainvälistä raideliikennettä Kontiomäeltä etenkin Vartiukseen ja Niiralaan, mutta myös muiden vajaakäytöllä olevien ratayhteysien kehittymistä. Tavoitteena on, että Kontiomäeltä eri suuntiin johtavat ratayhteysdet ovat liikennöityjä ja Kontiomäestä kehittyä monipuolinen materiaali- ja tavara- sekä henkilöliikenteen logistinen solmukohta.

Barents Link -liikennekäytävä kuuluu osana EU:n Northern Axis liikennekäytävään. Se on Oulusta Kainuun, Vartiuksen ja Kostamuksen kautta Arkangelin ja Komin alueelle ulottuva kansainvälinen kehittämisvyöhyke. Tavoitteena on itä-länsisuuntaisen kansainvälisen saavutettavuuden parantaminen ja lisääntyvä vuorovaikutus Kainuun ja eri alueiden välillä. Myös Ylä-Kainuun saavutettavuudesta tulee huolehtia niin, että suora yhteys länteen toimii. Tämä tarkoittaa sitä, että Hyrynsalmen/Suomussalmen–Puolangan–Utajärven tieyhteys on saatava nykyisiä vaatimuksia vastaavaksi.

Oulu–Kainuu-kehittämisvyöhyke (OuKa) käsittää Oulun ja Kajaanin lisäksi Oulujokilaakson kunnat Pohjois-Pohjanmaalta sekä Vaalan, Paltamon, Ristijärven, Sotkamon ja Kuhmon Kainuusta. Sen kehittämisessä painopistealueita ovat osaamisen kerryttäminen, yhteistoiminnan ja liikenneyhteysien sekä toimintaympäristöjen kehittäminen – myös esimerkiksi vaelluskalan nousun mahdollistaminen Kainuuseen. Tärkeitä kehitettäviä liikenneyhteysiä ovat alueen raideliikenne sekä tie- ja tietoliikenneyhteysdet Oulusta Kajaaniin sekä itärajalle Kuhmoon ja Vartiuksen raja-asemalle. Kainuu osallistuu aktiivisesti kansainvälisten kehittämisvyöhykkeiden edistämiseen maakuntien välisenä ja kansainvälisenä yhteistyönä. Kainuuseen suuntautuvien kotimaan maantie- ja ratayhteysien suunnittelussa ja kehittämisessä tehdään tiivistä ylimaakunnallista yhteistyötä Itä- ja Pohjois-Suomen maakuntien kanssa (ks. kuvat 8 ja 9).

Kuva 8. Kainuu Pohjois- ja Itä-Suomen aluerakenteessa 2040
(vrt. luonnos 24.2.2014, Pohjois-Pohjanmaan liitto 2014)

Tavoiteltava aluerakenne 2035 – monikeskuksinen, hyvin saavutettava palveluverkko

Kainuun sisäisen aluerakenteen runko muodostuu pitkällä aikajänteellä kilpailukykyisestä maakuntakeskuksesta, Kajaanista ja Kajaani–Sotkamo-seudusta, vahvoina kaupunkimaisina palvelu- ja työpaikkakeskittyminä toimivista Kuhmon ja Suomussalmen keskustaajamista sekä nykyisten kuntakeskusten (Hyrnsalmi, Paltamo, Puolanka, Ristijärvi ja Vaala) muodostamista palvelu- ja työssäkäyntikeskuksista. Keskusten verkostoon kytkeytyy elinvoimainen maaseutu ja kyläverkosto. Sekä ulkoisen että sisäisen liikenneverkon toimivuus ja nopeus ovat tulevaisuudessa entistä keskeisimpiä Kainuun aluerakenteen kannalta.

Teknisten verkostojen ja palvelujen lisäksi maakunnan keskeisiä aluerakennetekijöitä ovat luonnonympäristö suojele- ja virkistysalueineen, reitistöt, kulttuuriympäristöt ja -kohteet, matkailupalvelujen ja muiden elinkeinotoimintojen alueet, rajanylityspaikat sekä kansainväliset ja ylimaakunnalliset monipuolisen yhteistyön kehittämisvyöhykkeet ja -käytävät.

Tulevaisuudessa perusinfrastruktuuriin liittyviä muutostekijöitä ovat väestön väheneminen joillakin alueilla ja ikääntyminen, asutuksen keskittyminen taajamiin ja hyvien liikenneyhteyksien varrelle sekä rakentamistavoitteiden kohdistuminen taajamien ulkopuolisille, vetovoimaisille alueille. Tulevaisuuden haasteita luovat taajamien ja haja-asutusalueen yhdyskuntatekninen verkosto ja alempiasteinen tieverkko (ml. yksityistiet), jota tarvitaan myös biotalouden logistisena perustana.

Maakunnan vetovoimaa ja elinvoimaa parannetaan kehittämällä saavutettavuutta ja tietoliikenneyhteyksiä sekä parantamalla fyysistä ja inhimillistä ympäristöä viihtyisäksi ja toimivaksi. Kainuulle ominaisena vetovoimatekijänä ovat maakunnan sisällä hyvin saavutettavissa olevat monipuoliset asumiseen ja virkistäytymiseen sopivat alueet.

Uudet toiminnot pyritään ohjaamaan siten, että ne tukevat olemassa olevia rakenteita niin taajamissa kuin maaseudulla. Ihmisten vapautta asuinpaikkatyyppin valinnassa ei rajoiteta, koska vetovoimaisia asuinympäristöjä on hyvin erilaisia ja niiden monipuolisuutta tulee hyödyntää strategisesti viisaasti. Maakuntakaavassa osoitettavilla aluevarauksilla mahdollistetaan ja edistetään intressiristiriitoja yhteen sovittavaa luonnonvarojen viisasta käyttöä osoittamalla sitä varten riittävät ja tarkoituksen mukaiset aluevaraukset. Maakunnan liikennejärjestelmää, logistisia keskuksia ja matkaketjuja kehitetään tavoitteena Kainuun ulkoisen saavutettavuuden parantaminen. Samalla myös liikkumistarvetta vähennetään uusilla älykkäillä liikkumisratkaisulla ja sähköisten palvelujen avulla.

Kainuun aluerakenne 2035

Logistiikan solmualue	Maakuntakeskus	Erityisalue / puolustusvoimat
Rajakeskus	Kehittyvä voimajohtoverkko	Natura-alue
Lentoasema	Tärkeä rautatieyhteys	Biotalous
Kaivosalue	Tärkeä tieyhteys	Kainuu
Keskusten välinen yhteistyö	Kaivannaisvyöhyke	Vesistö
Palvelukeskus	Pohjoinen ulottuvuus - Barents yhteistyö	
Kaupunkimainen palvelukeskittymä	Barents Link	
	Matkailun vetovoima-alue	
	Luontomatkailuvyöhyke	

Kuva 9. Kainuun aluerakenne 2035 yhdistelmäkartta.

2.3. Hyvinvoiva Kainuu

Tavoitetila 2035: Kainuulaiset voivat hyvin ja ovat terveitä. Kainuulaisten hyvinvointi sekä turvallisuus ovat kohonneet koko maan tasolle. Luonnonläheinen elämäntapa, joustavat työmarkkinat, elämänlaatu ja arjen sujuvuus ovat hyvinvoivan Kainuun vahvuuksia.

Hyvinvoivan ja elinvoimaisen Kainuun perustekijä ovat hyvinvoivat kainuulaiset. Alueellisen kehittämisen tehtävä on parantaa ihmisten kokeman henkisen, sosiaalisen ja fyysisen hyvinvoinnin edellytyksiä. Usko tulevaisuuteen, myönteinen asenne, kannustava ote sekä luottamus ja sitoutuminen toimivat alueellisen hyvinvoinnin perustana.

Kainuulaisten hyvinvoinnin lisääminen sisältää kolme laajaa tehtäväaluetta: työllisyys ja toimeentulo sekä työssä viihtyminen, terveys ja toimintakyky sekä yhteisöllisyys. Tällä korostetaan toisaalta hyvinvoinnin laajaa alueellista näkökulmaa ja toisaalta hyvinvoinnin vahvasti kokemuksellista ulottuvuutta sekä niitä yhteisiä keinoja, joilla hyvinvointia voidaan edistää.

Tavoitetilaa kohti edetään seuraavien osatavoitteiden kautta:

1. **Perustavoite on työllisyyden ja toimeentulon sekä työhyvinvoinnin parantaminen.** Alueellinen hyvinvointi perustuu elinkeinoelämän menestymiseen, toimiviin työmarkkinoihin ja osaavan työvoiman saatavuuteen. Tätä kehittämistavoitetta tukee erityisesti *Elinvoimainen ja uudistuva elinkeinoelämä* -painopiste kokonaisuudessaan.
2. **Toinen tavoitealue on kainuulaisten terveyden ja toimintakyvyn parantaminen.** Tavoitealue on pääosin Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymän perustehtävää ja kuuluu osaksi organisaation omaa strategiaa. Laajempaa yhteistyökysymyksenä siihen kuuluvat ennalta ehkäisevän itsehoidon ja terveyttä ylläpitävien elämäntapojen nosto terveystakeeksi (ihmisten tukeminen ja valmentaminen; investointiluonteiset toimet ennalta ehkäisevään toimintaan liikunnan ja kulttuurin sekä yhteisöllisen toiminnan aktivoimiseksi; terveysriskien vähentäminen hyvän sisäilman varmistamisen kautta; esteettömän asumisen ja ympäristön rakentaminen), työolojen parantaminen (henkinen, fyysinen), aikainen puuttuminen ja korjaavat toimet terveysongelmien kohdatessa sekä korkeatasoinen sairaanhoito ja kuntoutus.
3. **Kolmas tavoitealue on kansalaisten yhteisöllisyyden ja osallisuuden vahvistaminen sekä aktiivisuuden nosto.** Tavoitteita tulee edistää alueen hallinnon kaikilla tasoilla ja myös ihmisten välisissä sosiaalisissa suhteissa, niin työelämässä kuin vapaa-ajan palveluissakin. Hallinnossa tulee ottaa kansalaisten kuuleminen ja osallistaminen aktiiviseksi toiminnaksi (esim. asiakaslähtöinen palvelujen kehittäminen ja yhteissuunnittelu), erilaiset suunnitelmat, strategiat ja ohjelmat laaditaan aidolla bottom up -periaatteella, yhteisöjä ja kuntalaisia aktiivisesti kuunnellen. Myös sähköiset välineet ja sosiaalinen media otetaan laajasti käyttöön vuorovaikutuskanavina. Kainuulaisten osaamisen kehittämisellä on keskeinen rooli osallisuuden vahvistamisessa.

2.4. Kainuu-kuva

Tavoitetila 2035: Kainuu tunnetaan vireänä ja luonnonläheisenä alueena, jossa on hyvä elää ja työskennellä. Kainuu on monella tavalla kiinnostava matkailukohde ja yrityksille edullinen sijaintipaikka.

Kainuu-kuvan yksipuolisuus ulkopuolisten silmissä on pitkän tähtäimen tavoitteiden suhteen ongelmallinen. Pelkkä vahva positiivinen luonto-mielikuva ei riitä vetovoimaksi kun kehittämistyössä korostetaan dynaamisia työmarkkinoita, kasvuyrityksiä, kansainvälistymistä, elinvoimaa ja osaamista.

Strategisten painopisteiden avulla on tavoitteena pitää yllä ja uudistaa Kainuun mainetta. Tavoitteena on rakentaa Kainuun maakunnan maine (Kainuu-kuva) ikään kuin alueen peiliksi – kaiken kehittämistoiminnan ohessa ja rinnalla, mutta kuitenkin itsenäisenä kehittämisen painopisteenä. Kainuun historia, luonto, kulttuuri ja kulttuuriperintö sekä identiteetti ovat perusta maakunnan erottumiselle muista alueista.

2.5. Maakunnan kehityksen mittarit

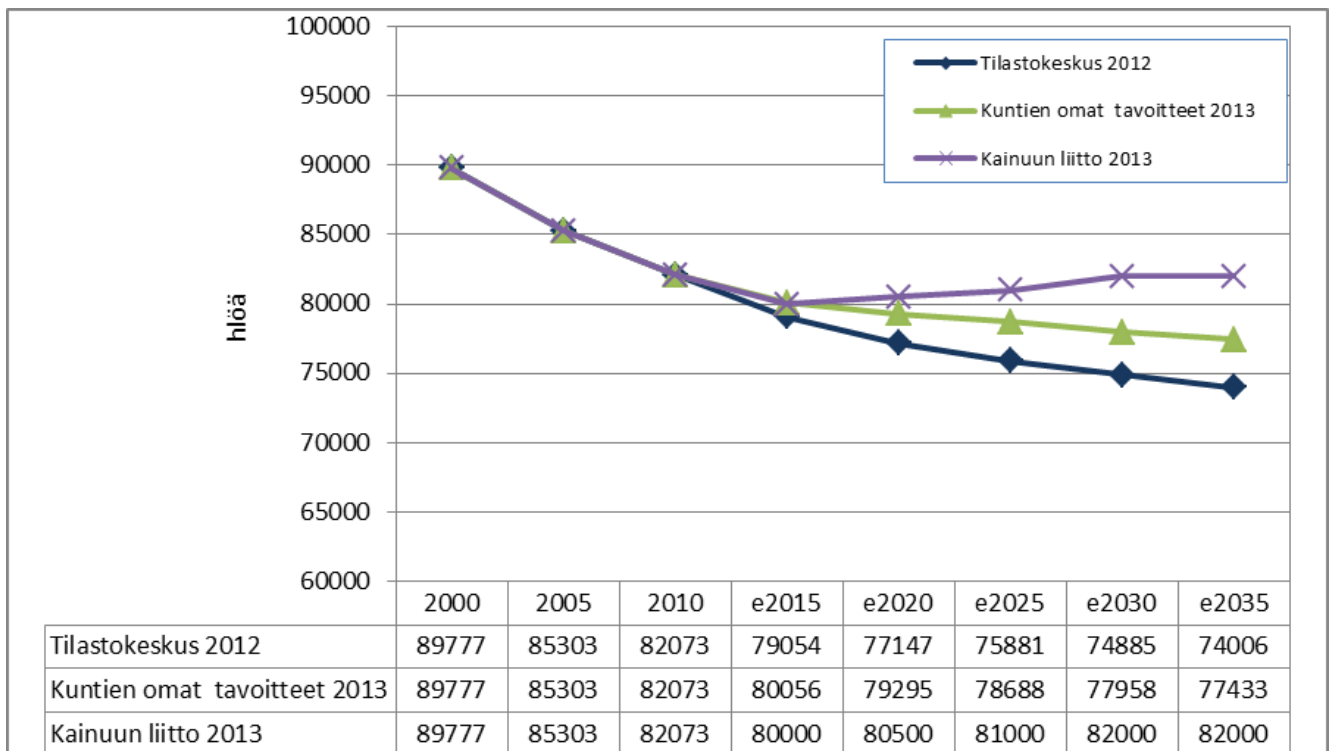
Tavoite 2035: Kainuun väkiluku on vähintään 82000 ja väestö on rakenteeltaan nuorentunut sekä muuttotappio on kääntynyt muuttovoitoksi.

Väestö on indikaattori, joka reagoi useisiin yhteiskunnallisiin ilmiöihin ja kehittämistoimiin – ja on näin ollen vaikeasti suoraan hallittavissa. Koko alueellisen ohjelmatyön on siis onnistuttava, jotta se näkyy positiivisena väestömuutoksena. Kainuulle on päädytty rohkeasti asettamaan seuraava tavoite:

Väestötavoite (ks. kuva 10) on mahdollista saavuttaa, mikäli seuraavissa asioissa onnistutaan:

1. Pitkään jatkunut nettomuuttotappio kääntyy muuttovoitoksi ja samalla työpaikkatavoitteet toteutuvat. Kainuuseen onnistutaan luomaan uusia työpaikkoja ja avautuvat vanhat täytetään. Erityisesti tavoitellaan yksityisen sektorin työpaikkoja. Vahvoiksi työllistäjiksi ennakoitujen elinkeinojen, kuten kaivannaisteollisuuden ja biotalouden, kehitys toteutuu tavoitellusti ja eläköityvien tilalle ja uusien työpaikka-avauksien täyttäjiksi saadaan työntekijöitä maakunnasta ja maakunnan ulkopuolelta.
2. Toisen asteen ja korkea-asteen (ammattikorkeakoulu, yliopistokeskus ja muu yliopistollinen koulutus) koulutustarjonnan säilyminen ja kehittyminen pitää nuoria Kainuussa ja houkuttelee nuoria myös muualta Kainuuseen opiskelemaan.
3. Väestö nuorentuu ja syntyvyys kasvaa: vaikka ikääntyneiden määrä kasvaa, samalla nuorten ikäluokkien ja työikäisen väestön vähentyminen hidastuu ja lopulta pysähtyy.
4. Maakunnan nettomuutto on saatava kääntymään positiiviseksi. Aktiivinen maakuntaan tulevien maahanmuuttajien määrän kasvattaminen on osa väestötavoitteiden toteuttamista. Maakunnalle laaditaan väestöpoliittinen erityisstrategia, jossa muuttotaseen tasapainottamiskeinot ja myös maahanmuuttopolitiikan konkreettiset toimenpiteet määritellään.

Maakuntasuunnitelma 2035

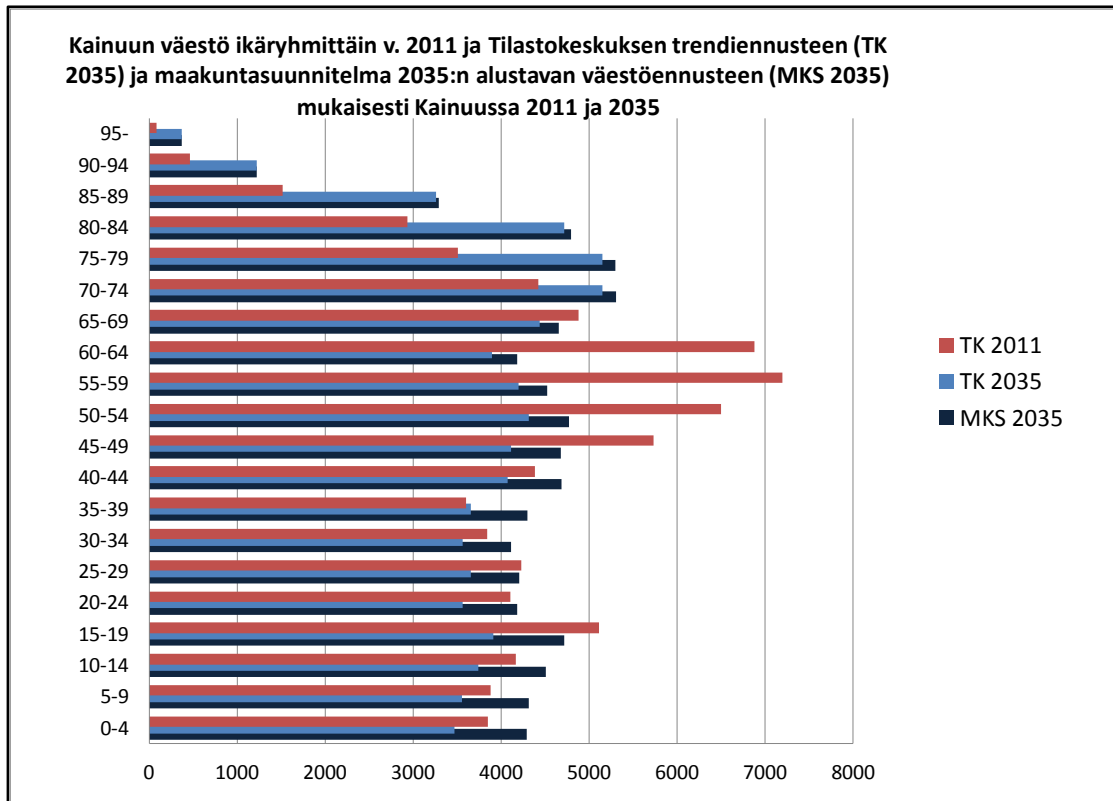

Kuva 10. Tilastokeskuksen (2012) väestöennuste, Kainuun kuntien väestötavoitteiden summa sekä Kainuun liiton väestötavoite (Kainuun liitto 2013).

Vuodesta 2011 vuoteen 2035 mennessä Tilastokeskuksen trendiennusteen mukaan (TK 2035) Kainuussa pienenisivät eniten nuorten ja keski-ikäisten ikäluokat. Eniten kasvaisivat puolestaan seniori-ikäryhmät. Ikääntyneiden määrän suhteellinen kasvu on loogista seurausta pitkään jatkuneesta muuttotappiosta ja tulee joka tapauksessa toteutumaan (kuva 11). Maakuntasuunnitelman väestötavoite eroaa Tilastokeskuksen ennusteesta suurempina nuorten ja työikäisten ikäluokkina. Tilastokeskuksen trendiennuste ennustaa tulevaa menneen kehityksen pohjalta. Maakuntasuunnitelman väestötavoitteessa on perusoletuksena, että eläköitymisen myötä avautuvat työpaikat sekä kasvavien toimialojen työpaikat täyttyvät hedelmällisessä iässä olevilla henkilöillä.

Työpaikkojen myötä Kainuussa asuvien ei tarvitse muuttaa Kainuusta pois työn perässä. Alueen työpaikat myös houkuttelevat maakunnan ulkopuolelta Kainuuseen työikäistä väestöä. Väestötavoitteiden toteutumisen kannalta merkittävää on siis myös toisen asteen ja korkea-asteen koulutustarjonnan säilyminen ja kehittyminen Kainuussa, koska ikäluokassa 15–25-vuotiaat muuttotappio maakunnasta on ollut selvästi suurinta. Toisaalta tämän ikäisiä nuoria on myös muuttanut Kainuuseen opiskelemaan, mikä on pienentänyt nettomuuttotappiota.

Maakuntasuunnitelma 2035

Kuva 11. Kainuun väestö ikäryhmittäin vuonna 2011 (TK 2011) sekä Kainuun ennakoitu väestö vuonna 2035 Tilastokeskuksen trendiennusteen (TK 2035) ja maakuntasuunnitelma 2035 väestötavoitteen (MKS 2035) mukaan.

Seuraavaan taulukkoon (2) on konkretisoitu väestön lisäksi muut keskeiset määrälliset indikaattorit ja niiden tavoitearvot viisivuotisjaksoina vuoteen 2035:

- Väestö lisääntyy noin 2 000 henkilöllä, muuttotase paranee, tasapainottuu ja kääntyy positiiviseksi sekä ikärakenne tervehtyy.
- Työvoiman määrä vähenee hieman ohjelman alkujaksolla, mutta kasvaa vuoteen 2035 mennessä, työttömyys vähenee merkittävästi, työllisyysaste nousee reilusti ja työpaikat lisääntyvät reilusti. Nuorisotyöttömyydestä päästään eroon.
- Työllisyystavoitteiden toteutumiseen liittyy keskeisesti se, että työvoiman kysynnän ja tarjonnan kohtaanto paranevat, työttömyysjaksot lyhenevät ja rekrytointiongelmien vähenevät.
- Taloudellinen huoltosuhde paranee ja alueen arvonlisäys kasvaa.
- Koulutusasteessa ja hyvinvointia mittaavissa indikaattoreissa saavutetaan koko maan keskiarvotaso.

Maakuntasuunnitelma 2035

	TOTEUTUNUT KEHITYS				TAVOITELTAVA KEHITYS				
MAAKUNNAN KEHITYKSEN MITTARIT	2000	2005	2010	2012	2015	2020	2025	2030	2035
Väkiluku 31.12. (henkeä)	89 777	85 303	82 073	80 685	80 000	80 500	81 000	82 000	82 000
Nettomuutto (henkeä; mk1. siirtolaisuus)	-1 147	-593	-640	-325	-100	150	250	270	300
Työvoima (henkeä)	40 461	37 598	35 983	35 495	34 000	33 500	33 000	33 500	34 000
Työpaikat	30 449	29 182	30 103	(2011) 30281	30 500	32 000	32 500	34 000	34 500
Työttömyysaste (%)	22,2	19,4	14,8	14,8	9	4	1	1	1
Nuorisotyöttömyys (osuus kaikista työttömistä, %) ¹	12,8	12,4	12,8	11,7	11	10	9	8	7
Pitkäaikaistyöttömyys (osuus kaikista työttömistä, %) ²	20,5	20,0	15,3	19,0	18	14	12	10	8
Työllisyysaste (työlliset 15-64 -v.sta, %)	54	55	62	61	64	69	72	74	74
Taloudellinen huoltosuhde	1,85	1,83	1,68	1,67	1,58	1,50	1,48	1,48	1,44
Arvonlisäys (ph) Meuro (v. 2010 hintoihin)	1639	1712	1704		1735	1867	1934	2017	2073
BKT/asukas, indeksi, koko maa =100	63,6	65,7	70,5		75	80	85	87	90
Vienti (milj eur)			155	170	172	175	180	190	200
Viennin osuus liikevaihdon määrästä (teollisuus, %)				58,6	59	60	61	62	63
Koulutusaste: tutkinnon suorittaneiden osuus	55,7	59,7	64,3	66,1	67	Saavutetaan koko maan keskiarvotaso			
Koulutusaste: korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuus	17,4	19,1	21,3	21,8	22	Saavutetaan koko maan keskiarvotaso			
Peruskoulun jälkeistä tutkintoa vailla olevat 25-29-v.sta (%)	14,6	13,1	12,4	11,6	10	8	5	4	3
Koettu hyvinvointi/ Elämänlaatusa keskimäärin hyväksi tuntevien osuus (%) (THL) ³			(2009) 50	(2013) 54,8	Saavutetaan koko maan keskiarvotaso				
Kansantauti-indeksi (Kela) ⁴ , koko maa=100	130,5	130,3	130,3	129,3	128	Saavutetaan koko maan keskiarvotaso			
Sairastavuusindeksi (Kela) ⁵ , koko maa=100	119,7	118,7	120,0	122,3	121	Saavutetaan koko maan keskiarvotaso			
Vähintään 3 hlö työllistävät, 10% kasvaneet yritykset (w/kpl)	2007-10/ 86	2008-11/100	2009-12/ 74		2013-17/101	2018-22/121	2019-22/131	2023-26/141	2027-30/151

Taulukko 2⁵. Hyvinvoinnin ja elinvoiman toteutumisen edellytyksinä olevien osatavoitteiden toteutumista kuvaavat indikaattorit 2000–2035 (lähteet: ks. alaviite 9).

⁵ Taulukon 2 lähteet:

- 1) Työ ja elinkeinoministeriö / Kuntaliitto, Nuorisotyöttömyys eli työttömät alle 25-vuotiaat työnhakijat
- 2) Työ ja elinkeinoministeriö / Kuntaliitto, Pitkäaikaistyöttömät, yhtäjaksoisesti työttömänä vähintään 12 kuukautta olleet työnhakijat.
- 3) Kaikkonen R, Murto J, Pentala O, Koskela T, Virtala E, Härkänen T, Koskeniemi T, Ahonen J, Vartiainen E & Koskinen S. Alueellisen terveys- ja hyvinvointitutkimuksen perustulokset 2010-2014. Verkkojulkaisu: www.thl.fi/ath 2013
- 4) Tilastokeskus, Kela; Kansantauti-indeksissä tarkastellaan seitsemää suurinta erityiskorvattavaa lääkahoitoon oikeuttavaa sairautta (astma, diabetes, nivelreuma, psykoosit, sepelvaltimotaudit, sydämen vajaatoiminta ja verenpainetauti).
- 5) Tilastokeskus, Kela; Ikävakioitu indeksi, perustuu kolmeen muuttujaan; kuolleisuuteen, työkyvyttömyyseläkkeellä olevien osuuteen työikäisistä ja erityiskorvattaviin lääkkeisiin oikeutettujen osuuteen väestöstä.

2.6. Kainuun kehittämisen kokonaiskuva

Seuraavaan kuvaan on koottu strategiaosion tavoitetilat osa-alueittain, jossa ylimpänä on visio ja päätavoite. Maakuntasuunnitelman pitkän aikavälin tavoitteet suuntaavat kaikkia maakunnan kehittämistoimia, ikään kuin laajana, väljänä hahmotelmana – ”tietoisuusstrategiana”. Tässä luvussa määriteltujen kehittämisteemojen lyhyen aikajänteet tavoitteet ja toimenpiteet täsmennetään varsinaisessa ohjelmaosiossa 2014–2017.

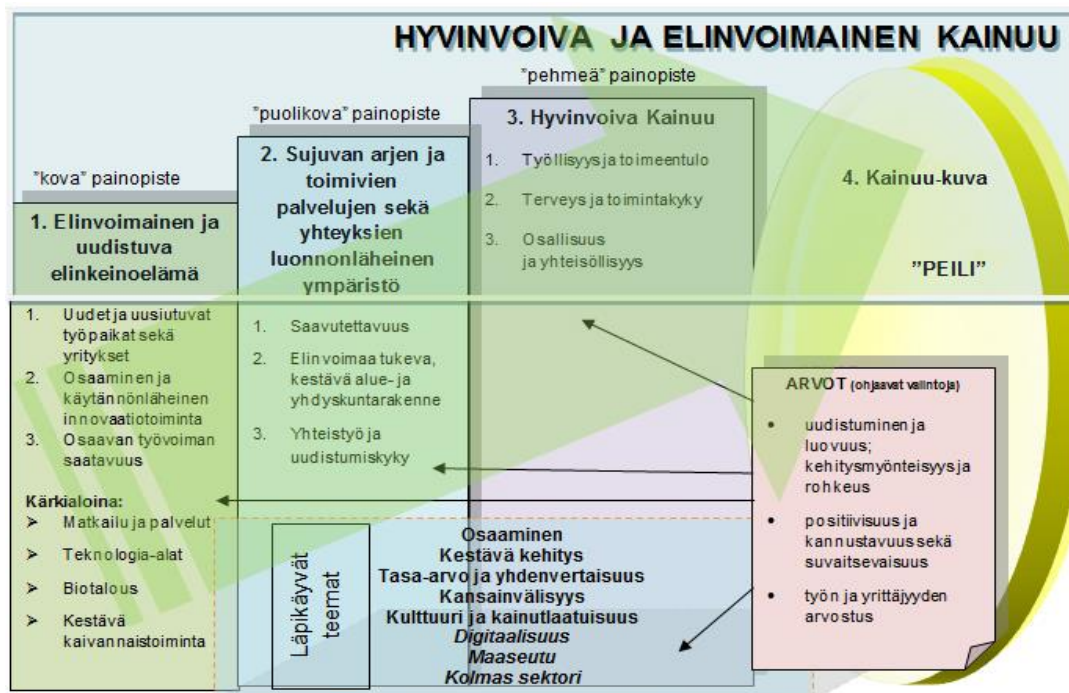
Kuva 12. Strategiopilvi: Ylimpänä (yläpilvenä) visio ja päätavoite; varsinaisina tavoitteiloina pitkän aikavälin tavoitteet; pilven alla strategiset valinnat, lyhyemmän aikajänteiden kehittämisteemat sekä kehittämistyötä ja valintoja ohjaavat arvot ja kaikkia painopisteitä läpileikkaavat teemat.

3. STRATEGISET VALINNAT 2014–2017

Strategiset tavoitteet on linjattu maakunnan kehittämistarpeiden pohjalta huomioiden erityisesti yleiset kehitystrendit, aiempien ohjelmien arvioinnit ja Kainuulle laaditut skenaariot.

Kainuu-ohjelman tässä osiossa tarkastellaan **keinoja**, joilla määritellyjä maakunnan pitkän aikavälin (2035) strategisia tavoitteita (maakuntasuunnitelma) kohti edetään. Kehittämistoimenpiteitä vuosille 2014–2017 (maakuntaohjelma) voidaan pitää strategisina valintoina tai kehittämisen **painopisteinä**. Näin tiivistetään maakuntasuunnitelman ja maakuntaohjelman yhteyttä pitkän aikavälin tavoitteista konkreettiseen toteutukseen ja seurantaan. Tavoitteet toteutuvat kehittämistoiminnan (erityisesti TOPSU:n kautta ohjattavan hanketoiminnan), edunvalvonnan ja eri organisaatioissa tehtävän kehittämistoiminnan kautta.

Maakuntaohjelman toimenpiteitä toteutetaan koko maakunnan alueella, mutta eri painopisteet ja strategiset toimenpiteet painottuvat alueellisten erityispiirteiden, tarpeiden ja kehittymisedellytysten mukaan. Tässä luvussa otetaan mahdollisimman konkreettisesti huomioon myös arvot ja läpileikkaavat teemat suhteessa strategiaan tavoitteisiin ja keinovalikoimaan. Strategiaa täsmennettäessä otetaan huomioon seuraavat näkökulmat, jotka ovat mukana koko Kainuun kehittämisessä: **osaaminen, kestävä kehitys, tasa-arvo ja yhdenvertaisuus, kansainvälisyys, kulttuuri ja kainutlaatuisuus. Digitaalisuus**, erityisesti **maaseutu**⁶ ja **kolmas sektori** ovat myös teemoja, jotka on otettu huomioon erityisesti yhdenvertaisuutta tarkasteltaessa.

Kuva 13. Kainuu-ohjelman kokonaisuus maakuntaohjelmatasolla.

⁶ Maaseudun kehittämisestä tuetaan erillisellä Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelmalla 2014–2020 ja Leader-ohjelmalla.

3.1. Kilpailukykyä kansainvälisyydestä, yrittäjyydestä ja innovaatioista

Kainuu parantaa kilpailukykyään ja vaurastuu erityisesti kansainvälisen kasvun ansiosta. Tämä edellyttää osaavan työvoiman saatavuuden joustavaa turvaamista ja yritysten toimintaympäristön kilpailukyyn sekä vetovoimaisuuden lisäämistä. Tavoitteena on uudistaa kainuulaista elinkeinorakennetta, lisätä kasvuhaluista ja -kykyisiä yrityksiä ja rakentaa yhteistyötä yli toimiala- ja maaraajojen sekä hyödyntää täysimittaisesti Kainuun luontaisia vahvuuksia.

Kasvua ja uudistumista elinkeino- ja yritystoimintaan

Pienillä ja keskisuurilla sekä mikroyrityksillä on alueella, toimialasta riippumatta, keskeinen rooli elinkeinoelämän monipuolisuuden ja alueen työllisyyden turvaamisessa. Vahvat toimialat ovat alueen elinvoiman vahvistamisen perusta. Kehittämispäätöksiä keskitetään yrityksiin, joilla arvioidaan olevan parhaimmat kannattavan kasvun mahdollisuudet tai suurin positiivinen alueellinen tai aluetaloudellinen vaikutus.

Yritysten kasvun vauhdittamisessa painotetaan erityisesti toimivien yritysten kasvun tukemista. Myös uuden yritystoiminnan aloittamista tuetaan. Kumppanuutta on ajateltava paljon nykyistä laajemmin jo yritystoiminnan alkuvaiheessa, sillä siten voidaan päästä paremmin markkinoille suurten toimijoiden kanssa. Merkittävää oppimista uusien teknologioiden soveltamisessa tai uusien toimintatapojen oppimisessa voi tapahtua eri alojen yrittäjien toimiessa uusien yrittäjien, startup-yritysten, kanssa yhteistyössä ja tiiviissä vuorovaikutuksessa, uuden ja vanhan kohdatessa toisensa. Onnistunut sukupolvenvaihdos on myös erinomainen tilaisuus uudistaa, tehostaa ja laajentaa yrityksen toimintaa ja päästä kasvu-uralle. Yritysten vientiponnisteluja ja yhteistyötä isojen urakoiden saamiseksi tuetaan. Erityisesti tuetaan kainuulaisten yritysten pääsyä mukaan pohjoisessa ja lähialueella käynnistyviin suuriin energia- ja muihin investointihankkeisiin.

Kainuussa tulee ennakoida ja varautua elinkeinorakenteen muuttumiseen ja työvoiman (erilaisen osaamisen) kysynnän muutoksiin: suorittavan työn osuuden vähenemiseen sekä palvelujen ja yrityksiä palvelevien toimintojen osuuden kasvuun. Innovaatiotoiminta on välttämätöntä kaikilla Kainuun toimialoilla. Erityisesti tietotekniikan, sähköisen kaupankäynnin ja digitalisoinnin sekä robotiikan soveltamista kainuulaisessa elinkeinoelämässä, koulutuksessa ja julkisissa palveluissa lisätään, koska se on nopein tapa parantaa kilpailukykyä, palvelun laatua ja kustannustehokkuutta. Lisäksi huolehditaan siitä, että nopeisiin laajakaistaverkkoihin investoidaan lähivuosina, niin että verkon puutteellinen kattavuus ei ole hidaste elinkeinoelämän ja palvelujen kehittymiselle. Tavoitteena on, että tehokkaat tietoliikenneverkot saadaan rakennettua alueelle kattavasti niin, että ne ovat kaikkien yhteyksiä tarvitsevien yritysten käyttöön otettavissa ohjelmakauden loppuun mennessä.

Osaaminen ja käytännönläheinen innovaatiotoiminta

Toisen asteen ammatillinen koulutus rakentaa osaavan työvoiman alueellisen perustan. Kainuussa tätä koulutusta uudistetaan omatoimisesti ja aluelähtöisesti. Kajaanissa se on keskeinen osa ammattikorkeakoulun kehittämis- ja rekrytointipohjaa. Eri koulutusasteiden sijainti ja niiden kehittäminen yhteistyössä samalla kampuksella ovat Kainuun keskeisiä kilpailukykytekijöitä. Koulutuksen markkinointiin nuorille on kiinnitettävä entistä enemmän huomiota.

Kainuussa pyritään rakentamaan keskeisille elinkeinoaloille saumattomat koulutusketjut. Niillä tuetaan parhaiten korkean osaamisen yritysten säilymistä ja kehittymistä alueella. Paras oman koulutuksen säilyvyyden tausta on jatkuva tuloksellisuuden kehittäminen. Kajaanin ammattikorkeakoulun aluekehitystoiminta on yksi sen tulostavoitteista, joka varmistaa koulutuksen osuvuutta alueen tarpeisiin. Ammattikorkeakoulun itsenäisyyden ja ketteryyden turvaaminen on Kainuulle tärkeä tavoite. Yhä suuremman osan koulutuksesta tulee olla opiskelijoille ajasta ja paikasta riippumattomasti ja joustavasti verkon yli saatavissa.

Kainuussa toimii korkeatasoista tutkimusta tuottava Kajaanin yliopistokeskus ja sektoritutkimuslaitokset (MIKES, VTT, MTT, Metla ja RKTL), joilla on sekä parhaita kansallisia että kansainvälisiä tutkimusverkostoja ja hyvin toimiva korkea-asteen aikuis- ja täydennyskoulutuksen yhteinen yksikkö (AIKOPA). Kainuun kipupisteenä on kuitenkin se, että maakunnassa ei ole omaa pysyvää yliopistollista peruskoulutusta, pelkästään täydennys- ja muuntokoulutusta. Maksullisen aikuis- ja täydennyskoulutuksen toimijoita, esim. verkkopohjaisen koulutuksen tarjoajia, voi sijoittaa alueelle, mikäli ne näkevät toimintaedellytykset alueella hyviksi. Urheiluakatemian ja vuonna 2015 aloittavan Luonnonvarakeskuksen asemaa alueellisessa kehittämistyössä tulee myös vahvistaa.

Erityisesti teknologiateollisuuden, luonnonvarateollisuuden ja matkailun aloille tarvitaan alueellista koulutusta. Näiden alojen osaamistarpeiden ennakointia on syvennettävä. Lisäksi koulutusta tarvitaan, osin jopa kasvavassa määrin sote- ja palvelualoille. Osana täysimittaista koulutusketjua alueen elinkeinoelämän tarpeisiin tarvitaan nopeasti ja joustavasti reagoivaa aikuis- ja täydennyskoulutusta. Joustavia oppimismuotoja ja oppimispolkuja otetaan entistä enemmän käyttöön. Kehittämistoiminnassa lähtökohta on löytää uusia markkinoita, uusia tuotteita ja uutta liiketoimintatapaa. Suomesta ja maailmalta haetaan Kainuuseen yrityksiä ja työntekijöitä paikkaamaan pulaa osaajista.

Tavoitteena TKI-toiminnassa on kansainvälisen ja kansallisen rahoituksen lisääminen. Tavoitteen saavuttaminen edellyttää koulutus- ja kehittäjäorganisaatioilta kykyä toimia kansallisella ja kansainvälisellä tasolla parhaiden osaajien ja huippuyritysten kanssa. Alueen korkean osaamisen yritykset edellyttävät kehityskumppaneiltaan kansallisen ja jopa kansainvälisen tason verkostoyhteyksiä.

Euroopan unionin komissio on korostanut **älykkään erikoistumisen strategian** käyttöä ohjelmakaudella 2014–2020. Työ- ja elinkeinoministeriö on ohjeistanut hyödyntämään älykästä erikoistumista maakuntaohjelmien valmistelussa. Kainuun älykkään erikoistumisen piiriin valitut toimialat vuosille 2014–2017 ovat ICT ja tietojärjestelmät, kaivannaisala ja biotalous sekä terveys ja

hyvinvointi. Läpileikkaavina teemana on mittaustekniikan sekä peli- ja simulaattoriteknologian sovellusten kehittäminen ja hyödyntäminen, jotka sisältyvät Kainuun korkeakoulustrategiaan (Kajaanin ammattikorkeakoulun ja Kajaanin yliopistokeskuksen strategia). Tällä pyritään yhtäältä kehittämään uusia teknisiä sovelluksia, joista voi tulla vientituotteita tai toisaalta löytämään kehitettävälle alalle mainittujen teknologioiden avulla tuotekehitystä vahvistavia innovatiivisia ratkaisuja. Myös investointien, yritysten, osaamisen ja teknologian houkutteleminen alueelle sekä biotalouteen liittyvien uusien sovellusten kehittäminen ovat teemana kaikissa älykkään erikoistumisen painopisteissä.

Kainuun älykkään erikoistumisen yleistavoitteet ovat: edistää älykkään erikoistumisen toimialojen yritysten tuotekehitystä, tukea valittujen alojen yritystoimintaa osaamisen vahvistumisen ja innovaatioiden kautta, luoda uusia yrityksiä ja työpaikkoja sekä pitkälle jalostettuja korkean osaamisen tuotteita ja palveluita. Samoin tavoitteena on saada aikaan vähähiilisyttä ja ekotehokkuutta parantavia innovaatioita ja ratkaisuja, edistää investointien ja kansainvälisesti toimivien korkean osaamisen yritysten ja osaavien työntekijöiden saamista Kainuuseen sekä tukea oma-aloitteisuutta ja kokeilukulttuuria Kainuun kehittämisessä. (Kainuun älykkään erikoistumisen strategia on esitelty liitteessä 2.)

Osaavan työvoiman saatavuus

Kainuun väestön ikääntyminen vaikuttaa työvoiman saatavuuteen. Työelämästä eläkkeelle vetäytyvien ikäluokka (60–64-vuotiaat) säilyy korkeana ja työmarkkinoille tulevien (20–24 vuotiaat) ikäluokka pienenee koko ohjelmakauden ajan. Työikäisten määrä on heikentynyt jo kymmeniä vuosia ja oli vuonna 2012 enää 63 % väestöstä. Ja kun tästä on työvoiman ulkopuolella 30 %, jää työvoimaan maakunnassa vain noin 35 500 henkilöä, joista työllisiä on noin 30 240. Työmarkkinoiden toimivuuden kannalta alueelle yhä epäedullisempi väestörakenne supistaa maakunnan aktiivisen työvoiman ja myös työvoimapotentiaalin hälyttävän pieneksi. Työvoiman ulkopuolelle siirtymisen ehkäiseminen on tärkeä toimenpidekokonaisuus, joka vaatii eri viranomaisten tehokasta yhteistyötä ja joustavia sekä motivoivia oppimispolkuja ja -muotoja.

Alueen osaavan työvoiman saannin turvaa työikäinen ja työkykyinen väestö. Osaavaa työvoimaa joko koulutetaan tai rekrytoidaan muualta. Kainuussa olennaista osaavan työvoiman saatavuusongelman ratkaisussa on koulutuksen kautta alueen työllisyysasteen kohottaminen ja työttömyyden alentaminen. Osaavan työvoiman saatavuus on elinkeinoelämän toiminnan keskeisin alueellinen vetovoimatekijä ja vaatimus. Koska alueen koulutusrakenne on yksipuolinen ja alueelta puuttuu pysyvä yliopistotason tutkintokoulutus, tarvitaan erityisosaajien ja erityisesti akateemisen työvoiman rekrytointiin tehokkaat käytännöt. Alueella hyödynnetään erityisesti Kajaanin yliopistokeskuksen yhteistyöyliopistojen muuntokoulutusmahdollisuuksia maisteritason osaajien kouluttamisessa alueen tarpeisiin.

Kriittiset menestystekijät

Mitä erityisesti tavoittelemme?	Mitä erityisesti pyrimme torjumaan?	Mitä tulee tehdä toisin kuin tähän asti?
- Uusia nuoria työkäisiä osajia ja yrittäjiä - Lisää kasvavia ja uusia pk-yrityksiä sekä kansainvälisillä markkinoilla toimivia yrityksiä - Akateemisen tason tutkinnon suorittaneiden rekrytointia alueelle ja yliopistojen parempaa ”näkymistä” Kainuussa - Osa-aikatyön ja työelämän joustavuuden lisäämistä - Sukupolvenvaihdosten vauhdittamista - Koulutuksen räätälöintiä yhä enemmän valmennuksen suuntaan (koskee erityisesti nuoria) - Kansainvälisten opiskelijoiden integroimista alueelle - TKI-organisaatioiden kykyä kilpailla tutkimus- ja innovaatorahoituksesta	- Työikäisten siirtymistä työmarkkinoiden ulkopuolelle - Korkeakoulutuksen ja akateemisen ja soveltavan tutkimuksen katoamista tai vähenemistä maakunnasta - Rekrytointiongelmia	- Panostaa kasvuyrityksiin ja niiden kumppanuuksiin isojen, strategisesti tärkeiden yritysten kanssa - Joustavien oppimismuotojen ja oppimispolkujen hyödyntämisen lisääminen perusopetuksessa ja toisella asteella - Muulla kuin koulutuksessa hankitun osaamisen tunnistaminen, tunnustaminen ja pisteyttäminen - Koulutuksen sektorirajoja ylittävien ja eri alojen osaamista yhdistävien koulutuskokonaisuuksien rakentaminen - Osuvia hankkeita, jotka tarjoavat ratkaisuja nykyistä paremmin yritysten kasvun pullonkauluihin - Tuetaan uusia (startup) yrityksiä niin, että niistä tulee kannattavia, kasvavia ja kansainvälisiä.

Erityistavoitteet

Yrityspalvelujen laatua ja joustavaa saatavuutta (ml. tehokkaat yrityshautomot ja -kiihdyttämöt) erityisesti kasvuyritysten tarpeisiin parannetaan niin, että kasvuyritysten määrä kasvaa ja kilpailukyky vahvistuu selvästi. Yritysten, julkishallinnon, tutkimus- ja koulutusorganisaatioiden sekä kolmannen sektorin kumppanuutta ja yhteistyötä osaamiskeskittymien lujittamisessa alueella parannetaan. Työmarkkinoiden kehittämisellä tähdätään erityisesti työllisyysasteen nostamiseen ja alueen koulutuspalvelujen vetovoimaisuuden lisäämiseen. Tavoitteena on, että korkealaatuinen toisen asteen koulutus (ammattilliset oppilaitokset ja lukiot), ammattikorkeakoulu, yliopistokeskus ja muu yliopistollinen koulutus houkuttelevat Kainuuseen opiskelijoita maakunnan ulkopuolelta ja vaikuttavat näin positiivisesti Kainuun väestörakenteeseen.

Kehittämislinjaukset 2014–2017

a) Yritysten kasvun tukeminen

Kohdennetaan alueellisia, kansallisia ja kansainvälisiä panoksia mikro- ja pk-yritysten kasvun tukemiseen. Kehitetään yrityspalvelujen tarjontaa ja yhteistyötä; tuetaan liiketoimintaa kehittäviä ja alkavia yrityksiä sekä omistajanvaihdosten suunnittelua ja toteutusta. Tiivistetään ja innostetaan

erityisesti kasvuhakuisten pk-yritysten yhteistyötä sekä yhteistyötä yli toimialarajojen; parannetaan kilpailukykyä luomalla uutta liiketoimintaa ja edistämällä kasvua, markkinoille pääsyä sekä kansainvälistymistä. Lisäksi valmistellaan erillinen kasvuyrittäjyysohjelma.

b) Uusiutuva energia ja energiatehokkuus

Tuetaan uusiutuvan energian ja erilaisten energiatehokkaiden ratkaisujen ideointia, tuotteistusta ja kehittämistä sekä pk-yritysten energiatehokkuuden edistämistä (vähähiiliseen talouteen siirtyminen).

c) Osaamis- ja innovaatiokeskittymien kehittäminen

Tuetaan aluelähtöisten osaamis- ja innovaatio- sekä teknologiakeskittymien kehittämistä ja yritysten innovaatiotoimintaa sekä erilaisia pilotoiteja ja kokeiluja.

d) Kasvu- ja rakennemuutosalojen koulutuksen tarjonta ja laatu

Tuetaan kasvu- ja rakennemuutosalojen koulutuksen tarjonnan ja laadun parantamista, joustavien koulutusratkaisujen ja -kokonaisuuksien kehittämistä sekä räätälöityä täydennys- ja aikuiskoulutusta sekä yliopistotasosta muuntokoulutusta.

e) Yhteistyön tiivistäminen työllisyydessä

Työllisyysasteen nostamiseksi ja osaavan työvoiman saannin turvaamiseksi tiivistetään koulutusorganisaatioiden, yritysten, julkisen sektorin työnantajien ja julkisten kehittäjätahojen yhteistyötä. Kehitetään joustavia, vetovoimaisia työmarkkinoita ja yhteistä työmarkkinoihin ja osaamistarpeeseen liittyvää laadullista ja määrällistä ennakointia. Lisäksi edistetään töiden ja tekijöiden kohtaantoa, työvoiman osaamista, sekä alueellista ja ammatillista liikkuvuutta.

f) Koulutusketjun turvaaminen

Turvataan koulutuspalveluiden, koulutusketjujen ja tutkimuksen toimintaedellytykset ja saatavuus Kainuussa.

g) Etäopiskelumahdollisuuksien ja verkko-opiskelun parantaminen

Kehitetään etäopiskelumahdollisuuksia ja verkko-opiskelua (tieto- ja viestintätekniikan mahdollisuuksien hyödyntäminen) kaikilla koulutusasteilla niin, että kainuulaiset nuoret ja aikuiset voivat opiskella oman kunnan ja maakunnan oppilaitoksissa. Digitaalisuutta ja verkko-opetusta hyödyntämällä kainuulaisten oppilaitosten opetustarjontaa voidaan laajentaa ja oppilaitosten jatkuvuus turvata myös pienemmillä oppilasmäärillä, kun koulutusyksiköt pääsevät osaksi laajempia koulutusverkostoja. Verkon kautta tapahtuva koulutustarjonta antaa mahdollisuuksia myös koulutusviennin kehittämiseen (Venäjä-yhteistyö ja opintovaihto). (Samalla tavoitellaan myös laajemmin verkon kautta tapahtuvan työnteon ja kaupan saamista Kainuuseen.)

h) Opiskeluaikojen lyhentämisen ja työelämään sijoittumisen nopeuttamisen kehittämiskokeilu

Valtakunnallisiksi koulutustoimintaa kehittäviksi piloteiksi Kainuuseen tavoitellaan opiskelijoiden työelämään sijoittumisen nopeuttamisen sekä opiskeluaikojen lyhentämisen kehittämiskokeilua ja yrittäjyyskasvatuksen ja yrittäjyysnäkökulman huomioimista kaikilla koulutusasteilla.

i) Pienyritystoiminnan kehittämiskokeilu

Kainuuseen tavoitellaan valtakunnallista pienyritystoiminnan kehittämiskokeilua. Kokeilun kautta Kainuusta luodaan pienyrittäjyyden mallimaakunta, jossa yritystoiminnan aloittaminen helpottuu ja yrittäjiksi haluavat voivat nopeasti käynnistää markkinoiden kysyntöihin vastaavan yrittäjyystoiminnan. Aloittaville yrittäjille annettavaa taloudellista tukea ja asiantuntija-apua tehostetaan sekä erityisesti aloittamiseen liittyvää byrokratiaa helpotetaan. Erityishuomiota kiinnitetään nuorten yrittäjyyden lisäämiseen, täsmäkoulutuksiin ja vertaistuen hyödyntämiseen.

Ensisijaiset rahoitusmuodot ja vastuutahot

Rahoitus: Valtio- ja kuntasektorin budjettirahoitus, Maakunnan kehittämisraha; Finnvera, Tekes, Sitra, yksityinen, ESR, EAKR, maaseuturahasto, EMKR, CBC

Vastuutahot alueella: Kunnat, kuntayhtymät, yliopistokeskus, Kajaanin ammattikorkeakoulu, Kainuun Etu, Measurepolis Development, Luonnonvarakeskus ja urheiluakatemia sekä muut kehitysorganisaatiot, yritykset, ELY-keskus, järjestöt ja yhdistykset, Tekes, Leader ja kalaleader -toimintaryhmät.

Vastuuhallinnonalat: TEM, MMM, OKM

3.2. Matkailu ja palvelut, teknologia, biotalous ja kestävä kaivannaisala

Alueen vahvuuksiin liittyvät kärkialat ovat matkailu ja palvelut, teknologiateollisuus, biotalous ja kestävä kaivannaisala. Nämä toimialat saavat erityishuomiota elinkeinojen kehittämisessä. Kehittämisesursseja allokoidaan kuitenkin alueellisen kehityksen kannalta vaikuttavimpiin ja tavoitteiden mukaisiin kohteisiin toimialasta riippumatta.

Matkailu ja palvelut

Matkailun ennustetaan maailmanlaajuisesti jatkavan hankalassakin taloustilanteessa kasvuaan, nopeimmin seniori-ikäisten ryhmässä. Venäjän ja EU:n välisen viisumivapauden on arvioitu kolminkertaistavan venäläisten matkailijamäärät Suomessa ja kainuulaisilla yrityksillä on kaikki edellytykset ottaa kasvusta osansa. Etenkin ostosmatkailu kasvaa, joten hyödyt leviävät laajalti yrityskehitykseen.

Kasvun edellytyksenä on jatkuva uudistuminen. Asiakkaat kaipaavat aitoja elämyksiä, käyttävät uusia kanavia tiedon hakuun ja ostamiseen sekä osallistuvat niin tuotekehitykseen kuin markkinointiinkin. Kasvua ja uudistumista voi hakea yli maantieteellisten ja toimialarajojen. Luonto ja erilaiset kulttuuri-, hyvinvointi-, liikunta- ja ruokapalvelut sekä historiasta ja paikallisesta elämäntavasta kertovat ympäristöt monipuolistavat tarjontaa. Esimerkiksi Rokua Geopark sekä rajan ylittävät puistoparit Ystävyydenpuisto ja Kalevalapuisto sekä Hossan retkeilyalue tarjoavat kansainvälisestikin vetovoimaista luontomatkailupotentiaalia. Lähiruoan kysyntä on kasvussa, joten paikallisuutta ilmentävää ruokatuotantoa ja sen kysyntää on edistettävä rinnakkain.

Matkailu tukee palveluja ja liikenneinfrastruktuuria sekä päivävastoin. Palvelualan erikoistuminen jatkuu Kainuussakin ja alan työllistämisosuus kasvaa. Kaupalliset palvelut kehittyvät mm. Kajaanissa ja Sotkamossa, Ukkohalla–Paljakka-alueella sekä matkailuliikenteen varrella olevissa taajamissa. Venäjänkielisiä palveluja tarvitaan entistä enemmän matkailijamäärien kasvaessa. Palvelutarpeisiin vastaaminen kysynnän mukaan ja uusia tarpeita ennakoiden (esim. asukkaiden ikääntyminen ja vapaa-ajan asumisen kasvu) luo uusia tilaisuuksia myös maaseudun monialaiselle yrittäjyydelle (ks. Kainuun matkailustrategia 2011–2020).

Kainuun matkailustrategian visio: *Kainuu tunnetaan monipuolisena, myös kansainvälisesti kiinnostavana, kesä- ja talviloma-seutuna, monipuolisten matkailukeskustensa kautta. Vuokatti vauhdittaa koko Kainuun matkailun kehittymistä; Idän Taigan alueen, Ukkohallan, Paljakan, Oulujärven ja Kajaanin monipuolinen matkailupalvelutarjonta takaa ympärivuotiset palvelut vaativillekin asiakkaille. Vesistöisiin harju- ja vaaramaisemiin järjestetyt retki- ja latureitit ja muut liikuntapalvelut sekä Kainuun monenlaiset kulttuuritapahtumat ja -kohteet tarjoavat lapsiperheille, aikuisille ja senioreille aina sopivaa lomaohjelmaa. Kainuuseen on suomalaisilla lyhyt matka. Ulkomaalaiset pääsevät kulkemaan nopeasti lentämällä, Venäjältä myös junalla ja autolla ja vihdoin ilman viisumia. Eurooppalaisten ohella japanilaiset ja kiinalaiset ihastuvat viikoittain kainutlaatuisuuteemme. Yrittäjillä on tahto kehittyä ja kasvaa ja luoda myös muiden alojen yrittäjien kanssa yhdessä hyvinvointia lisääviä, turvallisia elämyksiä kodikkaissa lomaympäristöissä.*

Erityistavoitteet

Kainuulaisten hyvinvoinnin parantamisessa työllisyys ja toimeentulo ovat perusedellytykset, jota matkailu tukee. Tavoitteena on monipuolisesti kehittynyt ja korkeatasoinen matkailun palvelurakenne, joka takaa hyvät kaupalliset ja vapaa-ajan sekä matkustuspalvelut myös kainuulaisille. Matkailuelinkeinoa kannustetaan kasvamaan jopa 5 prosentin vuosivauhdilla yöpymisvuorokausina mitattuna, mikä tekee ohjelmakaudella noin 250 000 lisäyöpymistä nykyiseen noin 1 miljoonaan yöpymiseen. Matkailun kasvu lisää monenlaista yritystoimintaa ja yritysten liikevaihtoa sekä luo uusia työpaikkoja 5 prosentin vuosikasvulla vuosina 2012–2017 matkailuun liittyvien toimialojen liikevaihto kasvaisi noin 100 miljoonasta eurosta noin 125 miljoonaan euroon ja matkailun henkilöstö noin 900 hengestä noin 1 100 henkeen. Matkailuun liittyvillä toimialoilla muodostuu noin kolmannes alueen matkailutulosta. Matkailu vahvistaa eniten vähittäiskauppaa ja liikennettä.

Kehittämislinjaukset vuoteen 2017

a) Markkinoiden kasvattaminen

Vahvan kasvun tavoite edellyttää markkinalähtöistä kehittämistyötä, missä huolehditaan että Kainuun matkailutarjonnasta muodostuu positiivinen ja tunnettu mielikuva kotimaassa (=päämarkkina), Venäjällä ja muilla valituilla ulkomaisilla markkinoilla, valikoiduissa asiakasryhmissä. Viestintään ja markkinointiin haetaan leveämpiä hartioita yhteistyöstä vähittäiskaupan ja muiden alojen sekä muiden alueiden yritysten kanssa. Liiketoimintakumppaneita haetaan aktiivisesti matkanjärjestäjistä kotimaasta, Venäjältä, Euroopasta, Japanista ja Kiinasta. Omatoimimatkailijat tavoitetaan median ja sosiaalisen median avulla. Markkinointiyhteistyö ja Kainuu-kuvan vahvistaminen rakennetaan myös osaksi matkailun kehittämistä.

b) Tuotteiden uudistaminen

Kasvu vaatii matkailutuotteen kaikkien eri elementtien jatkuvaa kehittämistä kiinnostavuuden ja haluttavuuden edelleen lisäämiseksi ja säätämiseksi sopiviksi uusille asiakasryhmille. Monenlaisten niche-asiakasryhmien sekä Venäjältä, muualta Euroopasta ja Aasiasta haluttavien asiakkaiden hyvä palvelu vaatii paljon uutta oppimista, investointeja ja sisällöllistä kehittämistä, onpa kysymys majapaikoista, ruuasta, ohjelmapalveluista, opastuksesta, sisäisistä kuljetuksista jne. Kainuulaisten urheilu-, mittaus- ja peliosaamista voidaan hyödyntää matkailua kehitettäessä.

c) Kainuulaisten vieraanvaraisuus ja yhteispeli

Kainuussa vieraaseen suhtaudutaan tavallisesti arvostaen, uteliaan kiinnostuneesti ja avuliaasti. Team Kainuu -henkeä kasvatetaan tietoisesti kasvun voimaksi. Toimijoiden yhteistyönä on mahdollista tarjota riittävän monipuolinen tuotteisto mm. ulkomaisten matkanjärjestäjien ryhmämatkatuotantoa varten tai Suomen matkailuteemojen tarjottimelle.

d) Matkailun kasvun edellytyksiä on parannettava Suomessa yhteisvoimin

Viisumivapaus Venäjältä, palvelualojen arvonlisäverotuksen kohtuullistaminen, juna- ja lentoyhteyksien parantaminen, liikenneväylien kunto, uudet kansallispuistot, matkailuviestintä ja yhteismarkkinointi maakuntarajat ylittävillä ja koko Suomen ja MEK -yhteistyökampanjoilla sekä alan investointirahoituksen, koulutuksen ja tutkimustiedon saatavuus ovat Kainuussa edunvalvonnan kohteena yhdessä muiden matkailumaakuntien kanssa.

Teknolohiateollisuus

Parhaillaan on menossa lähes kaikkien prosessien ja palvelujen, digitalisoituminen. Tässä uusia toimintamuotoja ja toimintatapoja avaavassa kolmannessa teollisessa aallossa, teollisessa internetissä (*internet of things*), älykkäiden laitteiden, analyytiikan ja ihmisen työ voidaan yhdistää tehokkaasti niin teollisissa kuin eri palveluprosesseissakin. Koneet ja laitteet kehittyvät nopeasti ja niistä tehdään yhä älykkäämpiä. Sensoriteknologian avulla mahdollistuu myös laitteiden kytkeminen osaksi verkkoa. Yhä nopeammin ja yhä suurempia tietomääriä voidaan siirtää käsiteltäväksi tehokkaampien tiedonsiirtoteknologioiden ansiosta asiakkaiden tarpeiden mukaan muotoiltuihin

palveluihin. Tämän lisäksi uudet tuotantoteknologiat eri aloilla mahdollistavat entistä tehokkaamman ja viisaamman resurssien käytön.

Kaikki toiminnan kehittäminen ja teknologian käyttöönotto tähtää parempaan tuottavuuteen ja ihmisten arkipäivän toimintojen helpottamiseen ja turvaamiseen. On arvioitu, että merkittävimmät digitalisoimisen ja teollisen internetin vaikutukset tulevat näkymään parhaimmillaan 10–15 vuoden päästä. Tuottavuuden parantamismahdollisuudet ovat valtavat mm. terveydenhuollon alalla ja parantuminen voi tulla hyvin yksinkertaisista asioista, kuten potilaan terveydentilan seurannasta etänä. Päästöjä vähentävät ja hiilijalanjälkeä pienentävät ratkaisut ovat myös teknologian soveltamisen alaa kasvattava ajuri.

Digitalisaatio vaikuttaa myös niin, että keskiöön nousevat loppukäyttäjä, käyttäjäkokemukset, tarpeet ja vaatimukset, jotka muokkaavat tekemistä, tuotteita ja teollisuuden tapaa toimia. Uudet palvelut ja palvelujen uudistuminen asettavat uudenlaisia vaatimuksia myös osaamiselle. Ekosysteemijattelu ja yritysten verkostoituminen nousevat isoon rooliin digitalisoitumisen ja yleisen resurssiniukkuuden myötä. Paikka menettää merkityksensä aineettomiin palveluihin siirryttäessä.

Koska teknologia on jo pitkälti olemassa ja sen hinta laskee nopeasti, on aika siirtyä teknologian soveltamiseen kaikkialla ja kaikessa toiminnassa. Tietoliikenneinfrastruktuuri tulee rakentaa kattavaksi. Riittävän laajana se luo myös edellytykset kiinteitä yhteyksiä täydentävälle mobiiliverkolle ja sen kautta käytettäville palveluille.

Kajaanin seudun yritystoiminnan selkäranka muodostuu teknologiateollisuuden aloista, ICT- ja elektroniikka-alasta sekä metallialasta, jotka ovat säilyneet suhdannevaihteluista huolimatta ja joilla on edelleen erittäin hyvät kehitysnäkymät. Ne muodostavat valtaosan alueen vientiteollisuudesta.

Vuonna 2012 Kainuussa teknologiateollisuuden toimipaikkoja oli 216 (metalliteollisuuden osuus noin 30) ja henkilöstöä yhteensä lähes 2400. Liikevaihto oli tuolloin 473 miljoonaa euroa. Kainuun osuus koko Suomen teknologiateollisuudesta oli 0,8 %.

Erityistavoitteet

Olettaen, että koko Suomen talouskasvu olisi 2 %, tavoitteeksi Kainuun teknologiateollisuuden vuosittaiselle kasvulle voidaan asettaa 5 %. On huomioitava, että kasvua voi määrittää pitkälti yhdenkin suuren toimijan liikevaihdon kasvu. Kainuun tavoitteena on, että vähintään kaksi kansainvälisessä omistuksessa olevaa teknologiateollisuuden yritystä sijoittuu alueelle.

Kansallisen tavoitteen mukaisesti tehokkaat tietoliikenneverkot tulee rakentaa alueelle kattavasti niin, että tarkoituksenmukaiset yhteydet ovat kaikkien yhteyksiä tarvitsevien yritysten käyttöönotettavissa vuoteen 2017 mennessä.

Kehittämislinjaukset 2014–2017

a) Pohjautuminen tietointensiivisyyteen

ICT-alan klusterin rakentamista jatketaan jo tänne sijoittuneiden palvelinkeskustoimintojen ja palvelujen ympärille. Alan yritysten muodostama klusteri on tieto-intensiivinen

liiketoimintaekosysteemi, joka edesauttaa avainalojen ja jäsenyritystensä kasvua, liiketoimintamahdollisuuksia, kansainvälistymistä, verkottumista ja yhteistyötä sekä vahvistaa yritysten kilpailukykyä tutkimus- ja kehittämistoiminnan kautta. Klusterin tehtävänä on auttaa jäsenyrityksiään pääsemään mukaan kansallisiin ja kansainvälisiin rahoittamisohjelmiin sekä suoraan tuotteineen kansainvälisille markkinoille. Tavoitteena on saada houkuteltua uusia investointeja ja uusia ekotehokkuutta hakevia palvelukeskuksia sijoittumaan Kainuuseen. Myös alueen korkeaan osaamiseen perustuvat teknologiayritykset mittaustekniikan alalla tekevät korkealaatuisia tuotteita, joiden varaan ne voivat rakentaa palveluja esimerkiksi pilvipalveluina. Erityisesti pelialan kehittämisessä ja opetuksessa Kainuussa on uutta osaamista, jonka soveltamisessa nähdään paljon mahdollisuuksia laajentaa.

Teknolוגiateollisuudelle on keskeistä alalle valmistavan koulutuksen riittävä laajuus ja korkea taso, joilla turvataan yritysten osaava henkilöstö. Työntekijöiden ammattitaidolla, pätevyydellä ja opittujen taitojen soveltamisella on iso merkitys yrityksen toimintavarmuudelle ja menestymiselle. Oppilaitosten koulutustarjontaa ja koulutuksen kehittämistä tulee tarkastella alueen yritysten tarpeista lähtien. Tiivis ja jatkuva yhteys yrityskenttään on ehdottoman tärkeää, samoin kuin tulevien osaamistarpeiden ja tulevien muutosten ennakointi alalla. Opiskelijoiden ja valmistuvien työkokemuksen kartuttamiseksi harjoittelupaikkojen järjestämiseen tulee erityisesti panostaa ja TKI-toiminnan sekä yritysten tarpeiden kohtaamiseen tulee kiinnittää jatkossa enemmän huomiota.

b) Kysyntälähtöinen tuotanto ja palvelut

Pilvipalveluiden ja konesalipalveluiden kehittäminen on tulevaisuudessa ripeästi kasvava tietoteollisuuden markkina-alue. Eniten sektorilla työllistää edelleenkin tietokoneiden sekä elektronisten ja optisten tuotteiden valmistus, mutta suurin kasvu on odotettavissa tietopalvelutoiminnassa (datakeskuslaittilojen rakentaminen ja huolto, kapasiteettipalvelut, pilvipalvelut, viestintä ja yhteyspalvelut), ohjelmistoissa (sähköiset palvelut eri aloilla, peliteollisuus, energiatehokkuus rakentamisessa, valvonta 3D-tulostus, robotit), konsultoinnissa ja siihen liittyvissä toiminnoissa (eri toimialojen prosessien digitalisointi).

Suurin metallituotteiden kysyntä on vientimarkkinoilla, myös niiden yritysten osalta, joiden vienti on välillistä. Merkittävimmät vientikohteet ovat Skandinaviassa ja Keski-Euroopassa, potentiaalisimmat markkinat löytyvät Venäjältä ja Aasiasta. Kainuulaisen metalliteollisuuden kärkituotteita ovat raideliikennetuotteet ja sen sisällä uutta teknologiaa edustavat matalalattiaraitiovaunut, konepajatuotteet sekä huolto- ja kunnossapitopalvelut. Kainuun raideliikenneteollisuuden eräs potentiaalinen kasvusuunta löytyy pohjoisten ja arktisten alueiden tavara- ja henkilöliikenteen kasvusta vaikeiden luonnonolosuhteiden keskellä.

c) Omiin vahvuusalueisiin pohjautuva tuotanto ja yritystoiminnan vahvistaminen

Teknolוגiateollisuuden alan kainuulaisten yritysten tulee hakeutua ja keskittyä aloille, joilla niillä on jo vahvaa erikoistunutta osaamista. Alan tuntemusta tulee vahvistaa verkostoitumalla ja hakeutumalla

yhteistyöhön kokeneiden kumppaneiden kanssa. Strategiavalinnoissa tuetaan uusien strategisten avauksien luontia – eli suunnataan aloille, jotka ovat vähemmän kilpailtuja.

d) Uuden yrittäjyyden ja kasvuyrittäjyyden tukeminen

Uusien yritysten (startup ja spin-off) toiminnan vauhdittamiseen haetaan lääkkeitä nuorta yrittäjyyttä tukevalla koulutuksella ja valmennuksella yrityskiihdyttämötoiminnan (ja/tai kasvurahaston) kautta, jossa kokeneiden yritysten osaaminen hyödynnetään. ICT-alan yritysten osuus on startup -puolella iso. Ennakkoluulotonta vuorovaikutusta eri toimialojen kesken tulee lisätä uusien avauksien ja esimerkiksi peliteknologian soveltamismahdollisuuksien löytymiseksi ja toteutumiseksi.

Biotalous

Biotalous käyttää biologisia, uusiutuvia luonnonvaroja ravinnon, tuotteiden, energian ja palveluiden tuottamiseen. Biotalous on siirtymistä pois fossiilitaloudesta, mitä vauhdittavat globaalit haasteet kuten väestönkasvu, ilmastonmuutos, luonnonvarojen niukkeneminen sekä maapallon kestävyys ja resurssien riittävyyden rajojen ylittyminen. Biotalous ehkäisee ekosysteemien köyhtymistä, edistää talouskehitystä ja luo uusia vihreän talouden työpaikkoja.

Kainuussa pyritään glokaaliin biotalouteen. Tämä tarkoittaa yhtäältä, että maakunnassa vastataan kasvavaan kansalliseen ja kansainväliseen biopohjaisten tuotteiden, palvelujen ja ratkaisujen kysyntään yritys-, tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnalla. Toisaalta kainuulainen glokaali biotalous on paikallista tuotantoa paikallisiin tarpeisiin, kuten puurakentamista tai lähien energiaa ja -ruokaa. Paikallista tuotantoa ovat myös suljettuun kiertoon perustuvat toimialojen väliset liiketoimintaverkostot, joissa toisten prosessien sivutuotteet ja jätteet ovat toisten tuotantoprosessien raaka-aineita.

Biotalouskehittämiseksi on Kainuussa loistavat edellytykset, sillä maakunnassa on merkittävät uusiutuvat luonnonvarat ja laajaa osaamista. Keskeinen biotalouden luonnonvara on metsäbiomassa, jota voidaan hyödyntää nykyistä enemmän ja josta voidaan jalostaa bioenergiaa sekä korkean lisäarvon biotuotteita kuten polttoaineita, biomuoveja, nanoselluloosaa, lääkeaineita tai puurakennuksia.

Biotalouskehittämisen tuotanto- ja palveluprosessit ovat kestäviä, resurssiviisaita ja hyödyntävät hajautettuja ratkaisuja; biologisia prosesseja sekä tuottavat Kainuun resursseista pitkälle jalostettuja, vahvaan osaamiseen perustuvia ja maakuntaan rahavirtoja ja työpaikkoja tuovia tuotteita ja palveluita.

Siirtymistä biotalouteen ei voi rajata toimialoihin, vaan se edellyttää toimenpiteitä yrityksiltä, tutkimus- ja koulutuslaitoksilta, julkisen sektorin organisaatioilta, kansalaisjärjestöiltä ja kansalaisilta. Kainuulaisen biotalouden ytimeen kuitenkin fokusoidaan seuraavat toimialat: puutuoteteollisuus ja resurssitehokas puurakentaminen, maatalous, kalatalous ja ruoantuotanto, eloperäisten jätteiden kierrätys ja hyötykäyttö, biojalostus, metsäbiomassan biojalosteet, bioenergia, luontomatkailu, luontoon perustuvat hyvinvointipalvelut, vihreähoiva, ekosysteemipalvelut sekä bioteknologia. Korkeaan osaamiseen perustuvan biotalouden kehittymistä tukee laaja biotalouden TKI -toiminta sekä

tutkimus- ja kehitysympäristöjen kehittäminen ja konkreettisten biotaloustoimintojen käynnistäminen joillakin pilottialueilla.

Biotalous kehittäminen toteuttaa myös Kainuun ympäristöohjelman ja ilmastostrategian tavoitteita. Kainuun ympäristöohjelmassa on linjattu, että vuoteen 2020 mennessä Kainuussa vähennetään kasvihuonepäästöjä 25 prosentilla vuoden 2009 tasosta. Biotalous tukee merkittäväällä tavalla vähähiilisuuden tavoitteita.

Luonnonvarojen aineellinen ja aineeton hyödyntäminen muodostavat kainuulaisen biotalouden perustan. Puu- ja metsävarojen aineellista hyödyntämistä sekä metsien käyttöä palvelujen tuotantoon voidaan merkittävästi lisätä. Aineelliseen hyödyntämiseen liittyy puun logistiikan ja kysynnän kehittäminen – ainevirta mahdollistaa siihen liittyvien sivuvirtojen kasvamisen ja kehittämisen. Kaikelle puutavaralle pyritään lisäämään kysyntää eri toimenpitein. Puuta kuljetetaan maakunnan ulkopuolelle jalostettavaksi. Tiestön ja rautateiden (ja terminaalien) kehittämiseen tulee satsata. Puuraaka-aineen vientiä täytyy tapahtua senkin jälkeen, kun paikallista jalostusta on saatu lisättyä. Tarvitaan lisää kysyntää nykyisen lisäksi. Metsien hoito ja kestävä hyödyntäminen takaa metsien hyvinvoinnin ja kasvun, joka on kainuulaisen biotalouden peruslähtökohta. Luontoarvojen kunnioittaminen sekä riittävät suojelualueet ovat metsien ja muun luonnon kestävän aineettoman ja aineellisen hyödyntämisen edellytys.

Hyvinvoiva ja kestävä maatalouselinkeino on perusta biotalouden kehittämiselle maaseutualueilla. Maatilat ovat esimerkiksi merkittäviä lähien energian, lähiruuan tai hyödynnettävien sivuvirtojen tuottajia sekä puurakentamisen kohteita. Yrittämisen edellytysten (esimerkiksi osaamisen ja toimintaympäristön) kehittäminen maaseutualueilla mahdollistavat biotalouteen liittyvien hajautettujen ratkaisujen ja uusien yritysten aikaansaamisen. Jalostavaa yrittäjyystoimintaa syntyy maaseutualueille raaka-aineiden ääreen. Myös turvetuotanto ja -teollisuus on Kainuulle tärkeä elinkeino.

Kainuun biotalouden visio vuoteen 2020:

Hiili- ja öljytaloudesta on siirrytty biotalouteen. Kainuulaiset biotalouselinkeinot ovat kasvavia ja kannattavia. Kainuun metsäenergiavolyymi on käytössä. Kainuu on energiayliomavarainen (tuonnin ja viennin energiatase on reilusti positiivinen). Kainuussa tuotetaan biopolttoaineita liikenteeseen (bioetanoli ja liikennebiokaasu) ja jakeluverkko on kattava. Bioenergiaa ja siihen liittyvää teknologiaa viedään maakunnan ulkopuolelle. Energiatuotannon ympäristövaikutuksia on pienennetty ja edelleen pienennetään.

Biojalostamoille on löytynyt investoijia. Kainuu on biojalostamisen ja bio-osaamisen keskittymä, jossa on vahvaa biotalouden osa-alueiden osaamista, TKI-toimintaa sekä toimiva ja monipuolinen biotalouden tutkimus- ja kehittämissympäristö. Biotalous koulutus- ja tutkimustoiminta on vahvaa kaikilla koulutusasteilla peruskouluissa, toisella asteella, ammattikorkeakouluissa, yliopistokeskuksessa ja aikuis- ja täydennyskoulutuksessa sekä Luonnonvarakeskuksessa. Toimijat tekevät yhteistyötä ja Kainuussa toimii lukuisia biotalouden isoja yrityksiä. Puuta käsittelevien prosessien (biojalostamot ja sahat) sivuvirrat jalostetaan korkealuokkaisiksi vientituotteiksi. Biomassa jalostetaan niin pitkälle kuin mahdollista. Logistiikka on yhteinen ja tukee biotalouden tuotteiden

korkeaa laatua ja kilpailukykyä. Biotalousalan toimijoita on niin paljon, että syntyy kilpailua ja tehokkuutta.

Resurssitehokkaalle puurakentamiselle on paikallista kysyntää, paikallisia kohteita tehdään puusta. On luotu elinkeinojen välisiä suljettuja tuotteiden ja palveluiden tuotantoalueita sekä biotalouskyliä, joissa rakennukset on tehty puusta ja joissa käytetään ekosähköä ja bioenergiaa. Kestävän kehityksen matkailualueet ja lähiruoka ovat kainuulaisia matkailuvaltteja. Kainuussa toimii useita puutalotehtaita, jotka rakentavat sekä paikallisille että vientiin. Myös puurakentamisen konsepteja viedään ulkomaille. Kaavaratkaisuilla ja julkisilla hankinnoilla on vauhditettu puurakentamista. Kainuulainen maatalous on vahva ja edelleen kehittyvä elinkeino, joka tuottaa lähiruokaa ja ruokaa vientiin maakunnan ulkopuolelle. Valtaosa Kainuun maataloista on energian suhteen yliomavaraisia eli ne tuottavat bioenergiaa riittävästi tuotantoprosessiensa pyörittämiseen ja myyvät bioenergiaa lähialueen kotitalouksille, yrityksille ja sähköverkkoon. Maatilojen tuotannon sivuvirrat ovat merkittäviä biojaloiteiden raaka-aineita.

Luontoon perustuvien hyvinvointipalvelujen, vihreän hoivan ja luontomatkailun kysyntä on kasvanut radikaalisti, kun yleinen tietoisuus luonnon terveys- ja hyvinvointivaikutuksista on levinnyt. Kainuussa kysyntään on onnistuttu vastaamaan. Alalla toimii paljon yrityksiä ja uusia syntyy, mikä tukee merkittävästi maaseudun työllisyyttä. Useimmat 2010-luvulla toimintansa lopettaneet yrittäjät ovat löytäneet jatkajan, joista lukuisat ovat tulleet myös Kainuun ulkopuolelta. Puhdas kainuulainen vesi on vientituote.

Erityistavoitteet

Elinvoimainen maatalous ja maaseutu ovat kainuulaisen biotalouden perusta. Maakuntaohjelma tukee maaseutualueiden ja – elinkeinojen sekä maatalouden kehittämisen tavoitteita, jotka on linjattu Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelmassa, Kainuun ELY-keskuksen maaseutuohjelmassa, Kainuun LEADER-ryhmien kehittämisohjelmissa sekä Kainuun maaseutualueiden kehittämisen teemaohjelmissa.

Puu- ja metsävarojen aineellista hyödyntämistä sekä metsien käyttöä palvelujen tuotantoon lisätään merkittävästi. Kainuun metsäenergiavolyymi on saatava kokonaisuudessaan käyttöön. Biotalousalan kehittämisellä lisätään kattavasti puuraaka-aineen kysyntää. Paikallisille markkinoille ja vientiin suuntautuva paikallinen jalostustoiminta lisääntyy ja tämän ansiosta Kainuun metsien vuosittaisia hakkuumääriä voidaan kasvattaa kestävästi yli miljoona kuutiota. Tämä lisää myös puun käyttöön liittyviä sivuvirtoja. Lisätään merkittävästi puuta käsittelevien prosessien (biojalostamot ja sahat) sivuvirtojen jalostamista korkealuokkaisiksi tuotteiksi. Metsänhoidon osaaminen Kainuussa turvataan, koska se takaa metsien hyvinvoinnin ja kasvun.

Liikenteen polttoaineita lukuun ottamatta tavoitellaan sitä, että Kainuu saavuttaa energiayliomavaraisuuden. Biomateriaalit (biopolttoaineet ja biokaasu) pitää saada laajasti käyttöön myös liikenteen polttoaineissa ja niiden jakeluverkko kattavaksi.

Biotalous tuotteiden, teknologian, osaamisen ja palvelujen vientiä pitää lisätä radikaalisti. Markkinointi- ja vientiosaaminen sekä rohkeus ja halu pitää nostaa selkeästi nykyistä korkeammalle tasolle. Suurimpien biotalousyritysten toiminnan tulee pohjautua vientiin. Tavoitteena on luoda Kainuuseen biojalostamisen ja bio-osaamisen keskittymä. Alue- ja yhdyskuntarakennetta sekä infrastruktuuria kehitetään niin, että biotalouden toimintaedellytykset tulevat turvatuiksi.

Julkisilla hankinnoilla ja kaavaratkaisuilla pitää pystyä lisäämään puurakenteisten pien- ja kerrostalojen määrää Kainuussa kaavoittamalla puutaloalueita sekä rakentamalla julkisia rakennuksia puusta. Kainuulaista puurakentamisen kulttuuria ja puurakentamisen kysyntää vahvistetaan. Tämä vahvistaa puutuoteteollisuuden vientiä, jota pitää kuitenkin kehittää jatkuvasti.

Jätelain kiristyminen vuoden 2016 alussa estää esimerkiksi orgaanisen jätteen kaatopaikkakäsittelyn. Muutosta hyödynnetään kehittämällä jätteistä lämmön ja sähkön yhteistuotantoa sekä liikennebiokaasun tuotantoa.

Eloperäisten jätteiden kierrätyksessä ja hyötykäytössä Kainuusta kehitetään edelläkävijämaakunta. Myös kainuulaisten lähikalaruuan saatavuutta edistetään.

Kehittämislinjaukset 2014–2017

a) Kainuun biotalousstrategia ja foorumi

Laaditaan Kainuun liiton koordinoimana Kainuun biotalousstrategia, joka sisältää biotalouden toimijoiden, nykytilan ja kasvupotentiaalin kartoituksen, osa-alueiden kehittämisen tavoitteet ja visiot, toimintaympäristön kehittämisen sekä Kainuun biotalousinvestointi- ja rahoitussuunnitelman ja erityisesti suunnitelman Euroopan unionin rahoitusmahdollisuuksien hyödyntämisestä.

Käynnistetään Kainuun liiton koordinoima Kainuun biotalousfoorumi, jossa kehitetään biotalouden osa-alueita sekä niiden välistä yhteistyötä sekä seurataan ja tuetaan Kainuun biotalousstrategian toteutumista.

b) Luontoon perustuvien hyvinvointipalvelujen kehittäminen

Käynnistetään vuosien 2014–2015 aikana luontoon perustuvien hyvinvointipalvelujen kehittämisen toimenpidekokonaisuus ja vahvistetaan alan toimijoiden yhteistyötä Kainuun liiton koordinoimana

c) Biotalous toimialojen liiketoimintaverkostojen rakentaminen

Materiaalivirtoja kehitetään niin, että yrityksen prosessissa syntynyt sivutuote olisi seuraavan yrityksen raaka-aine. Luodaan suljettuja kiertoja muodostavia biotalouden toimialojen välisiä liiketoimintaverkostoja, joissa toisten prosessien sivutuotteet ja jätteet ovat toisten tuotantoprosessien raaka-aineita. Teollisten prosessien sivuvirtojen jatkojalostusta tehostetaan; metsäbiomassaan luetaan puumassan lisäksi keräilytuotteet kuten marjat, sienet ja yrtit yms.

d) Biotalouskylien rakentaminen

Käynnistetään kainuulaisia vapaa-ajan asutuksen ja pysyvän asutuksen biotalouskyliä, jotka perustuvat biotalouden tuotteille ja palveluille (puurakentaminen, bioenergia, lähiruoka, vihreä hoiva jne.)

e) Logistiikan kehittäminen

Biotalous tuotteiden ja raaka-aineiden logistiikkaa (mm. metsäautotiet, radan parannukset ja terminaalit) kehitetään sellaiseksi, että se pienentää sijaintihaittaa, alentaa kustannuksia sekä tukee alan tuotteiden kilpailukykyä ja korkeaa laatua. Pitää kehittää terminaaliverkostoa ja alemman tieverkon kuntoa. Alemman tieverkon kunnossapito on yhtä tärkeää kuin raideliikenteen ja terminaalien kehittäminen.

f) Julkisten hankintojen hyödyntäminen biotalouden vahvistamisessa

Julkisia hankintoja kehitetään ja hyödynnetään biotalouden vahvistamisessa (lähienergia, lähiruoka, puurakentaminen jne.). Tavoitteen on, että mahdollisimman paljon julkisesta uudisrakentamisesta tehdään puusta. Nämä kainuulaiset uudisrakennukset toimivat samalla puurakentamisen vientiä tukevana referenssi kohteina.

Kestävä kaivannaistoiminta

Kasvava huoli raaka-aineiden riittävydestä on maailmanlaajuinen, etenkin EU-maat ovat hyvin kaukana omavaraisuudesta. Kaivannaisala on eräs Suomen harvoista suurten kasvumahdollisuuksien toimialoista. Ensisijaisten raaka-aineiden rinnalle on nousemassa yhä kasvava tarve hyödyntää mineraalien arvoketjussa myös ns. toissijaiset raaka-ainelähteet – kaivannaisjätteet ja sivuvirrat. Kainuussa on perusteltua panostaa edelleen toimialaan ja nivoa maakunnan yritystoiminnan, tutkimuksen, kehittämisen ja innovoinnin osaaminen pitkäkestoiseksi koordinoituksi kehittämistoiminnaksi. Yhdistämällä osaaminen ja resurssit sekä etsimällä yksittäisten mahdollisuuksien rinnalle toimialaverkoston läpilyöntipaikkoja optimoidaan parhaiten aluekehittämisresurssit. Näin voidaan saavuttaa myös suurempi tuotto sijoitetulle pääomalle.

Suomessa on perinteisesti vahva kaivosteknologian tuotanto- ja kehittämisosaaminen sekä siihen pohjautuva vientiteollisuus. Kainuun kivi- ja kaivannaisalan tuotanto- ja T&K-ympäristöjä voidaan hyödyntää mm. kaivos- ja prosessiteollisuuden materiaalitutkimukseen sekä uusien teknologisten ratkaisujen kehittämiseen ja testaamiseen. Kestävä kaivannaisjätteiden hallinta ja siihen liittyvät monitorointiteknologiat ovat yhdistelmä, jolla Kainuu voi tulevaisuudessa profiloitua kestäväksi kaivosmaakunnaksi.

Kaivannaistoiminta on luonnostaan eri alojen toimijoiden verkosto. Tuotantotoiminta tähtää aina kansainvälisille markkinoille. Luonnonkivialan vienti on varsin kaksijakoinen: kiviblokit ja tulisijat. Kiviblokkiviennin suhteellinen osuus kasvaa; erityisesti Euroopassa piha- ja ympäristörakentaminen on kasvava alue. Kivi on tällä hetkellä yleisesti vain rakennusmateriaali. Kasvumahdollisuuksia on nähtävissä myös pidemmälle jalostetuissa tuotteissa. Kivialalla tarvitaankin toimijoita useilta aloilta. Materiaaliyhdistelmin alojen yhteistyötä voidaan edelleen laajentaa: kivi, puu, metalli, innovatiiviset materiaalit laajasti soveltaen. Kainuussakin on tärkeää yhdistää eri alojen osaamisia tukemaan uusien ja monimateriaalisten kivit tuotteiden kehittämistä ja valmistusta – vientiosaamisen kehittämistä unohtamatta.

Kainuussa kaivannaissektorin rakenne painottuu kahteen suuryritykseen, yhden uuden kaivosinvestoinnin nopeaa käynnistymistä odotetaan. Kaivannaissektoria alihankkijoina palvelemaan on viime vuosina, etenkin Talvivaaran suurhankkeen myötä, syntynyt merkittävä joukko alalle erikoistuneita pk-yrityksiä. Vuolukiven tuotannosta vastaa yksi keskisuuri yritys. Muu kiviala on pienten yritysten toimintakenttää ja alan tuotteiden ja sivukiven jatkojalostus on ottanut vasta ensimmäisiä askeleitaan. Alan koulutusta on sekä Kajaanin ammattikorkeakoulussa että Kainuun ammattioppilaitoksessa. Alan tutkimusta ja tuotekehitystä tehdään ammattikorkeakoulun laboratorioissa sekä Cemis-Oulun laboratorioissa.

KAO:lla on koulutusta prosessinhallintaan ja KAMK:lla on meneillään insinöörikoulutusta (kaivosala valinnainen) osana Pohjois-Suomessa sovittua työnjakoa. Luonnonkivipuolelle on järjestetty panostajakoulutusta. ELY-keskus järjestää työvoimapolitiittista täsmäkoulutusta yritysten tarpeisiin.

Alan kehittäminen on järjestetty *Kaivannaisalan kehittämisohjelmassa* hyväksytyjen periaatteiden mukaisesti siten, että alalla on koordinaatiohanke, joka osallistuu erilaisten toimintaohjelmien suunnitteluun ja toteutukseen maakuntastrategian mukaisesti. Luonnonkivialalla tähdätään uusien tuotteiden syntyyn siten, että kehitystoiminnan aikana ja sen jälkeen kehitetyt tuotteet lisäävät yritysten liikevaihtoa välittömästi. Nuorten innostusta yrittäjyyteen voidaan lisätä tuomalla esille onnistumisen esimerkkejä toimialalta.

Pyrkimys kansainvälisille markkinoille tulee olla Kainuussakin keskeinen tavoite. Tämän edistämiseksi sekä yritysten että muiden alan toimijoiden pitää pystyä luomaan kansainvälisiä kontakteja; kansainvälinen verkostoituminen on erittäin tärkeää kansainvälisten markkinoiden avaamiseksi. Keskeinen tavoite on pitää alan yritykset mukana konkreettisessa kehittämisyhteistyössä ja saada uusia toimijoita alueelle ja samalla hanketoimintaan.

Erityistavoitteet

Kainuulaisten kaivannaistoimintaa harjoittavien yritysten sekä niitä palvelevien pk-yritysten valmiuksia toimia sekä kansallisesti että kansainvälisesti edistetään. Alan liikevaihdon kasvun tavoitteeksi asetetaan 85 % ohjelmakauden aikana eli keskimäärin 20 % vuodessa. Tämä tavoite perustuu oletukseen, että Talvivaaran ongelmat saadaan ratkaistua ja tuotanto toimii normaalisti vuonna 2017. Muiden kuin Talvivaaran yhteistavoitteena on 50 % kasvu ohjelmakauden aikana eli keskimäärin 11 % vuodessa.

Kehittämislinjaukset vuoteen 2017

a) Kaivosten toimintaedellytysten kehittäminen

Olemassa olevien ja tulevien kaivosten osalta tuetaan käynnistymiseen ja ekotehokkaaseen tuotantoon tähtääviä toimenpiteitä, vaikutetaan lupaprosessien sujuvuuteen sekä sosiaalisen hyväksynnän parantamiseen.

Laaditaan osaksi maakuntaohjelman toteutusta kasvusuunnitelma, jolla vaikutetaan Talvivaaran tuotantoympäristön kestäväan kehittämiseen sekä edistetään toipumista Talvivaaran kriisin vaikutuksista aluetalouteen ja kaivannaisalan verkostoihin.

b) Uusien tuotteiden kehittäminen

Edistetään kivimateriaalien tunnettavuuden parantamista erityisesti suunnittelijoiden parissa sekä kotitalouksissa. Edistetään sivuvirtojen kehittämistä uusiksi tuotteiksi koko kaivannaisalalla. Edistetään kaivannaisteollisuuden cleantech-tuotteiden kehittämistä pilottiympäristöissä.

c) Ylimaakunnallinen yhteistyö

Kaivannaisalan kehittämiseksi tehdään yhteistyötä erityisesti Itä- ja Pohjois-Suomen maakuntien kesken (Itä- ja Pohjois-Suomi -ohjelman mukaisesti).

3.3. Saavutettavuutta älykkäillä liikkumisratkaisuilla ja sähköisillä palveluilla sekä toimivalla aluerakenteella

Maakunnan vetovoimaa voidaan parantaa osaltaan myös kehittämällä saavutettavuutta ja tietoliikenneyhteyksiä; parantamalla fyysistä ja inhimillistä ympäristöä sekä eri ympäristöjen elinvoimaisuutta ja edistämällä laajasti yhteistyötä sekä uudistumiskykyä. Erilaiset lähipalvelut edellyttävät taajamaverkoston toimivuuteen panostamista. Kainuulle ominaisena vetovormatekijänä ovat maakunnan puhdas luonto, monipuoliset ekosysteempipalvelut sekä hyvin saavutettavissa olevat monipuoliset maaseutu-, vesistö- ja ranta-alueet. Tätä yhdessä kestävän ekologisuuden ja ekotehokkuuden kanssa, voidaan hyödyntää alueen voimavarana erityisesti pitkällä aikavälillä.

Saavutettavuus

Maakunnan liikennejärjestelmää, logistisia keskuksia ja matkaketjuja kehitetään Kainuun kilpailukyvyyn vahvistamiseksi, ulkoisen ja sisäisen saavutettavuuden parantamiseksi sekä eri toimintajärjestelmien tehostamiseksi. Liikkumistarvetta vähennetään uusilla älykkäillä liikkumisratkaisuilla ja sähköisten palvelujen avulla; näin vähennetään myös liikenteen kokonaispäästöjä.

Kainuun saavutettavuus maakunnan ulkopuolelta vaatii lentoliikenneyhteyksien turvaamista ja monipuolistamista; junayhteyksien nopeuttamista ja toimivia matkaketjuja Suomen eri osiin ja Venäjälle; Vartiuksen kansainvälisen raja-aseman kehittämistä sekä sujuvia ja turvallisia tieyhteyksiä Itä- ja Pohjois-Suomen maakuntakeskuksiin.

Sisäisen saavutettavuuden tavoitteena on palvelutaso, joka mahdollistaa arkipäivisin päivittäisen asioinnin palvelukeskuksista maakuntakeskukseen sekä päivittäiset jatkoliikenneyhteydet palvelukeskuksista Kajaanin lentoasemalle ja Kainuun rautatieasemille. Kajaanista toimii päivittäiset asiointiliikenneyhteydet tärkeisiin maakunnan ulkopuolisiin keskuksiin kuten Ouluun ja Helsinkiin. Kainuun liikennejärjestelmän kunnosta myös huolehditaan. Tieverkon kattavuudessa ja

Maakuntaohjelma 2014–2017

kunnossapidossa (myös alemman tieverkon osalta) huomioidaan työmatka-, asiointi- ja palveluliikennemäärien ohella elinkeinoelämän ja matkailuliikenteen sekä rajan ylitysliikenteen tarpeet.

Raideliikenteen kehittämisen keskeisiä painopistealoja ovat Kainuun logistisen aseman vahvistaminen, tavaraliikenteen tehokkuus ja sujuvuus sekä henkilöliikenteen nopeuttaminen ja palvelutason parantaminen. Maakuntakaavoituksen yhteydessä arvioidaan Kainuun tieluokituksen kehittämistarpeet ja varaudutaan Oulu–Kajaani maantieyhteyden (valtatie 22) kehittämiseen selvittämällä maakuntakaavassa tieyhteyden tarvitsemat liikennekäytävävaraukset.

Kriittiset menestystekijät

Mitä erityisesti tavoittelemme?	Mitä erityisesti pyrimme torjumaan?	Mitä tulee tehdä toisin kuin tähän asti?
• Positiivista ja ennakkoluulotonta otetta eri toimintojen integroinnissa keskenään • Liikenteen matka-ketjujen sujuvuutta ja saavutettavuuden paranemista • Kainuun kattavaa tietoliikenteellistä saavutettavuutta • HKI–Kajaani lentoliikenteen volyymin kasvua • Itä- ja länsisuuntaisten kv. liikenneyhteyksien kehittämistä	• Kainuun ulkoisten yhteyksien toimivuuden heikentymistä ja/tai liikenneyhteyksien loppumista • Tieverkon kunnan heikentymistä	• Alueen tarpeiden ja olosuhteiden parempi huomioon ottaminen liikennepalvelujen järjestämisessä (laaja alue, pitkät etäisyydet, vähäiset liikennevirrat) • Pitkien etäisyyksien merkityksen esille nostamista

Erityistavoitteet

Erityistavoitteena on parantaa Kainuun saavutettavuutta ja saavutettavuuden mielikuvaa, Kainuun logistista asemaa, matkaketjuja ja infrastruktuuria (ml. nopea tietoliikenne) sekä niiden toimivuutta.

Kehittämislinjaukset 2014–2017

Liikenneyhteyksiin liittyvät kehittämishankkeet esitellään yksityiskohtaisemmin vuosittain laadittavassa Kainuun edunvalvonnan luettelossa sekä Kainuun, Keski-Pohjanmaan ja Pohjois-Pohjanmaan yhteisessä liikennestrategiassa (KAKEPOLI).

a) Lentoliikenneyhteydet Helsinkiin ja maailmalle

Kehitetään Kainuun lentoliikennettä kasvavan matkailu- ja liiketoiminnan sekä asiointikysynnän tarpeisiin. Lentoliikenteen kasvu ja matkaketjujen kehittäminen on saavutettavuuteen liittyvän edunajamisen ja kehittämisen keskeisin kohde. Hinnoittelultaan ja vuorotarjonnaltaan kilpailukyisen lentoliikenteen säilyminen Kajaanin lentoasemalla on Kainuun saavutettavuuden tärkein osatekijä. Kajaanin lentoasema kehittyy osana valtakunnallista lentoasemaverkostoa.

b) Etelä- ja Itä-Suomen yhteyksien nopeuttaminen

Toteutetaan Kajaanin matkakeskus. Valtatietä 5 kehitetään osana valtakunnallista päätieverkkoa. Tien kehittämisessä kiinnitetään erityisesti huomiota liikenteen palvelutasoon, sujuvuuteen ja turvallisuuteen.

Valtatie 6 muodostaa kehittämiskäytävän Kainuusta Pohjois-Karjalan kautta Petroskoin ja Pietarin alueille, joten tietä kehitetään erityisesti matkailuliikenneväylänä.

Kantatie 75 on Kuhmon alueen elinkeinoelämän kuljetusten kannalta tärkeä Kainuun ja Pohjois-Karjalan ym. välinen tieyhteys. Tien parantaminen Kuhmosta Nurmeksen rajalle on liikenneturvallisuuden ja liikenteen palvelutason parantamisen kannalta tarpeellista.

Savon radan kehittäminen on otettava seuraavaksi valtakunnalliseksi ratahankkeeksi Pohjanmaan radan valmistumisen jälkeen: tavoitteena tuntuva raideliikenteen nopeustason nostaminen ja tavaraliikenteen akselipainojen korottaminen.

Kontiomäen-Nurmeksen-Joensuun radan kehittämisessä alkuvaiheen painopiste on radan perusparannuksessa ja tavaraliikenteen edellytysten parantamisessa. Samalla mahdollistetaan henkilöliikenteen käynnistäminen rataosalla.

c) Pohjois-Suomen yhteydet osana kansallista ja kansainvälistä liikenneverkkoa

Valtatietä 22 kehitetään osana kansainvälistä liikenteen kehittämiskäytävää ja maakuntakeskusten välisenä yhteytenä.

Valtatietä 5 Kainuusta pohjoiseen ja kantatietä 78 kehitetään erityisesti matkailuliikenneväylänä osana valtakunnallista liikenneverkkoa vaihtoehtoisena yhteytenä Etelä-Suomen ja Lapin välillä.

Kontiomäen–Pesiökyllän–Taivalkosken-radan kunnossapitoa ja kehittämistä sekä Pesiökyllän puutavaraterminaalin toteuttamista edistetään. Koillisradan (Kontiomäki–Taivalkoski) kehittäminen osaksi tulevaisuuden Jäämeriyhteyksiä sisällytetään kansallisiin pitkän ajan strategioihin ja kaavavarauksiin.

d) Rajajaliikenteen ja Venäjän yhteyksien parantaminen

Rajaliikenneyhteyksiä kehitetään liikennetarpeen edellyttämällä tavalla ja varaudutaan mahdollisen viisumivapauden aiheuttamaan liikenteen kasvuun.

Kehitetään Kontiomäen–Vartiuksen ratayhteyttä, joka on ainoa Pohjois-Suomen ja Venäjän välinen kansainvälinen raideliikenteen yhteys. Sen kehittämisessä on suurta potentiaalia, jonka toteutuminen avaa suuria taloudellisia mahdollisuuksia logististen palvelujen tarjonnalle ja koko Pohjois-Suomen elinkeinoelämän kehittämiselle.

Tavarakuljetusten monipuolisuutta pyritään lisäämään vaikuttamalla asiaa koskeviin kansainvälisiin sopimuksiin ja kehittämällä tarvittavaa infrastruktuuria.

Edistetään Kontiomäen-Nurmeksen-Joensuun-Niiralan rataosan kehittämistä Kainuun toiseksi kansainväliseksi ratayhteydeksi.

Kehitetään Kainuun sekä Pietarin ja Moskovan välisten junayhteyksien toimivuutta.

Kontiomäkeä kehitetään osana kansallista rautatieliikenteen terminaaliverkkoa ja kansainvälisen tavaraliikenteen logistiikkakeskuksena.

Vartiuksen rajaliikennekeskusta kehitetään kansainvälisen tavaraliikenteen huolinta- ja logistiikkakeskuksena.

e) Tietoliikenteellinen asema ja sisäiset sekä ulkoiset yhteydet

Edistetään ja hyödynnetään Suomen ja Kainuun hyvää strategista sijaintia internetliikenteen Suomen solmukohtana (neljäs välityspiste Kajaaniin, jolloin pohjois-eteläsuuntaiset yhteydet kulkevat Suomessa sekä läntistä että itäistä reittiä).

Kehitetään Kainuun alueen nopeat laajakaistayhteydet kattaviksi *Kuitu kotiin -periaatteella* kohtuullisin kustannuksin siten, että langattomat verkot täydentävät ja mahdollistavat mobiilipalvelujen käytön lähes koko Kainuun alueella.

Kehitetään Kainuussa energiatehokkaita datacenter-palveluja ja niiden tarvitsemia tietoliikenneyhteyksiä; kaikkiin ilmansuuntiin – yli rajojen.

f) Energiatalouden verkostot ja infrastruktuuri

Kehitetään hajautetun bioenergian tuotannon vaatimaa infrastruktuuria sekä mahdollistetaan tuulivoiman suunnitelmallinen toteuttaminen Kainuun alueella.

Elinkeinoja tukeva aluerakenne ja toimivat palvelut

Hyvä ympäristö ja elinvoimainen Kainuu pyritään saavuttamaan kolmen keskeisen asiakokonaisuuden kautta, jotka ovat: monimuotoisuus, ekotehokkuus ja ympäristöosaaminen. Luonnonvarojen kestävä käyttö ja kestävä matkailu ovat keskeisiä maakunnan ekotehokkuudessa ja ympäristöosaamisessa. Alueen rikas eräntäytökulttuuri ja laaja eräntäytön harrastus sekä kalastus ovat myös erottamaton osa kainuulaisten luontosuhdetta. Kainuu on ekotehokas ja energiaosaava maakunta, joka on valtakunnallisella tasolla edelläkävijä paikallisen uusiutuvan energian käytössä, ekotehokkaiden ratkaisujen hyödyntäjänä hiilineutraalissa rakentamisessa ja jätteiden hyötykäytössä.

Kainuu nostetaan mallimaakunnaksi, jossa asuminen ja työ perustuvat kestäväälle ja ekotehokkaalle luonnonvarojen ja uusiutuvan energian käytölle – lähellä peruspalveluja. Luonnon monimuotoisuutta ylläpidetään ja pysyviä haitallisia ympäristövaikutuksia ei aiheuteta. Ympäristö- ja energiaosaavalla toiminnalla hillitään ilmastomuutosta ja Kainuu on alue, joka kantaa asiantuntevasti ympäristövastuunsa.

Biotalous, kaivannaistoiminnan ja matkailun laajeneminen edellyttävät myös uusia toimintojen sijoitusratkaisuja ja yhteystarpeita. Näihin on pystyttävä löytämään tapauskohtaisesti parhaat ja kustannustehokkaat ratkaisut. Tuulivoimarakentaminen edellyttää nykyisen voimajohtoverkon kehittämistä. Uudet voimajohtolinjat parantavat samalla sähkönsiirron toimitusvarmuutta maakunnan alueella.

Kainuussa hyödynnetään viisaasti ihmisten vapautta valita erilaisista, vetovoimaisista asuinympäristöistä. Kun perusinfrastruktuuriin liittyviä ratkaisuja tehdään vähentyvän ja ikääntyvän

väestön alueilla, kiinnitetään erityistä huomiota olemassa olevan infrastruktuurin hyödyntämiseen ja tehostamiseen. Uudet toiminnot ohjataan tukemaan olemassa olevia rakenteita niin taajamissa kuin maaseudulla.

Maakuntakaavassa osoitettavilla aluevarauksilla mahdollistetaan ja edistetään hyvää ympäristöä, luonnon monimuotoisuutta ja kestävää luonnonvarojen käyttöä osoittamalla riittävät ja tarkoituksen mukaiset aluevaraukset mm. kulttuuriympäristön vaalimiseen, turvetuotantoon, maa- ja kalliokiviainesten ottoon ja matkailun tarpeisiin. Kaivostoiminnalle tarpeellisia aluevarauksia osoitetaan toteutumassa olevien hankkeiden perusteella. Tuulivoimatuotanto ohjataan siihen parhaiten soveltuville alueille. Puolustusvoimien toiminta ja maanpuolustuksen tarpeet turvataan osoittamalla tarvittavat erityisalueet. Maakuntakaavassa osoitettavat aluevaraukset sovitetaan yhteen mahdollisten muiden maankäyttötärpeiden kanssa.

Kriittiset menestystekijät

Mitä erityisesti tavoittelemme?	Mitä erityisesti pyrimme torjumaan?	Mitä tulee tehdä toisin kuin tähän asti?
• Positiivista ja ennakkoluulotonta otetta eri toimintojen integroinnissa keskenään • Viihtyisiä ja toimivia rakennuspaikkoja • Puurakentamisen suosimista kerrostalo- ja julkisessa rakentamisessa • Energiaomavaraisuutta ja uusiutuvan energian mahdollisimman laajaa käyttöä • Taajamien sisäisen infrastruktuurin kustannus-tehokkaampaa käyttöä • Ajantasaisia, kysyntää vastaavia ja mahdollistavia kaavoja (erityisesti yleiskaavoja)	• Tuontien energian käyttöä • Kasvihuone-kaasujen päästöjä • Luonnon monimuotoisuuden köyhtymistä ja ympäristö tilan heikkenemistä	• Asumisympäristöjen laatuun (vetovoimaisuus) on kiinnitettävä erityistä huomiota: tarjottava useita eri asumis-vaihtoehtoja. • Palvelujen saavutettavuutta tulee optimoida kaikki palvelut huomioiden; ei toisistaan irrallisina. • Paikallisten tarpeiden ja olosuhteiden ymmärtäminen rakentamisen ohjauksessa (joustavuus) • Aktiivisempi ja ennakoivampi maankäytön suunnittelu

Erityistavoitteet

Kainuun energiatehokkuutta, uusiutuvien paikallisten raaka-aineiden käyttöä ja omavaraisuutta kasvatetaan. Eheytetään yhdyskunta- ja aluerakennetta sekä parannetaan viranomaisten yhteistyötä; parannetaan toiminta- sekä tietojärjestelmiä siten, että yritykset, yhteisöt ja yksittäiset asukkaat sekä matkailijat saavat hyvää palvelua ja ajantasaisen tiedon nopeasti.

Kehittämislinjaukset 2014-2017

a) Kestävä alue- ja yhdyskuntarakenne

Kehitetään kestävää alue- ja yhdyskuntarakennetta uuden tyyppisellä suunnittelulla (esim. *masterplan*), jossa yhdistetään alueelliset vahvuudet ja ominaispiirteet sekä asumisen ja vapaa-ajan toimintojen yhteensovittaminen. Kehitetään tietojärjestelmiä, esimerkiksi paikkatietojärjestelmää, joilla edistetään toiminnan laatua, ekotehokkuutta, ympäristötietoisuutta ja kulttuuriympäristöjen vaalimista.

Kehitetään maakuntakeskuksen, kuntakeskusten, taajamien ja maaseudun vetovoimaa sekä viihtyvyyttä.

b) Raaka-ainevarojen hyödyntäminen ja energiatehokkuus

Edistetään paikallisten raaka-ainevarojen hyödyntämistä ja yhdyskuntien, tuotannon sekä logistiikkajärjestelmien energiatehokkuutta (vähähiilisyys).

c) Vähähiilisyys ja energia- ja ympäristöosaamisen kehittäminen

Kehitetään ja edistetään vähähiilisyyttä, energia- ja ympäristöosaamista, lähienergian käyttöä ja energiayrittäjyyttä sekä kestävän kehityksen toimintamalleja yhteiskunnan eri sektoreilla.

Yhteistyö ja uudistumiskyky – Yhdessä olemme enemmän!

Institutionaalisella yhteistyöllä on Kainuussa pitkät perinteet. Erityisesti vuosina 2005–2012 toteutettu maakuntahallintokokeilu oli Suomessa ainutlaatuisen laaja-alainen kokeilu, joka hitsasi alueen kunnat ja Kainuun maakunta -kuntayhtymän tiiviiseen yhteistyöhön sote-palveluissa ja keskiasteen koulutuksessa sekä aluekehittämisessä. Kokeilu kehitti myös alueellisen yhteistyön kulttuuria. Tätä instituutioiden välistä sosiaalista pääomaa ja hyviksi käytännöiksi muotoutuneista työtapoja on jatkettu ja syvennetään edelleen alueen sisällä sekä laajennetaan kansainväliseen toimintaan.

Tavoitteena on lisätä kainuulaisten osallistumisaktiivisuutta ja uudistumisintoa niin, että instituutiot ja ihmiset osallistuvat maan keskivertoa aktiivisemmin yhteiskunnalliseen keskusteluun, suunnitteluun, päätöksentekoon ja oman elinympäristönsä kehittämiseen.

Maakunnasta tehdään valtakunnallisesti ja kansainvälisesti merkittävä hajautettujen ratkaisujen kehittämisympäristö (kokeilukulttuuri), joka on kansainvälisesti verkottunut ja tekee tuloksellista yhteistyötä Itä- ja Pohjois-Suomen maakuntien kanssa. Aktiivinen maahanmuuttopolitiikka ja monikulttuurisuuden vahvistaminen rakennetaan osaksi Kainuun kehittämistä.

Vahva maakunnallisuus mahdollistaa paikallisuuden. Paikallista aloitteellisuutta tuetaan ja luodaan mahdollisuuksia osallistua oman kylän, kaupunginosan, kunnan, seutukunnan, maakunnan tai muun lähiyhteisön kehittämiseen. Paikallisella aloitteellisuudella ja osallisuudella tarkoitetaan asukkaiden aktiivista osallistumista alueensa toimintojen, elinolojen ja elinkeinojen kehittämiseen. Asukkaiden aktiivisuus näyttäytyy osallistumisena edustuksellisiin vaaleihin, yhteiskunnallisen suunnitteluun, vaikuttamisena tietoisilla valinnoilla kuluttajina sekä vaikuttamisena kansalaistoiminnan kautta.

Kriittiset menestystekijät

Mitä erityisesti tavoittelemme?	Mitä erityisesti pyrimme torjumaan?	Mitä tulee tehdä toisin kuin tähän asti?
- Vahvaa sosiaalista pääomaa ja maakunnallisten instituutioiden vahvistumista - Nopeaa ennakoivaa uudistumiskykyä ja edun ajamista maakunnan kehittämisessä - Aktiivisia ja osallistuvia asukkaita ja paikallista kehittämistä - Yrittäjähenkisiä ja -haluisia osaavia nuoria - Kansalaisten suorat vaikuttamismahdollisuudet paranevat. - Kansalaisjärjestöt toimivat aktiivisesti kansalaistoiminnan tukiverkostonä, työllistäjinä ja palvelujen tarjoajina. - Tuloksellista yhteistyötä kansainvälisissä verkostoissa sekä Itä- ja Pohjois-Suomen maakuntien kanssa - Työperäistä maahanmuuttoa ja monikulttuurisuuden vahvistamista - Laajenevaa Venäjä-yhteistyötä	- Yhteiskunnallista syrjäytymistä, erityisesti nuorten - Työttömyyttä sekä työikäisten ja -kykyisten työmarkkinoilta putoamista - Kuppikuntia, kyräilyä, ja pienten valtaklikkien läpinäkymätöntä vallan käyttöä - Suvaitsemattomuutta ja muukalaisvihaa - Venäjän potentiaalın hukkaamista	- Kainuun heikkoudet, kuten harva asutus ja ikääntyneiden suuri osuus väestöstä tulee kääntää innovaatiotoimintaa vauhdittaviksi ajureiksi. - Tulee lisätä julkisen hallinnon eri sektoreiden, elinkeinotoiminnan eri alojen sekä kansalaisten ja järjestöjen yhdessä tekemisen mahdollisuuksia ja foorumeita. - Kansalaiset pitää saada aiempaa aktiivisemmin osallistumaan suunnitteluun, valtiollisiin ja kunnallisiin vaaleihin, päätöksentekoon ja kehittämistoimintaan. - Lähidemokratiaan on kehitettävä rohkeasti uusia toimintamalleja. - Maahanmuuttajat pitää integroida entistä paremmin työelämään ja yhteiskuntaan. - Suvaitsevaisuutta ja monikulttuurisuutta pitää vahvistaa. - Entistä useamman nuoren syrjäytymiskierre pitää pystyä katkaisemaan. - Tulee lisätä rohkeutta ja aktiivisuutta kansainvälisyyteen yritystoiminnassa, julkisella sektorilla sekä kansalaisjärjestöissä, erityisesti Venäjän suunnalla.

Erityistavoitteet

Kainuussa luodaan menettelytavat ja toimintakulttuurit, joiden mukaisesti kansalaisia kannustetaan osallistumaan, luodaan osallistumiselle foorumit ja ennen kaikkea huomioidaan kansalaisten esittämät näkemykset suunnittelussa, päätöksenteossa ja palvelujen kehittämisessä. Kansalaisten osallisuutta ja aktiivisuutta nostetaan asukkaiden positiivisilla kokemuksilla siitä, että heitä on kuultu ja heidän esittämänsä näkemykset on huomioitu tehdyissä ratkaisuissa. Näin myös alueellinen identiteetti vahvistuu. Erityisesti järjestöille annetaan merkittävä rooli sekä palvelujen tuotannossa että paikallisen demokratian toteuttamisessa. Palvelujen kehittämisessä ja tarjonnassa huomioidaan eri-ikäisten ja erilaisilla alueilla asuvien erityistarpeet pyrkien eri ryhmien tasa-arvoiseen kohteluun.

Kehittämislinjaukset 2014–2017

a) Sähköisten välineiden hyödyntäminen osallisuuden vahvistamisessa

Otetaan käyttöön sähköisiä alustoja ja sosiaalisen median kanavia paikallisen aloitteellisuuden ja osallisuuden lisäämiseksi sekä viranomaisten yhteistyön kehittämiseksi.

b) Uudet kumppanuudet palvelujen tuotannossa

Haetaan uusia palvelujen tuottamistapoja ja kumppanuuksia, joissa asukkaat, järjestöt ja julkinen sektori tekevät yhteistyötä palvelujen tuotannossa.

c) Nuorisotakuun toteuttaminen

Nuorten syrjäytymisen ehkäisemisessä otetaan käyttöön kainuulainen nuorisotakuu, jossa taataan opiskelupaikka maakunnasta jokaisella peruskoulunsa päättäneelle nuorelle ja jossa erityisin toimin, oppilaitosten ja työnantajien yhteistyöllä ammatillisista oppilaitoksista valmistuneille etsitään työpaikka.

d) Kansalaisten ja etenkin nuorten aktiivisen osallistumisen ja kansalaisuuden tukeminen

Kaikkia väestöryhmiä, erityisesti nuoria, tuetaan ja kannustetaan aktiiviseen osallistumiseen ja kansalaisuuteen. Kaikkien ikäryhmien tietoyhteiskuntavalmiuksia kehittämällä vahvistetaan kansalaisten osallisuutta. Erityishuomio kiinnitetään ikääntyvien digitaalisen syrjäytymisen ehkäisyyn aikuiskoulutuksen avulla.

Tuetaan peruskoulun oppisisältöjen kehittämistä niin, että opetus kannustaa Kainuun nuoria asukkaita kasvamaan aktiivisiksi, kansainvälisiksi, yrittäjyyttä arvostaviksi ja ymmärtäväksi sekä positiivista Kainuu-kuvaa rakentaviksi kansalaisiksi.

e) Hajautetut ratkaisut palvelujen tuotannossa ja kansalaisten osallisuuden vahvistamisessa

Kehitetään hajautettuja ratkaisuja ja kestäviä maaseutuinnovaatioita palvelujen tuotannossa sekä kansalaisten osallisuuden ja demokratian vahvistamisessa – laajalla julkisen sektorin, yhdistysten, tutkimuslaitosten, kansalaisten ja yritysten yhteistyöllä. Lisäksi kehitetään ja kokeillaan paikallisen tason lähidemokratiayksiköitä, joille muotoillaan selkeä rooli ja todellista päätös- ja toimintavaltaa.

f) Maakunnan ohjelmallisen kehittämisen suunnitelmallisuutta terävöitetään. Kansalaisten näkemysten huomioiminen suunnitelmissa ja ohjelmissa varmistetaan.

Tavoitehakuista alueellista yhteistyötä ja kansainvälistymistä

Pohjoista alueellista yhteistyötä määrittävät pohjoisen, harvaan asutun alueen kehittämisen strategiat, joissa Kainuu on monella tasolla aktiivinen toimija. Kainuu on tiiviisti mukana Itä- ja Pohjois-Suomi yhteistyössä, jonka keskeisiä toimintamuotoja ovat EU:n rakennerahasto-ohjelmat, raja-alueohjelmat, Itä- ja Pohjois-Suomen yhteiset kehittämisen teemat ja hankkeet sekä Itä- ja Pohjois-Suomen yhteinen EU-toimisto.

Pohjois-Suomen strategian mukaisia yhteistyön painopisteitä ovat: 1) vientivetoinen kasvu ja kansainväliset työmarkkinat, 2) pitkäjänteinen, ennakoitavissa oleva ja omavarainen energian tuotanto, 3) osaamisen vahvistaminen ja työllistymisen tuki, 4) hyvä saavutettavuus ja toimiva logistiikka sekä 5) kansanvaltainen aluehallinto. Itä- ja Pohjois-Suomen rakennerahastotoimintaa varten on valmisteltu kaksi yhteistyöohjelmaa, joiden teemat ovat kaivannaisala sekä puutuoteala.

Venäjän lähialueen merkitys on ollut Kainuulle perinteisesti suuri niin kulttuurisesti, sosiaalisesti kuin taloudellisestikin. Venäjän positiivinen talouskehitys ja pitkät yhteistyösuhteet Kainuun ja Karjalan Tasavallan välillä ovat lisänneet molemminpuolista tunnettuutta. Kainuun Venäjä-yhteistyötä tullee oleellisesti muuttamaan mahdollisesti tuleva viisumivapaus EU:n ja Venäjän välillä. Arvioiden mukaan matkailijamäärät kasvavat kolminkertaiseksi. Venäjän WTO -jäsenyys avaa kainuulaiselle yritystoiminnalle kasvavia mahdollisuuksia yhteistyöhön ja kaupalliseen toimintaan itärajan yli. Pohjoinen itä-länsi -liikenneväylä on tulevaisuudessa Euroopan pohjoiset alueet Kaukoitään yhdistävä kuljetusväylä, Barents Link. Uusi yhteys avaa Kainuulle merkittävän aseman kansainvälisenä logistisena keskuksena. Oletuksena on, että aktiivisella Venäjä-yhteistyöllä maakunnan aluetalouteen saadaan uutta kasvua ja liiketoimintaa (ks. Kainuun Venäjä -strategia 2020). On huomattava, että erityisesti teknologia-alalla kansainvälistyminen on substanssipohjaista ja voi näin ollen suuntautua hyvinkin globaalisti.

Erityistavoitteet

Kainuun kansainvälisen yhteistyön pääsuuntia ovat Venäjä-yhteistyö, EU:n jäsenvaltioiden kanssa tehtävä yhteistyö sekä Barentsin alueen piirissä tapahtuva arktinen yhteistyö. Kainuun maakunnallista kompetenssia nostavat kansainvälisen toiminnan painopisteet ovat:

- a) yksilötason kansainvälisyysvalmiuksien kehittäminen
- b) yritysten kansainvälistymisen edistäminen (markkinointi ja kilpailukykyiset tuotteet)
- c) tukitoimintojen ja -organisaatioiden kansainvälistäminen
- d) innovaatiojärjestelmän ja sen toimijoiden kansainvälistäminen, tuotekehitys, kansainvälinen asiantuntijavaihto
- e) alueellisen saavutettavuuden parantaminen ja toimintaympäristön kehittäminen sekä
- f) monikulttuurisuus ja aktiivinen maahanmuuttopolitiikka.

Kainuun kansainvälistymisen tavoitteena ovat Kainuun kansainvälisen tunnettuuden lisääminen sekä maakunnan vientikaupan arvon kasvu, kainuulaisten toimijoiden kansainvälisen verkottumisen laajeneminen ja kansainvälisen kehittämisrahoituksen sekä investointien saaminen maakuntaan. Kansainvälistymisen tavoitteena on myös kansalaisten suvaitsevaisuuden ja maahanmuuton lisääntyminen sekä vieraiden kielten ja kulttuurien osaamisen vahvistuminen. Kaupan arvon kasvuun kansainvälistymisen kautta liittyvät seuraavat tavoiteltavat kehityskulut: ulkomaalaisten matkailijoiden määrä Kainuussa kasvaa, kainuulaisten yritysten vienti ulkomaille lisääntyy, kainuulaiset yritykset laajentavat toimintaansa ulkomaille ja kansainväliset yritykset sijoittavat toimintojaan Kainuuseen sekä uusien kansainvälisesti toimivien yritysten määrä Kainuussa kasvaa.

Kehittämislinjaukset 2014–2017

a) Kansainvälisyyden tukeminen

Tuetaan kainuulaisten toimijoiden pääsyä kansainvälisiin verkostoihin, kansainvälisiin huippuyksiköihin ja osaamiskeskuksiin. Edistetään Kainuussa toimivien yliopistojen ja ammattikorkeakoulun sekä muiden oppilaitosten houkuttelevuutta, esimerkiksi osaaja- ja opiskelijavaihdon kautta.

b) Venäjä-yhteistyön kehittäminen

Varaudutaan rajaliikenteen kasvuun, kehitetään Venäjä-yhteistyöhön liittyviä julkisia ja yksityisen palveluja sekä liiketoimintaosaamista, lisätään Venäjän kielen ja kulttuurin koulutusta. Vartiusta kehitetään älykkään ja sujuvan rajayhteistyön ja liikenteen alueena. Lisäksi edistetään venäläisten asiakasmäärien kasvua maakunnan ostokeskuksissa, palveluissa ja vapaa-ajan vietossa sekä vientiyritysten yhteistyötä venäläisten kanssa.

c) Monikulttuurisuuden vahvistaminen

Hyödynnetään monikulttuurisuutta elinkeinojen kehittämisessä ja luotaessa myönteistä mielikuvaa maakunnasta. Kansainvälistä nuorison yhteistoimintaa tuetaan (tulevaisuuden voimavarana). Maahanmuuttajat aktivoidaan mukaan tuomaan uusia yrittäjyyden muotoja, osaamista ja elinvoimaa.

Tuetaan ja lisätään aktiivista maahanmuuttoa, maahanmuuttajien integroimista ja kotouttamista Kainuuseen. Erityisenä kohteena ovat kansainväliset asiantuntijat ja työvoima, josta alueella on pulaa. (Kainuulle laaditaan myös oma väestöpoliittinen erityisstrategia.)

d) Kansainväliset investoinnit

Toimitaan aktiivisesti kansainvälisten investointien saamiseksi Kainuuseen.

Ensisijaiset rahoitusmuodot ja vastuutahot

Rahoitus: Valtio- ja kuntasektorin budjettirahoitus, Maakunnan kehittämisraha; ESR, EAKR, maaseuturahasto, CBC

Vastuutahot alueella: Kunnat, kuntayhtymät ja kehitysorganisaatiot, Liikennevirasto, Maanmittauslaitos, yritykset, Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskukset, järjestöt ja yhdistykset, Leader-toimintaryhmät **Yhteistyöeliminä:** Itä- ja Pohjois-Suomen EU-toimisto ja kv. järjestöt ja verkostot

Vastuuhallinnonalat: YM, TEM, MMM, OKM, SM

3.4. Hyvinvointia työstä, terveydestä ja yhteisöllisyydestä

Alueellisen kehittämisen tehtävänä on parantaa alueensa edellytyksiä ihmisten kokemalle henkiseen, sosiaaliselle ja fyysiselle hyvinvoinnille. Usko tulevaisuuteen, myönteinen asenne, kannustava ote sekä luottamus ja sitoutuminen ovat perusta alueelliselle hyvinvoinnille. Voidessaan hyvin ihminen pystyy myös pitämään parempaa huolta läheisistään ja ympäristöstään sekä näin vaikuttamaan myönteisesti alueensa vireyteen.

Yleistavoitteena on työllisyyden, työhön ja mielekkääseen tekemiseen kiinnittymisen ja työhyvinvoinnin sekä toimeentulon parantaminen ja monipuolisen osaamisen vahvistaminen. Tavoitteena on kainuulaisten terveyden ja toimintakyvyn parantaminen ja eriarvoisuuden vähentäminen siten, että terveyserot kaventuvat ja kokemus hyvinvoinnista paranee sekä yhteisöllisyys ja osallisuus vahvistuvat.

Terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen on yksilöiden ja yhteiskunnan monien toimijoiden yhteistyötehtävä, jossa tarvitaan laaja-alaista moniammatillista ja monitoimijasta yhteistyötä. Se on erityisesti Kainuun sote -kuntayhtymän perustehtävä, jota kuntayhtymä hoitaa strategiansa mukaisesti. Tärkeimpiä yhteistyökumppaneita sosiaali- ja terveydenhuollolle ovat kunnat, sote-, kulttuuri-, ja liikuntajärjestöt, työnantajat ja eri tavoilla aktiiviset väestöryhmät. Palveluja järjestetään yhdessä kolmannen ja yksityisen sektorin kanssa koko maakunnan alueelle erilaisia toimintatapoja kehittäen ja kokeillen. Laajana yhteistyönä terveyttä ja toimintakykyä parannetaan terveyttä ylläpitävien elämäntapojen ja ennaltaehkäisevän itsehoidon omaksumisella terveystakeeksi; erityisesti vahvistetaan aktivoivaa elämäntapaohjausta nuorten ja pitkäaikaistyöttömien osalta.

Sosiaali- ja terveydenhoitopalvelut järjestetään Kainuussa maakunnan laajuisesti, kokeillun Kainuun mallin mukaisella tavalla. Uuteen palvelumalliin kuuluu etäpalvelujen lisääminen, erityisesti terveyttä edistävissä ja sairauksia ennalta ehkäisevässä toiminnassa. Teknologiaa ja etäyhteyksiä hyödynnetään myös palvelujen tuotannossa yhä enemmän. Kotona mahdollisimman pitkään ja omatoimisesti asumisen tavoite edellyttää mittavia muutoksia palvelujen, asuntojen ja rakennetun ympäristön esteettömyyden suhteen. Palvelujen tulee olla riittävän lähellä tai muuten helposti saavutettavissa. Lähtökohtana voidaan pitää nykyisen kuntarakenteen mukaista palveluverkkoa, joka takaa suhteellisen hyvin palveluiden saavutettavuuden. On huomattava, että palvelut ovat kokonaisuus, jotka tukevat toisiaan. Julkiset palvelut vaikuttavat yksityisten palvelujen sijoittumiseen ja saatavuuteen. Palveluja kehitetään pitkäjänteisesti, yhteistyössä eri toimijoiden ja palveluntuottajien sekä asiakasryhmien kanssa ja palvelutarpeet ennakoiden. Väestön ikääntyminen, kotona mahdollisimman pitkään asumisen vaade sekä vapaa-ajanasumisen kehitys avaavat mahdollisuuksia monenlaiselle rittäjyydelle, myös kolmannen sektorin toimijoille.

Maakuntaohjelma 2014–2017

Hyvinvoivan Kainuun rakentamisessa on siis edistettävä työelämään ja mielekkääseen tekemiseen kiinnittymistä sekä työhyvinvointia ja työssä jaksamista; toimintakyvyn ja terveyden ylläpitoa sekä yhteisöllisyyttä ja osallisuutta – erityisesti vajaakuntoisten ja nuorten osalta.

Kriittiset menestystekijät:

Mitä erityisesti tavoittelemme?	Mitä erityisesti pyrimme torjumaan?	Mitä tulee tehdä toisin kuin tähän asti?
- Kannustavaa otetta ja kokonaisratkaisuja hyvinvoinnin edistämiseen - Työn kautta tulevaa toimeentuloa ja hyvinvointia sekä työelämään parempaa kiinnittymistä - Terveyserojen kaventumista väestöryhmien kesken, maakunnan sisällä sekä maakunnan alueiden kesken sekä kainuulaisten ja muun Suomen välillä - Asukkaiden aktiivisuutta ja suurempaa vastuunottoa omasta terveydentilastaan - Terveiden elämäntapojen ja liikunnallisen elämäntavan edistämistä - Monialaisen, ennakoivan yhteistyön tiivistymistä - Syrjäytymisen vähenemistä - Muuttotappion kääntämistä muuttovoitoksi	- Terveyserojen kasvua - Eriarvoisuutta ja syrjäytymistä - Keskinäistä epätervettä kilpailua - Hyvinvointipalvelujen viemistä kauas ihmisistä - Luottamuksen, uskon ja toivon menetystä - Syrjäytymiskiirteen jatkumista	- Arvioidaan ennalta ehkäisevän ja terveyttä edistävän työn vaikutuksia ja arvioidaan sitä kautta tulevaisuudessa säästyvät kustannukset. - Uudistetaan palveluprosesseja ja sähköistetään ne asiakaslähtöisiksi. - Huomioidaan asiakaskunnan muuttuminen ja asiakaskäyttäytymisen muutokset. - Sähköisen hyvinvointikertomuksen laaja käyttöönotto ja systemaattinen hyödyntäminen - Lisätään joustavan työn ja etätönn tekemisen mahdollisuuksia.

Erityistavoitteet

Kokonaisvaltaista kehittämisotetta ja kumppanuutta parannetaan terveyden ja hyvinvoinnin edistämisessä. Työssä jaksamista ja työssä viihtymistä lisätään siten että työelämän houkuttelevuus kasvaa, erityisesti työttöminä ja vaikeassa työmarkkinatilanteessa olevien sekä nuorten osalta. Yhteisöllisyyttä, osallistumisen mahdollisuuksia ja osallisuutta parannetaan siten, että hyvinvointi paranee ja kokemus vaikuttamisesta omiin asioihin konkretisoituu sekä eri väestöryhmien (ml. maahanmuuttajat) keskinäinen ymmärrys ja yhteistoiminta lisääntyvät.

Työelämään kiinnittyminen ja työssä jaksaminen sekä mielekäs tekeminen

Kehittämislinjaukset 2014–2017

a) Nuorten yksilölliset työllistymispolut ja työelämävalmiudet

Rakennetaan yksilöllisiä työllistymispolkuja elämänskaaren eri vaiheissa. Erityisesti parannetaan nuorten työelämävalmiuksia ja nopeutetaan heidän kiinnittymistään työelämään. Resursseja

suunnataan nuorisotyöttömyyden vähentämiseen ja koulutuspaikkojen riittävyyteen sekä vahvistetaan nuorten yhteiskuntatakuun toimeenpanoa.

b) Pitkäaikaistyöttömyyden vähentäminen

Suunnataan toimenpiteitä pitkittyvän työttömyyden ehkäisemiseksi ja rakenteellisen työttömyyden purkamiseksi. Erityisesti vahvistetaan monialaista ja -ammatillista yhteistyötä ja siihen liittyvää osaamista sekä kehitetään välityömarkkinoiden toimenpiteitä, esimerkiksi tuettuja työ- ja harjoittelupaikkoja, työpajoja, osuuskuntatoimintaa ja sosiaalista yrittäjyyttä (hyödyntäen eri hankkeiden ja erityisesti ns. *Paltamon mallin* kokemuksia).

c) Työllistämisen ja työhyvinvoinnin toimintamallien kehittäminen

Kehitetään toimintamalleja, joilla yrityksille tehdään työllistämisen kynnys matalaksi; ja edistetään toimintamalleja, joilla työhyvinvoinnin parantaminen ja työsuojelun keinot saadaan olennaiseksi osaksi työyhteisön normaalia jokapäiväistä toimintaa.

Terveyden ja toimintakyvyn ylläpito

Kehittämislinjaukset 2014–2017

a) Palveluiden laadun ja saatavuuden kehittäminen

Vahvistetaan terveyttä ja hyvinvointia edistävien palvelujen laatua palvelumuotoilulla ja saatavuutta kehittämällä liikkuvia ja sähköisiä palveluja sekä hyödyntämällä uusia innovaatioita ja teknologiaa.

b) Palvelujen yhteissuunnittelun vahvistaminen

Vahvistetaan ja kehitetään eri toimijoiden yhteistyötä sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen yhteissuunnittelulla, kumppanuutta rakentaen ja kannustetaan palvelujen tuottamiseen yhteispalveluna tai palveluyhteistyönä. Siirretään palvelujärjestelmien kehittämisen painopistettä korjaavasta toiminnasta varhaiseen puuttumiseen ja ongelmien ennaltaehkäisyyn sekä omaishoitajuutta tukeviin toimenpiteisiin.

c) Sektorirajat ylittävän yhteistyön lisääminen

Analysoidaan ja ratkotaan yhteistyössä pahoinvoinnin ongelmia: syitä ja seurauksia sekä ratkaisuja elämänhallinnan lisäämiseksi. Lisätään sektorirajat ylittävää monialaista yhteistyötä julkishallinnon sisällä sekä julkishallinnon, kolmannen sektorin ja yksityisen sektorin välillä; ja kehitetään monialaista koulutustoimintaa ja valmennusta erityisesti syrjäytymisvaarassa olevien nuorten ja ikäihmisten osalta.

d) Lähiyhteisöjen syntymisen vahvistaminen

Edistetään turvallisten lähiyhteisöjen syntymistä ja vahvistumista eri ikä- ja sosiaaliryhmissä. Edistetään esimerkiksi kulttuurin, liikunnan ja vapaa-ajan harrastusmahdollisuuksia ennaltaehkäisevässä ja kuntouttavassa toiminnassa.

e) Hyvinvointia edistävän elämäntavan parantaminen

Valmennetaan kokonaisvaltaisen elämäntavan parantamiseen, ravinnon ja liikunnan terveysvaikutuksiin ja vahvistetaan ravitsemusosaamista esimerkiksi laitos-, koulu- ja työpaikkaruokailussa. Valmistellaan toimenpideohjelma, jolla konkretisoidaan aktiivista ja hyvinvointia edistävää elämäntapaa tukevia keinoja ja tukirakenteita (esim. yhdistyshautomotoimintaa).

f) Ennakointi- ja arviointimenetelmien hyödyntäminen päätöksenteossa

Edistetään ennakointi- ja arviointimenetelmien käyttöä ja käytäntöjä (IVA/EVA) päätöksenteon tukena.

g) Green care –palveluiden kehittäminen

Vahvistetaan luontoon perustuvien terveys- ja hyvinvointipalvelujen (green care -palvelut) kehittämistä ja käyttöönottoa.

Osallisuuden ja yhteisöllisyyden kehittäminen

Kehittämislinjaukset 2014–2017

a) Vaikuttamisen mahdollisuuksien parantaminen

Lisätään osaamista vaikuttamisen uusista keinoista ja kehitetään asukaslähtöisiä toimintatapoja sekä palveluita yhteisöllisyyden ja osallisuuden sekä osallistumisen tukemiseen. Kehittämistyössä hyödynnetään teknologian ja vapaan sivistystyön sekä kolmannen sektorin tarjoamia mahdollisuuksia, eri ikäryhmät ja alueet huomioiden.

b) Järjestöjen toimintaedellytysten kehittäminen

Kehitetään järjestöjen ja epävirallisen tuen verkostojen toimintaedellytyksiä, ammattimaista ohjaustyötä ja ammattimaisia työllistämismahdollisuuksia.

c) Päätös- ja toimivallan delegoinnin kokeilut

Kokeillaan päätös- ja toimivallan delegoinnin paikallisia malleja (kokeilukulttuuri).

Ensisijaiset rahoitusmuodot ja vastuutahot

Rahoitus: Valtio- ja kuntasektorin budjettirahoitus, Maakunnan kehittämisraha; ESR, EAKR, KASTE – ohjelma, Maaseuturahasto, Raha-automaattiyhdistys, CBC, muut kansalliset ja kansainväliset rahoitusohjelmat

Vastuutahot alueella: Kunnat, kuntayhtymät ja kehitysorganisaatiot, yritykset, osuuskunnat, ELY-keskus, järjestöt ja yhdistykset, työmarkkinajärjestöt, Leader-toimintaryhmät

Vastuuhallinnonalat: STM, TEM, OKM, SM, MMM, VM

3.5. Dynaaminen ja vetovoimainen maakunta

Maakuntakuva muuttuu hyvin hitaasti. Kainuun haasteena on se, että maakunta tunnetaan luonnonkauniina mutta kovin syrjäisenä alueena. Elinkeinorakenne mielletään hyvin voimakkaasti alkutuotantoon painottuvaksi eikä aluetta pidetä innovatiivisena ja kehittyvänä. Tosiasiassa Kainuu on kulttuuriltaan omaleimainen ja monivivahteinen alue, joka hyödyntää luontaisia vahvuuksiaan rohkeasti ja monipuolisesti.

Kun maakuntakuvaa pyritään muovaamaan, tavoitteena on saada aikaan positiivinen kierre. Kainuun poikkeuksellisen vahvan maakuntaidentiteetin pohjalle rakentuva, maailman muuttuessa uudistuva ja alueen asukkaiden omakseen kokema maakuntakuva tukee sekä kainuulaisten hyvinvointia että alueen elinkeinoelämän kehitystä. Toisaalta maakuntaohjelman toteuttaminen eri toimialoilla luo edellytykset positiiviselle Kainuu-kuvalle, jonka vaaliminen ja kehittäminen vaativat sekä hyviä tekoja että hyvää viestintää.

Kriittiset menestystekijät

Mitä erityisesti tavoittelemme?	Mitä erityisesti pyrimme torjumaan?	Mitä tulee tehdä toisin kuin tähän asti?
- Erottumista muiden maakuntien joukosta omaleimaisuudella - Rohkeutta kokeilla uutta; luovaa hulluutta - Hyvää mainetta, jota kaikki alueeseen kiinnittyvät tavallaan ja tahollaan rakentavat	- Annetun maakuntakuvan ja todellisuuden välistä ristiriitaa - Mielikuvaa takapajulasta ja negatiivista omakuvaa	- Maakunnan markkinoinnissa tunnistetaan tarkemmin kohderyhmät (esimerkiksi nuoret ja Kainuun prikaatilla vuosittain koulutettavat 4000 varusmiestä). - Nostetaan onnistumiset ja menestystarinat paremmin esille. - Luontoa, kulttuuriperintöä ja muita vahvuuksia tuotteistetaan erottuviksi kärjiksi.

Erityistavoitteet

Kainuu tuo entistä voimakkaammin esille kainutlaatuisuuttaan⁷ eli omintakeisia vahvuuksiaan – kauniiden maisemien ja muiden luonnon resurssien ekologisesti kestävä ja innovatiivista hyödyntämistä, luovuutta elinvoimaisuuden lisäämisessä ja kulttuurista rikkautta sekä edelläkävijyyttä sosiaali- ja terveydenhuollon ratkaisuissa. Samalla pyritään vahvistamaan kainuulaisten positiivista kuvaa omasta maakunnasta ja irrottautumaan negatiivisesta takapajuisuuden mielikuvasta.

Kainuu-kuvan rakentamisella edistetään elinkeinoelämän elinvoimaisuutta; sujuvaa arkea ja yhteistyötä sekä saavutettavuuden mielikuvaa; toimintakyvyn ja terveyden ylläpitoa sekä yhteisöllisyyttä.

⁷ Kainutlaatuisuudella tarkoitetaan kainuulaista laatua – kainuulaisia sisäisiä vahvuuksia, omintakeista tyyliä, kulttuuriperintöä ja osaamista; kainutlaatuisuudelle viitataan myös tavaramerkkiin – ”Kainut” tarkoittaa edelläkävijän sauvaa.

Kehittämislinjaukset 2014–2017

a) Kainuu Helsingissä ja Made in Kainuu -hankkeiden ”jälkihoito”:

Jatketaan maakunnan tunnettuuden lisäämistä markkinoimalla tehokkaasti onnistumisia, isoja ja pieniä menestystarinoita. Arkisen työn ja näyttöjen kautta osoitetaan halutun ja ulospäin viestityn maakuntakuvan paikkansapitävyys.

b) Tuotteistetaan kainuulaisuutta uusilla innovatiivisilla tavoilla

Tuetaan luontaisiin vahvuuksiin perustuvia uusia ja uudistuvia palveluja ja tapahtumia, jotta ne vahvistavat alueen taloutta ja tukevat myönteistä mielikuvaa. Edistetään *kainutlaatu*isia liikunta- ja urheilutapahtumia. Tuetaan luovia aloja, sisältöjen kehittämistä, monipuolistamista ja tuotteistamista sekä tuottamista. Vahvistetaan näkyvien tapahtumien asemaa viestinnän, maakunnan ja sen asukkaiden identiteetin rakentamisessa.

c) Tuetaan kulttuuripalveluiden suunnitteluosaamisen kehittämistä

Tuetaan erityisesti nuorten kulttuuripalveluiden suunnitteluosaamisen ja -menetelmien kehittämistä; edistetään (erityisesti yhdistysten ja järjestöjen) valmiuksia tuottaa ja tuotteistaa erilaisia paikallisia palveluja. Edistetään myös lähikulttuurin tuottamista, tuotteistamista ja yhteisöllisyyttä sekä vuorovaikutuksen ja luovuuden uusia muotoja, joissa alueen ominaispiirteet tulevat esiin.

d) Viestinnän kohdentaminen muuttoaktiivisiin nuoriin ikäluokkiin

Haetaan aktiivisesti keinoja tavoittaa muuttoaktiiviset nuoret ikäluokat sekä Suomessa että ulkomailla, jotta Kainuuseen saataisiin uutta väestöä ja jotta Kainuusta muualle lähteneet nuoret saataisiin kiinnostumaan palaamisesta.

Ensisijaiset rahoitusmuodot ja vastuutahot

Rahoitus: Valtio- ja kuntasektorin budjettirahoitus, Maakunnan kehittämisraha; ESR, EAKR, maaseuturahasto, CBC, kulttuurirahastot, säätiöt, yksityiset

Vastuutahot alueella: Kunnat, kuntayhtymät ja kehitysorganisaatiot, ELY-keskus, järjestöt ja maakunnalliset yhdistykset, Leader-toimintaryhmät.

Vastuuhallinnonalat: YM, OKM, SM, MMM

Lähdeluettelo

- Antikainen Janne, Laasonen Valtteri & Tommi Ranta (2013). *Pohjois-Suomen maakuntaohjelmien jälkiarvointi – loppuraportti*. Seinäjoki: Management Design Intelligence.
- Degerman Ruusa (2013). *Näkökulmia tulevaisuuden hyvinvointipoliittisiin tavoitteisiin Kainuussa ja Pohjois-Pohjanmaalla*. Julkaisematon pro gradu -tutkielma, Oulu: Oulun yliopisto.
- Euroopan komissio (2010). *Eurooppa 2020 – Älykkään, kestävä ja osallistavan kasvun strategia*. Bryssel: Euroopan komissio.
- ICT-2015 -työryhmä (2013). *21 polkua kitkattomaan Suomeen*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja Innovaatio 4/2013.
- Kaikkonen Risto, Kostiaisen Elisa, Linnanmäki Eila, Martelin Tuija, Prättälä Ritva & Seppo Koskinen (toim.) (2008). *Sosioekonomiset terveyserot ja niiden kaventaminen Kainuussa*. Helsinki: Kansanterveyslaitoksen julkaisuja B 27/2008.
- Kainuun Etu (2011). *Kainuun matkailustrategia 2011–2020*. Kajaani: Kainuun Etu.
- Kainuun hallintokokeilun seurantasihteeristö (2013). *Kainuun hallintokokeilun päätyminen – seurantasihteeristön loppuraportti*. Helsinki: Valtiovarainministeriö.
- Kainuun maakunta -kuntayhtymä (2011). *Kainuun ilmastostrategia 2020*. Kajaani: Kainuun maakunta -kuntayhtymä.
- Kainuun liitto (2013). *Kainuun Venäjä –strategia 2020*. Kajaani: Kainuun liitto.
- Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä (2013). *Terveydenhuollon järjestämissuunnitelma 2013 – 2016*. Kajaani: Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä.
- Kettunen Jyrki & Tarja Meristö (2013). *Kainuun skenaariot 2035 – loppuraportti*. Kajaani: Kainuun liitto.
- Kytö Hannu & Monika Kral-Leszczynska (2013). *Muuttoliikkeen voittajat ja häviäjät*. Sastamala: Kunnallisan kehittämissäätiö, Tutkimusjulkaisu 76.
- Laatikainen, Tarja (2013). *Kainuun ympäristöohjelma 2020*. Kajaani: Kainuun liitto.
- Luukkonen Juho, Suorsa Katri & Sami Moisio (toim.) (2013). *Oppiva Pohjois-Suomi – Näkökulmia aluekehittämisen haasteisiin Pohjois-Pohjanmaalla ja Kainuussa*. Oulu: Pohjois-Pohjanmaan liitto & Kainuun liitto.
- Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä YTR (2014). *Mahdollisuuksien maaseutu – maaseutupoliittinen kokonaisohjelma 2014–2020* Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Mustakangas Ella (2013). *Green care -toiminnan mahdollisuudet kainuussa – esiselvitys*. Kajaani: Maataloustuottajain Pohjois-Suomen Liitto.
- Rautaporrass Petteri (2014). *Teknologiaeollisuuden kehitys alueittain*. Helsinki: Teknologiaeollisuus Ry.
- Ryhänen Aila (2012). *Iäniloinen Kainuu 2030 – ikääntymispoliittinen strategia*. Kajaani: Kainuun liitto.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2013). *Muutosta liikkeellä! Valtakunnalliset yhteiset linjaukset terveyttä ja hyvinvointia edistävään liikuntaan 2020*. Tampere, Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2013:10.
- Teknologiaeollisuus Ry.(2014). *Tilanne ja näkymät*. Helsinki: Teknologiaeollisuus Ry. 2/2014.
- Työ- ja elinkeinoministeriö (2015). *Kestävää kasvua ja työtä 2014–2020 – Suomen rakennerahasto-ohjelma*. Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Vuorinen Pentti (2014). *Läpidigitalisoitunut maailma: Virtuaalinen tulevaisuus keskuudessamme – TrendWikiä hyödyntävä raportti*. Työ- ja elinkeinoministeriön analyyseja 58/2014.

Liitteet

LIITE 1. Vaikutusten arviointi, osallisuus ja seuranta

Maakuntaohjelman **vaikutusten arviointi** on lakisääteinen tehtävä, jonka tavoitteena on varmistaa, että ohjelman vaikutukset tulevat mahdollisimman kattavasti arvioituksi ennen ohjelman hyväksymistä (ns. SOVA-laki, 200/2005).

Kainuussa toimii maakunnallinen suunnitelmien ja ohjelmien vaikutusten arvioinnin asiantuntijatyöryhmä (SOVA-työryhmä), joka on ohjannut vaikutusten arviointia ja tuonut oman asiantuntemuksensa arviointityöhön. Vaikutusten arviointi on tehty rinnakkain maakuntaohjelman valmistelun kanssa. Maakuntaohjelman arviointia varten laadittiin osallistumis- ja arviointisuunnitelma, jossa määritettiin, kuinka arviointi ja osallisuus tullaan toteuttamaan.

Käytännön vaikutusten arvioinnista on vastannut kunkin teeman vastuuhenkilö Kainuun liitosta. Arvioinnin apuna käytettiin SOVA-työryhmän laatimaa vaikutusten arvioinnin tarkistuslistaa ja kyselypohjaa. Kainuun strategiaryhmä sekä Kainuun ennakointi- ja seurantaryhmä ovat muodostaneet keskeiset foorumit suunnitelman sisällön muotoilussa. Toteutusvaiheessa Kainuun ennakointi- ja seurantaryhmä arvioi maakuntastrategian pitkän aikavälin tavoitteiden toteutumista.

Yleisöllä ja viranomaisilla on ollut mahdollisuus vaikuttaa ja antaa palautetta koko maakuntasuunnitelmaprosessin ajan valmisteluryhmien, Kainuun liiton verkkosivujen kyselyjen ja Facebook-sivujen, neuvottelu- ja keskustelutilaisuuksien sekä lausuntomenettelyn avulla. Maakuntaohjelman valmistelun aikana on järjestetty kuntakierros sekä maakunnallisia foorumeja ja asiantuntijaryhmien kokouksia, joissa on käyty vuoropuhelua ohjelman tavoitteista.

Merkittävät vaikutukset

Kainuun maakuntaohjelman 2014–2017 vaikutusten arvioinnissa on pyritty arvioimaan merkittävät todennäköiset vaikutukset painopisteittäin ja kokonaisuuden osalta. Seuraavaksi esitellään arvioidut vaikutukset kokonaisuuden osalta sillä yleisellä tarkkuustasolla, jota maakuntaohjelma edustaa.

Vaikutukset väestöön: Kainuun maakuntastrategian päätavoite on **hyvinvoivat kainuulaiset**. Tavoitteena on, että vuonna 2035 kainuulaisten hyvinvointi ja terveys on kohonnut muun Suomen tasolle ja S väestön määrä kasvanut nykyisestä 82 000 kainuulaiseen. Väestötavoitteeseen liittyy olennaisesti väestön keski-ikäen nuorentuminen ja syntyvyyden kasvu nykytilanteesta sekä korkea työllisyysaste. Eläköitymisten myötä avautuvien sekä kasvavien toimialojen työpaikkojen tulee täytyä työ- ja lisääntymiskäisillä. Työpaikkojen ja viihtyisien asuinympäristöjen myötä työikäiset muuttavat Kainuuseen eivätkä pois Kainuusta. Muuttotappion kääntäminen muuttovoitoksi, kainuulaisten työllisyyden ja terveydentilan parantaminen sekä monipuoliset asumisen vaihtoehdot tuovat myönteisiä (sosiaalisia) vaikutuksia koko maakunnalle. Toimeliaisuus, suvaitsevaisuus, moniarvoisuus sekä kestävä kehitys kulttuuriset, sosiaaliset, taloudelliset ja ekologiset ulottuvuudet vahvistuvat.

Positiivisen asenteen ja myönteisen kehityksen kierteen aikaan saaminen lisää maakunnasta ulos kantautuvien hyvien viestiä määrää ja lisäävät kiinnostusta maakuntaa kohtaan.

Sukupuolivaikutusten arvioinnin näkökulmasta jatkossa on kiinnitettävä huomiota Kainuun vanhusväestön naisvoittoiseen ja nuorten miesvoittoiseen sukupuolirakenteeseen. Nuoren aikuisväestön ikäluokissa naisten osuus on miehiä pienempi, ja Tilastokeskuksen ennusteen mukaan trendi jatkuu tulevina vuosina, mikä tulee vaikuttamaan jatkossa maakunnan syntyvyyteen. Tulomuuton tulee koskea erityisesti lapsiperheitä ja edistää osaltaan tasapainoista sukupuolirakennetta.

Vaikutukset luontoon: Strategian tavoitteiden mukaan Kainuu on vuonna 2035 energiaosaava ja ilmastovastuullinen kestävä kehityksen maakunta. Tavoitteissa hyödynnetään olemassa olevaa yhdyskuntarakennetta ja rakennettua ympäristöä, edistetään maakunnan ulkoista ja sisäistä saavutettavuutta sekä lisätään sähköisiä palveluja tehokkaita tietoliikenneyhteyksiä hyödyntäen. Liikenteestä aiheutuvat päästöt pystytään minimoimaan ja paikallisten uusiutuvien energialähteiden tuotanto ja käyttö vähentävät kasvihuonekaasupäästöjä sekä muita haitallisia päästöjä. Ympäristövastuullisuus ja ympäristötietoisuuden lisääminen edistävät luonnon monimuotoisuuden säilymistä sekä luonnonvarojen kestävää käyttöä. Sähköisten palveluiden yleistymisestä huolimatta pitkien välimatkojen maakunnassa palveluasointi edellyttää usein liikkumista moottoriajoneuvoilla.

Vaikutukset alue- ja yhdyskuntarakenteeseen: Maakuntastrategiassa on asetettu tavoitteeksi monikeskuksinen aluerakenne, jossa palvelut turvataan. Tavoitteiden toteutuessa alue- ja yhdyskuntarakenteen keskittävä kehitys hidastuu ja maaseudun autioitumista voidaan ehkäistä. Monipuoliset asumisen ja virkistytymisen alueet ovat Kainuussa hyvin saavutettavissa. Tavoitteiden toteutumisessa on tärkeää kiinnittää huomiota taajamien ja haja-asutusalueen vanhenevaan yhdyskuntatekniikan verkostoon ja liikenneverkon ylläpitoon julkisten resurssien vähentyessä. Toimiva sisäinen ja ulkoinen liikenneverkosto sekä sähköisten palvelujen kehittäminen edistävät sosiaalisen pääoman vahvistumista, yritystoimintaa, matkailua ja kansainvälistymistä, kuten Venäjä-yhteistyötä.

Vaikutukset kulttuuriperintöön ja maisemaan: Koulutustason ja elinkeinojen kehittymisen sekä monipuolistumisen myötä alueen kulttuuriperintöä ja omaleimaista maisemaa arvostetaan ja kunnossapidetään. Maisema ja kulttuuriperintö ovat alueen vetovoimatekijöitä, ne vaikuttavat yksilöiden identiteettiin ja niitä hyödynnetään ansaintamielessä niiden tilaa vaalien. Riskinä maisemalle ja kulttuuriperinnölle voivat olla joidenkin elinkeinoalojen massiiviset toimet luonnossa. Laajempi keskustelu luontoarvoista ja eri elinkeinojen yhteensovittamisesta sekä kansalaisten mielipiteiden huomioiminen kohentaa luottamusta osapuolten välillä. Maisemanhoidossa vastuu siirtyy yhä enemmän julkiselta toimijalta kansalaisille.

Vaikutukset talouteen: Maakuntastrategian keskeisenä tavoitteena on työllisyyden ja toimeentulon jatkuva paraneminen kohti Suomen keskimääräistä tasoa. Tavoitteena on, että Kainuun aluetalouden arvonlisäys kasvaa maan keskiarvoa nopeammin, vientitulot kasvavat huomattavasti ja ulkopuolisia investointeja tulee maakuntaan. Kunta- ja valtiotalouden kustannustehokkuus lisääntyy. Tavoitteiden toteutuminen vahvistaa maakunnan yritys- ja ammattirakennetta, mikä samalla vahvistaa aluetaloutta. Työllisyystilanteen ja koulutustason kohentumisella on välillisiä myönteisiä vaikutuksia ihmisten

elinoloihin, terveyteen ja hyvinvointiin, mikä puolestaan ennaltaehkäisee sosiaali- ja terveystalouden kuluja. Korkea työllisyysaste parantaa huoltosuhdetta ja vaikuttaa myönteisesti kuntien verotuloihin. Kohentuva kuntatalous varmistaa myös kuntapalvelujen saatavuuden tulevaisuudessa.

Yhteenveto: Korkea työllisyys ja ihmisten yleinen hyvinvointi ovat läpileikkaavia maakunnallisen myönteisen kehityksen mittareita ja tuloksia. Maakuntaohjelman negatiivisia vaikutuksia voidaan tunnistaa vähän, sillä tavoitteet on pyritty asettamaan haitalliset vaikutukset minimoiden. Kehittämistyöhön täytyy ryhtyä ennakkoluulottomasti ja myönteisellä asenteella. Tavoitteet eivät toteudu ellei haluttuun tulevaisuuteen uskota ja tavoitteisiin edetä päämäärätietoisesti. Ohjelman onnistuneen toteutumisen varmistaa korkeatasoinen hankeosaaminen ja hanketyön tuki sekä systemaattinen arviointi, jolla tuetaan ennakoivaa kehittämisotetta.

LIITE 2. Rahoitussuunnitelma

Kainuu-ohjelma on luonteensa vuoksi kaikkia ohjelmia kokoava laaja kokonaisuus. Rahoitusta ohjelman toteuttamiseen tulee erityisesti ns. suppean aluepolitiikan kautta. Suppea aluepolitiikka käsittää eri ministeriöiden aluekehitysmomentit sekä EU-rakennerahasto-ohjelmien ja Maaseutuohjelman kautta tulevan rahoituksen. Tämä rahoitus on luonteeltaan tuki- ja kehittämishanketyypistä rahoitusta. Hankkeet vaativat aina myös hakijan omarahoitusosuuden, jonka suuruus vaihtelee tuen tyypistä riippuen. Rakennerahasto-ohjelmista rahoitettavat kehittämishankkeet vaativat myös kuntarahoitusosuuden.

Toinen kansallisen rahoituksen lähde on yhteiskuntapolitiikan ja tulonsiirtojen kautta, ns. suuren aluepolitiikan kautta, tuleva rahoitus. Tällaisia ovat esimerkiksi valtionosuudet ja valtion sekä kuntahallinnon suuret infrastruktuuri-investoinnit. Näiden saamiseksi ja suuntaamiseksi Kainuuseen tarvitaan alueellista edunvalvontaa.

Kainuu-ohjelmaa toteutetaan pääsääntöisesti valtion ja kuntien, EU-ohjelmien sekä kansallisten erityisohjelmien rahoituksella, maakunnan kehittämisrahalla sekä viranomaisten toimintamäärärahoilla. EU-ohjelmista Kainuussa toteutetaan Suomen rakennerahasto-ohjelmaa 2014–2020, Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelmaa 2014–2020 (sis. kaksi Leader-ohjelmaa), Suomen elinkeinokalatalouden toimintaohjelmaa 2014–2020; Euroopan alueellisen yhteistyön ohjelmia (Interreg Europe, Itämeren ohjelma, Pohjoinen Periferia ja Arktinen) sekä EU:n ulkorajaohjelmista Karelia CBC-ohjelmaa. Itä- ja Pohjois-Suomen suunnitelmaa sisältyy kaksi yhteistä teemaa kaivannaistoiminnan ja puutuotealan kehittämisen ohjelmat. Pohjois-Suomen neuvottelukunnan päätöksen mukaisesti vuonna 2014 valmistellaan Pohjois-Suomen yhteinen strategia, johon sisältyy sekä edunajamisen että aluekehittämisen suurhankkeita (ks. seuraava taulukko, 3).

Kainuu-ohjelman rahoitussuunnitelma tarkentuu maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelmassa: Ensimmäinen toimeenpanosuunnitelma hyväksytään syksyllä 2014 Kainuun maakunnan yhteistyöryhmässä.

Maakuntaohjelma 2014–2017

Indikatiivinen eri rahoituslähteiden käyttö Kainuu-ohjelman toteutuksessa

		Manner-Suomen rakennusrahasto- ohjelma		Maaseutu- ohjelma		Meri- ja kalatalous- rahasto	ENI/Karelia CBC	Interreg / Pohjoinen	Itämeri-ohjelma	Interreg V C	Tekes	ELY-keskus	Kunnat	Horizon 2020	Life	VALTION BUDJETTI	Muu
		EAKR	ESR	Maa- seutu- rah.	Leader												
ELINVOIMAINEN ELINKEINOELÄMÄ	Työpaikat ja yritykset																
	Osaaminen ja innovaatiot																
	Osaavan työvoiman saatavuus																
	Teknolohiateollisuus																
	Biotalous																
	Kaivannaisteollisuus																
	Matkailu																
	ÄES																
	Maaseutuelinkeinot																
ALUE- RAKENNE, YMPÄRISTÖ, YHTEISTYÖ	Saavutettavuus																
	Hyvä ympäristö ja palvelut																
	Yhteistyö ja uudistuminen																
HYVINVOIVA KAINUU	Työelämään kiinnittyminen																
	Terveys ja toimintakyky																
	Yhteisöllisyys ja osallisuus																
KAINU- KUVA	Kainuu-kuva																

Taulukko 3. Rahoituslähteet Kainuu-ohjelmassa.

LIITE 3. Kehittämistyön läpileikkaavat näkökulmat

Osaaminen

Osaaminen mahdollistaa muutoksen. Osaamisen kivijalkana on riittävä perusosaaminen. Perusosaamista luovat yritykset sekä laadukas, kattava ja toimiva varhaiskasvatus, peruskoulutus, ammatillinen koulutus ja lukiokoulutus, vapaa sivistystyö sekä aktiivinen ja monipuolinen järjestötoiminta. Erityisosaamista voidaan rakentaa vahvan perusosaamisen varaan. Kainuussa erityisosaamista luovat ja ylläpitävät yritykset, yliopistot ja ammattikorkeakoulu, ammatilliset oppilaitokset sekä monipuolinen ja tarkasti työelämän tarpeisiin vastaava aikuiskoulutus. Huippuosaaminen on kansainvälisestikin vertailtuna erottuvaa osaamisen tasoa, jota on yrityksissä, korkeakouluissa ja tutkimuslaitoksissa, mutta myös urheilussa, kulttuurissa tai käden taidoissa.

Työssä, oppilaitoksissa, harrastuksissa, vapaaehtoistoiminnassa ja kotona oppiminen kasvattavat asukkaiden ja alueen inhimillistä pääomaa. Osaamisen ja osaajien riittävyys ovat merkittävimpiä yksittäisiä alueiden menestystä selittäviä tekijöitä. Kaikkia osaamisen tasoja tulee kehittää. Erityisesti uusia yrityksiä synnyttävät osaaminen ja innovaatiot luovat alueelle hyvinvointia.

Kestävän kehityksen painotukset Kainuussa

Kestävä kehitys on yleinen tarkastelunäkökulma, joka jaetaan ekologiseen, sosiaaliseen, kulttuuriseen ja taloudelliseen kestävyysalueeseen. Arvioitaessa kestävän kehityksen näkökulmia Kainuun olosuhteista ja kehitystarpeista lähtien täällä korostuvat sosiaalisen ja taloudellisen ulottuvuuden merkitys, sillä maakunnan pitkään jatkunut muuttotappio on heikentänyt alueen elinvoimaa siten, että monien toimintojen ja palvelujen kriittinen kynnys lähestyy. Taloudellisen toiminnan kestävyys on perusta myös sosiaalisen kestävyysalueen saavuttamiselle. Taloudellinen kestävyys on suuressa määrin riippuvainen luonnonvarojen kestävästä käytöstä (biotaloudessa) ja Kainuu on merkittävä hiilinielu ja ekosysteemipalvelujen tuottaja.

Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus

Yhdenvertaisuus ja tasa-arvo tarkoittavat tasavertaisten mahdollisuuksien varmistamista kaikille sukupuolesta, etnisestä taustasta, kielestä, iästä, vammaisuudesta, seksuaalisesta suuntautumisesta, uskonnosta, vakaumuksesta tai muusta henkilöön liittyvästä syystä riippumatta. Tässä ohjelmassa halutaan ottaa huomioon erityisesti ikä ja eri ikäryhmien tarpeet.

Lapset ja nuoret

Maakunnan kehittämistyön yhtenä erityiskohteena ovat lapset ja nuoret. Tavoitteena on, lasten ja nuorten elämä on turvallista, lapset ja nuoret voivat luottaa aikuisiin, voivat toteuttaa itseään, haluavat kasvattaa osaamistaan saaden vankan luottamuksen omiin kykyihinsä ja voivat hyvin. Tavoiteltavaa on, että yhä useammalla nuorella on halua ja osaamista yrittäjyyteen.

Tavoitteena on, että tulevien vuosien aikana erityisesti nuoret ottavat osaa maakunnan kehittämiseen ja vaikuttavat oman elinympäristönsä parantamiseen aiempaa aktiivisemmin. Nuorten kehittämistä aktiivisiksi kansalaisiksi tuetaan ja näin vähennetään nuorten syrjäytymisvaaraa.

Ikääntyminen

län iloinen Kainuu – Kainuun ikääntymispoliittinen strategia (2012): *Ikääntyneet ovat Kainuun voimavara. Kainuulaisten ikääntymistä hyvinvoivina tukee kaikkientoimijoiden yhteistyössä kehittyvä aktivoiva ympäristö ja kulttuuri. Kainuu on kansainvälisesti arvostettu eettisen senioritalouden edelläkävijä.*

Kainuun väestö on jo vuosikymmeniä ikääntynyt ja vähentynyt, tilastokeskus ennustaa Kainuulle Suomen suurinta ikääntyneen väestöosuuden kasvua vuoteen 2030. Itä-Suomen vanhushuoltosuhde nousee vuonna 2020 EU:n alueista korkeimmaksi ja Suomi on Euroopan maista ensimmäinen, jossa suuret ikäluokat tulevat eläkeikään, Kainuuta voi pitää ikääntymisen edelläkävijänä Euroopassa.

Hyvän ikääntymisen mahdollisuuksista huolehtiminen on hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä eri sektoreilla, asumis- ja yhdyskuntasuunnittelua, työ- ja elinkeinopolitiikkaa ja palveluiden järjestämistä. Tavoitteena on, että ikääntyvien osallisuus, hyvinvointi ja terveys paranevat, työelämä uudistuu ja töissä viihdytään pidempään. Ikääntyminen on viime vuosien keskusteluissa näyttäytynyt usein ongelmana, mutta se voi olla myös voimavara alueelle, liike-elämälle ja ihmiselle itselleen.

Kansainvälisyys

Kainuun kansainvälisyydellä tarkoitetaan yhtäältä kansainvälistä toimintaa ja yhteistyötä sekä toisaalta Kainuun monikulttuurisuutta ja suvaitsevaisuutta. Suvaitsevaiset kansalaiset suhtautuvat aktiivisesti ja avoimesti muihin kulttuureihin ja kansallisuuksiin sekä yleensä erilaisuuteen. Kansainvälistymisen edistäminen on yksilöiden, yritysten, julkisen sektorin organisaatioiden sekä yhdistysten ja järjestöjen kansainvälisen yhteistyön ja toiminnan vahvistamista. Kansainvälisyys tuottaa elinkeinotoimintaan taloudellista lisäarvoa sekä tukee kansalaisten hyvinvointia. Kansainvälisyyden syveneminen on olennainen osa globaaleja kehitystrendejä. Kansainvälisyys ulottuu kaikkialle. Alueet ovat yhä syvenevin säikein ja välittömästi riippuvaisia kansainvälisen talouden kehittymisestä ja muusta kansainvälisestä kehityksestä. Reagointivalmius ja -potentiaali ovat tärkeitä, sillä maailma muuttuu nopeasti. Kainuussa tarvitaan kv-asioiden ennakointia, jotta kyetään tunnistamaan trendit ja heikot signaalit sekä toimimaan viisaasti. Vieraiden kielten sekä kulttuurien osaaminen ja sekä rohkeus ja ennakkoluulottomuus ovat onnistuneen kansainvälisen toiminnan edellytyksiä.

Kulttuuri ja kainutlaatuisuus

Luovalla kulttuurilla on syvä vaikutus kainuulaisen identiteetin muotoutumiseen, lasten ja nuorten elämänarvoihin ja kotiseuturakkauteen. Ihmiset arvot syntyvät kulttuurin kautta ja myös muokkautuvat kulttuuristen elämänkokemusten kautta. Luova kulttuuri on tunnustettu väline nuorten syrjäytymisen ehkäisyssä. Kulttuuri on myös keskeinen kanava kansainvälisyyteen ja monikulttuuriseen suvaitsevaisuuteen. Kulttuurilla luodaan keskeisesti myös maakuntakuvaa.

Kulttuurilla on elinkeinolliset yhteydet perinteen, ohjelmatuotannon ja matkailun kautta. On myös selvää, että elinkeinoelämässä toimiva väestö, tarvitsee osaamisensa tueksi monipuolista kulttuurista virikeympäristöä. Kainutlaatuisuudella tarkoitetaan kainuulaista laatua – kainuulaisia sisäisiä

vahvuuksia, omintakeista tyyliä, kulttuuriperintöä ja osaamista; kainutlaatuisuudelle viitataan myös ”tavaramerkkiin”. (”Kainut” tarkoittaa edelläkävijän sauvaa.)

Digitaalisuus

Liiketoiminta kasvaa tulevaisuudessa yhä enemmän ja nopeammin digitaali- ja virtuaalimaailmassa. Digitaalinen arvonaluonnin ennakoidaan kasvavan yhtä suureksi kuin materiaalsen parin seuraavan vuosikymmenen kuluessa. Sen lisäksi, että syntyy kokonaan digitaalisia tuotteita ja palveluita, digitaalisuus tuo älykkyyttä fyysisiin tuotteisiin ja ympäristöihin. Teknologian kehitys avaa uusia ikkunoita palveluiden järjestämiseen ja tuotantoon. Digitaalisuus ja tiedon avoimuus, kuten julkisten tietokantojen avaaminen, luovat uudenlaisia, globaaleja liiketoiminnan mahdollisuuksia.

Kansalaisten yhä paremmat valmiudet käyttää uudenlaisia palveluja, halu välttää asiointimatkoja ja säästää aikaa hoitamalla asioitaan sähköisesti, aika- ja paikkariippumattomasti, ovat ajureita uudistaa palveluja sekä toimintamalleja. Käyttäjien ostos- ja käyttötottumukset pakottavat kaikkien palvelujen järjestämis- ja tuotantotapojen kehittämiseen ja digitalisointiin. Tämä tulee huomioida myös tuotteiden myynnissä ja markkinoinnissa. Sähköisiä järjestelmiä kehitetään yhä enemmän älykkäiksi ja älykkäiden palvelujen suuntaan. Työnteon erilaiset mallit liittyvät digitaalisuuteen. Esim. tukku- ja vähittäiskaupan työpaikkojen kasvu ei voi toteutua ilman verkkokaupan kehittymistä.

Maaseutu

Kainuun maaseudun kehittämisen visio 2035 (2013): *Kainuun maaseutu tarjoaa turvallisen, toimivan, viihtyisän ja virikkeellisen asuin-, työ- ja yrittäjyyssympäristön. Kainuun maaseudulla on monipuolista ja elinvoimaista yritystoimintaa, joka lähtee ihmisten tarpeista, ja joka tukeutuu luonnosta maasta, metsistä, vesistä ja ilmasta – sekä vahvasta osaamisesta syntyviin mahdollisuuksiin.*

Kainuu on maaseutuvaltainen maakunta, jonka maa-alasta peräti yli 95 % on maaseutua. Kainuun maaseudulla asuu kuitenkin vain hieman yli 20 % maakunnan väestöstä (Lähde: YKR/SYKE, Tilastokeskus 2012). Maaseudun erityispiirteistä, kuten harvasta asutuksesta ja pitkistä etäisyyksistä, johtuen aluekehittämisen vaikutukset ovat usein erilaisia kuin keskuksissa, mistä syystä on tärkeää tarkastella niitä erikseen. Valtaosa suomalaisista viettää maaseudulla aikaansa joko ympärivuotisesti tai kausittain niin asumisen, työskentelyn, lomailun kuin vapaa-ajan vieton tiimoilta. Maaseutu on Kainuun keskeinen vetovoimatekijä, johon liittyvät hyvin saavutettavissa olevat ja ympärivuotiseen asumiseen soveltuvat maaseutu-, vesistö- ja ranta-alueet. Kainuun maaseudulla on eläviä ja elinkeinopohjaltaan monipuolisia kyliä, joiden toiminnan perustana on maakunnallinen kylien yhteistyö ja aktiivinen kehittämistoiminta.

Kainuun keskeiset kasvavat elinkeinot sijoittuvat maaseudulle kuten biotalous, metsätalous, kaivannaistoiminta, matkailu ja lähiruoka (erityisesti luomuruoka) sekä kalatalous. Luonnontuotteiden jalostusasteen nostaminen on tarpeen sekä maaseudun että taajamien elinkeinojen kehittymiseksi. Maaseutu tarjoaa hyvät puitteet elämys- ja luontomatkailutoiminnalle Kainuussa. Laajenevat nopeat tietoverkot ja digitalisoituminen mahdollistavat asumisen, vapaa-ajanvieron ja työnteon maaseudulla entistä paremmin tulevaisuudessa.

Kolmas sektori

Kolmannen sektorin toimijoiden (kansalaisjärjestöjen, yhdistysten, vapaaehtoistoiminnan) rooli yhtenä palvelujen tuottajana/toteuttajana on iso terveyttä edistävässä, sairauksia ennaltaehkäisevässä ja hyvinvointia tukevassa toiminnassa. Kolmannen sektorin tavoitteena on, että se tunnustetaan vahvaksi maakunnalliseksi toimijaksi ja huomioidaan yhtenä palveluketjun osana, luotettavana kumppanina palveluja tuottaessa. Eri elämän aloilla toimivat kansalaisjärjestöt ovat myös tehokkaita yksilöiden ja yhteisöjen viestinviejiä ja edunvalvojia kukin omalla osaamisalallaan.

Tavoitteena on saada aikaan kolmannen sektorin ja kuntien kesken aikaan toimiva kuntakumppanuus, erityisesti sosiaali- ja terveyssektorin kanssa. Kumppanuus tarkoittaa jatkuvaa keskusteluyhteyttä ja luottamusta asukkaiden hyvinvointia ja terveyttä edistävien palvelujen tuottamiseksi yhdessä palvelujen järjestämisestä vastuussa olevien sektoreiden kanssa.

Suunnittelemalla ja toteuttamalla palveluja ennakoivasti tukea tarvitsevien käyttöön voidaan ehkäistä ongelmia tulevaisuudessa ja pienentää niiden korjaamisesta aiheutuvia kustannuksia. Tärkeää on löytää kunkin toimijan mielekäs ja tulokellinen rooli kansalaisten tukemisen ja palvelujen tuottamisen kentässä. Järjestö- ja yhdistystoiminta ovat monille jo pelkästään arjen tukea ja turvaa, yhteisöllisyyttä synnyttävä ja ylläpitävä voima sekä asuinympäristön ja palvelujen kehittämisen vaikutuskanava.

LIITE 4. Kainuun älykkään erikoistumisen strategia 2014-2017

KAINUUN ÄLYKKÄÄN ERIKOISTUMISEN TAUSTA JA YLEISTAVOITTEET

Koko 2000-luvun alun Kainuussa on ollut käynnissä voimakas elinkeinorakenteen murros. Esimerkiksi kaivostoiminta ja louhinta -alan työpaikat Kainuussa ovat kaksinkertaistuneet vuodesta 2007 vuoteen 2010. Samanaikaisesti muun teollisuuden työpaikat ovat vähentyneet yli tuhannella. Kaivannaisteollisuus ja louhinta mukaan lukien Kainuussa on edelleen yli 3000 teollista työpaikkaa. Maa- ja metsätalouden työpaikkoja on yli 2000 ja rakentamisenkin miltei 2000. Eniten työllistävä yksittäinen toimiala on terveys- ja sosiaalipalvelut, jossa on tapahtunut kaivostoiminnan jälkeen merkittävin työpaikkamäärien lisääntyminen. Kainuun työpaikkojen kokonaismäärä on pysynyt koko 2000-luvun hieman yli 30 000:n tienoilla.

Älykkääseen erikoistumiseen liittyvällä TKI-toiminnalla edistetään yritysten tuotekehitystä ja markkinointia, tuetaan osaamisen vahvistumisen ja innovaatioiden kautta Kainuun yritystoimintaa, luodaan uusia yrityksiä ja työpaikkoja sekä pitkälle jalostettuja korkean osaamisen ja kilohinnan tuotteita ja palveluita. Samoin edistetään investointien ja kansainvälisesti toimivien korkean osaamisen yritysten ja osaavien työntekijöiden saamista Kainuuseen. Kainuu-ohjelma korostaa maakunnan kehittämisessä oma-aloitteisuutta ja kokeilukulttuuria, mitä älykkään erikoistumisen strategia tukee.

Kainuussa on korkeatasoista osaamista mittaustekniikassa, matkailun kehittämisessä, kone- ja kaivostekniikassa, biomassojen hyödyntämisessä (erityisesti metsä- ja peltobiomassat ja eloperäiset jätteet), puutuoteteollisuudessa ja puurakentamisessa, ravitsemus-, terveys-, liikunta-, hyvinvointialalla, ruoantuotannossa ja elintarvikealalla sekä pelialalla ja datacenter-toiminnassa. Merkittävä ajuri ja tavoite innovaatioiden kehittämisessä Kainuussa on pyrkimys vähähiilisyyteen ja ekotehokkuuteen.

Kainuun innovaatioympäristön keskeisiä toimijoita ovat Kainuun ammattiopisto, Kajaanin ammattikorkeakoulu, Kajaanin yliopistokeskus (Cemis-Oulu sekä Aikuis- ja täydennyskoulutus – AIKOPA) ja alueella toimivat yliopistot, sektoritutkimuslaitokset, tutkimus-, kehittämis- ja koulutuskeskukset (kuten CEMIS – Mittaus- ja tietojärjestelmien tutkimus- ja koulutuskeskus tai Woodpolis – puurakentamisen koulutus ja tuotekehitys) kehittämissyhtiöt (kuten Kainuun Etu Oy ja Measurepolis Development Oy) yritykset, yhdistykset, julkisen sektorin organisaatiot sekä TKI -toiminnan rahoittajat.

Kainuun älykkään erikoistumisen yleistavoitteet ovat: edistää älykkään erikoistumisen toimialojen yritysten tuotekehitystä, tukea valittujen alojen yritystoimintaa osaamisen vahvistumisen ja innovaatioiden kautta, luoda uusia yrityksiä ja työpaikkoja sekä pitkälle jalostettuja korkean osaamisen ja kilohinnan tuotteita ja palveluita. Samoin tavoitteena on saada aikaan vähähiilisyyttä ja ekotehokkuutta parantavia innovaatioita ja ratkaisuja, edistää investointien ja kansainvälisesti toimivien korkean osaamisen yritysten ja osaavien työntekijöiden saamista Kainuuseen sekä tukea oma-aloitteisuutta ja kokeilukulttuuria Kainuun kehittämisessä.

KAINUUN ÄLYKKÄÄN ERIKOISTUMISEN VALINNAT VUOSILLE 2014–2017

Seuraavassa esitellään Kainuun älykkään erikoistumisen painopisteet, joita kehitetään osana maakuntaohjelman 2014–2017 toimeenpanoa (ks. kuva 1).

KAINUUN ÄLYKKÄÄN ERIKOISTUMISEN PAINOTUKSET		
ICT JA TIETOJÄRJESTELMÄT 1) MITTAUSTEKNIikka 2) PELIT JA SIMULAATTORIT 3) DATA-KESKUS ➤ Datakeskuseko-systeemit	LUONNONVARAT 1) KAIVANNAISALA ➤ Green mining ➤ Prosessi- ja ympäristö-sovellukset 2) BIOTALOUS ➤ Biojalostus ➤ Bioenergia ➤ Puutuoteteollisuus /puurakentaminen	TERVEYS JA HYVINVOINTI 1) AKTIVITEETTI-MATKAILU 2) RAVITSEMUS-, TERVEYS- JA LIIKUNTA-INNOVAATIOT
MITTAUSTEKNIikka		
PELITEKNOLOGIA (pelien hyötysovellukset) JA SIMULAATTORIT		
KONE- JA METALLITEOLLISUUDEN UUDET RATKAISUT JA SOVELLUKSET		
BIOTALOUDEN UUDET RATKAISUT JA SOVELLUKSET		
INVESTOINTEJA, YRITYKSIÄ, OSAAMISTA JA TEKNOLOGIAA ALUEELLE		

Kuva 1. Kainuun älykkään erikoistumisen valinnat vuosille 2014 – 2017

Läpileikkaavina teemoina Kainuun älykkään erikoistumisen strategiassa on mittaustekniikan sekä peli- ja simulaattoritekniikan sovellusten kehittäminen ja hyödyntäminen valituissa painopisteissä (ICT ja tietojärjestelmät, kaivannaisala ja biotalous, ml. maatalous, sekä terveys ja hyvinvointi) sekä kone- ja metalliteollisuudessa. Tällä pyritään yhtäältä kehittämään uusia vientituotteiksi nousevia teknisiä sovelluksia ja toisaalta löytämään kehitettävälle alalle mainittujen teknologioiden avulla tuotekehitystä vahvistavia innovatiivisia ratkaisuja. Myös uusien kone- ja metalliteollisuuden ratkaisujen, sovellusten ja tuotteiden luominen erityisesti kaivannaisalan ja biotalouden tarpeisiin on läpileikkaavana teemana Kainuun älykkäässä erikoistumisessa. Samoin biotalouden uusien sovellusten kehittämistä sekä investointien, yritysten, osaamisen ja teknologian saamista alueelle tavoitellaan kaikkien älykkään erikoistumisen painopisteiden toteuttamisessa. (kuva 1).

ICT JA TIETOJÄRJESTELMÄT

Mittaustekniikassa on Kainuussa kymmenien vuosien aikana kehittynyt vahva osaamisklusteri. Siihen kuuluu useita kansainvälisesti toimivia vientiyrityksiä, joissa on Kainuussa noin 400 työpaikkaa. Kajaani on merkittävä mittaustekniikan osaamiskeskittymä. Mittaustekniikan keskeiset TKI -toimijat Kainuussa ovat: CEMIS Mittaus- ja tietojärjestelmien tutkimus- ja koulutuskeskus, Kajaanin ammattikorkeakoulu, MIKES, VTT sekä Measurepolis Development Oy, Kajaanin yliopistokeskuksen CEMIS-Oulu sekä muut alueella toimivat yliopistot ja yritykset. Metsäteollisuuden mittauksista liikkeelle lähtenyt kainuulainen mittaustekniikan toiminta on uudistunut ja suuntautunut uusille kasvualoille kuten biopolttoaineet, bioenergia, kaivosala tai liikunta- ja hyvinvointiala. Mittaustekniikan integroimista eri sovellusalojen kehittämiseen voi ja pitää edelleen tehostaa.

Peliala on uusi, kansainvälisesti voimakkaasti kasvava ala. Kainuussa pelien kehittämisessä fokuksena ovat pelisuunnittelu ja peliteknologiat, pelien viihdekäytön lisäksi erilaiset hyötysovellukset sekä työkone- ja ajoneuvosimulaatiot. Yksi merkittävä kasvun ja kehittymisen mahdollisuus on peliteknologian integroiminen muihin toiminta-aloihin. Tästä on hyviä kokemuksia terveys- ja hyvinvointipalveluista. Kajaanin ammattikorkeakoulussa on pelialan koulutusta, mikä antaa vahvan pohjan pelialalle. Pelien kehittäminen ja testaus sekä simulaattorit ja simulaattoritutkimus on yksi CEMIS:n toiminnan painoala. Pelialan TKI-toimijoita Kainuussa ovat Kajaanin ammattikorkeakoulu, CEMIS, Measurepolis Development Oy, Kainuun Etu Oy, CEMIS-Oulu sekä muut alueella toimivat yliopistot ja yritykset.

Datacenter-toiminta on Kainuussa uusi ala, jolle on jo tähän mennessä ankkuroitunut merkittäviä kansainvälisiä yrityksiä ja julkisen sektorin toimijoita. Alan kehittäminen fokusoituu ekologisen ja energiatehokkaan konesalikonseptin kehittämiseen ja laajentamiseen alan palvelusovelluksiin liittyvän yritystoiminnan kehittämiseen sekä datacenter-toimintaa palvelevan mittaustekniikan sovellusten kehittämiseen. Tavoitteena on myös kansainvälisen tason datacenter-keskittymän kehittäminen Kajaanin Renforssin Rannan yritysalueella sekä kansainvälisten yritysten ja investointien saaminen Kainuuseen. Datacenter-alan TKI-toimijoita Kainuussa ovat alueella toimivat ja sinne toimintojaan siirtävät yritykset, Kainuun Etu Oy, Kajaanin ammattikorkeakoulu, CSC (IT Center for Science) sekä Renforssin ranta -yritysalue.

LUONNONVARAT

Kaivannaisala

Kaivannaisala on Kainuussa merkittävä työllistäjä ja alalle tavoitellaan vähintään 1200 työpaikkaa vuoteen 2035 mennessä. Kainuussa toimii monia kansainvälisiä kaivannaisalan yrityksiä. Älykkään erikoistumisen strategiassa keskitytään erityisesti kaivostoiminnan ympäristövaikutusten hallinnan kehittämiseen (Green Mining ja Cleantech -innovaatiot) ja hyödynnetään erityisesti Kainuun vahvaa mittaustekniikan sekä prosessi- ja ympäristösovellusten osaamista. Green Mining -teemaan liittyvä innovaatiotoiminta tuottaa itsessään uutta liiketoimintaa. Se myös tukee alan myönteistä kehittymistä ja on välttämätöntä, jotta kaivostoiminnan työpaikkatavoitteet voivat toteutua. Kajaanin

ammattikorkeakoulu (KAMK) antaa kaivannaisalan insinöörikoulutusta. Alan keskeisiä TKI-toimijoita Kainuussa ovat KAMK, Kainuun ammattiopisto, CEMIS, Measurepolis Development Oy, CEMIS-Oulu, Kainuun Etu Oy sekä alueella toimivat yritykset.

Biotalous

Biotalous käyttää biologisia, uusiutuvia luonnonvaroja ravinnon, tuotteiden, energian ja palveluiden tuottamiseen. Biotalous on siirtymistä pois fossiilitaloudesta ja se ehkäisee ekosysteemien köyhtymistä, edistää talouskehitystä ja luo uusia vihreän talouden työpaikkoja. Biotalouskehittämiseksi on Kainuussa loistavat edellytykset, sillä maakunnassa on merkittävät uusiutuvat luonnonvarat ja laajaa osaamista niiden jalostamiseen. Biotalous tuotanto- ja palveluprosessit ovat kestäviä, resurssiviisaita ja hyödyntävät hajautettuja ratkaisuja, biologisia prosesseja sekä tuottavat Kainuun resursseista pitkälle jalostettuja, vahvaan osaamiseen perustuvia ja maakuntaan rahavirtoja ja työpaikkoja tuovia tuotteita ja palveluita.

Biotalous mahdollistaa merkittävän uuden liiketoiminnan syntyminen ja avaa uusille prosesseille, tuotteille ja palveluille liiketoimintaa sekä integrointimahdollisuuksia yli teollisuudenalojen ja tarjoaa mahdollisuuden käyttää nykyisissä prosesseissa ja tuotteissa biopohjaisia raaka-aineita.

Kainuun puuvarat ovat vahvasti alikäytössä. Paperiteollisuuden puun käyttö on Kainuusta loppunut ja puulle on innovoitava uusia elinkeinollisia käyttötapoja. Puuraaka-aineen jatkojalostamisen kautta tavoitellaan alueelle lisää yrityksiä, jotka jalostavat ja vievät maakunnan ulkopuolelle korkean osaamisen ja kilohinnan tuotteita. Tässä on vahvaa tilausta älykkäälle erikoistumiselle. Metsäbiomassojen jalostus on kainuulaisen biotalouden ydintä.

Metsäbiomassojen biojalostus: metsäbiomassoilla korvataan öljyjalosteiden käyttöä eri materiaaleissa, vähennetään fossiilisten energioiden käyttöä sekä jalostetaan bioenergiaa ja korkean lisäarvon tuotteita kuten biopolttoaineita, biomuoveja, nanoselluloosaa tai lääkeaineita. Myös puuta käsittelevien prosessien (biojalostamot ja sahat) sivuvirrat jalostetaan korkealuokkaisiksi vientituotteiksi. Biomassa jalostetaan niin pitkälle kuin mahdollista. Puuvarojen käytön merkittävän lisäämisen edellytys on, että puumateriaalille löydetään uusia kannattavia käyttösovelluksia ja kysyntää markkinoilla. Uudet puupohjaiset tuotteet ja niiden tuotantoprosessit edellyttävät uuden teknologian kehittämistä tai olemassa olevan teknologian, kuten mittaustekniikan ja peliteknologian osaamisen, soveltamista alan kehittämiseen. Metsäbiomassojen biojalostuksen TKI-toimijoita Kainuussa ovat CEMIS, Kajaanin ammattikorkeakoulu, MIKES, VTT sekä Measurepolis Development Oy, Kajaanin yliopistokeskuksen CEMIS-Oulu sekä muut alueella toimivat yliopistot ja yritykset. Alan kehittämisessä vahvistetaan yhteistyötä INKA-ohjelmaan nimettyihin biotalouden toimija-alueisiin (Joensuu, Jyväskylä ja Seinäjoki) ja erityisesti teeman kehittämistä koordinoiviin Joensuun toimijoihin.

Puurakentamisen älykäs erikoistuminen Kainuussa tarkoittaa osaamisen ja tuotekehityksen kautta tapahtuvaa puurakentamisen kilpailukyvyyn parantamista, mikä puolestaan lisää kainuulaisen puurakentamisen kysyntää maakunnassa ja sen ulkopuolella. Puuteollisuuden ja erityisesti puurakentamisen älykkään erikoistumisen fokuksena Kainuussa on ympäristötietoisuuden ja energiatehokkaan puurakentamisen kehittäminen, puurakentamisen, jalostettujen

rakennuskomponenttien ja puurakentamisen konseptien viennin kasvattaminen sekä ICT- ja tietojärjestelmäosaamiseen (kuten peliala ja mittaustekniikka) liittyvien sovellusten hyödyntäminen puurakentamisen tuotekehitys ja innovaatiotoiminnassa. Puuteollisuuden TKI -toimijoita Kainuussa ovat Woodpolis (yhteistyössä Aalto yliopiston kanssa), Kainuun ammattiopisto, Kainuun Etu Oy, Kajaanin ammattikorkeakoulu sekä alueella toimivat yritykset.

Bioenergia on biotalouden ja vähähiilisyyden kehittämisen keskeistä sisältöä. Älykkään erikoistumisen strategialla pyritään erityisesti bioenergia-alan TKI-toiminnan vahvistamiseen ja tuetaan uusien innovaatioiden kehittämistä ja kaupallistamista. Tavoitteena on parantaa bioenergia-alan yritysten liiketoimintaedellytyksiä ja lisätä bioenergian ja siihen liittyvän teknologian vientiä, liiketoimintamahdollisuuksia, yrityksiä ja työpaikkoja Kainuuseen. Bioenergian kehittämisen fokuksina ovat metsäenergia, biokaasu sekä puuta käsittelevien prosessien (biojalostamot ja sahat) sivuvirtojen jalostaminen korkealuokkaisiksi vientituotteiksi. Bioenergia-alan TKI -toimijoita Kainuussa ovat CEMIS, Kajaanin ammattikorkeakoulu, Kainuun ammattioppilaitos, MIKES, VTT sekä Measurepolis Development Oy, CEMIS-Oulu, Kainuun Etu, MTT Sotkamo, Suomen metsäkeskuksen Kainuun alueyksikkö sekä alueella toimivat yritykset.

Puurakentamisen ja bioenergian kehittämisessä vahvistetaan yhteistyötä INKA-ohjelmaan nimettyihin Kestävät energiaratkaisut -teeman toimija-alueisiin (Vaasa, Lappeenranta ja Pori).

Siirtyminen biotalouteen tarkoittaa yhteiskunnan rakenteellista muutosta, jota ei voi rajata tiettyihin toimialoihin, vaan se edellyttää toimenpiteitä yrityksiltä, tutkimus- ja koulutuslaitoksilta, julkisen sektorin organisaatioilta, kansalaisjärjestöiltä ja kansalaisilta.

Edellä kuvattujen toimialojen lisäksi myös matkailu-, ravitsemus- ja hyvinvointiala ovat osa biotaloutta. Ravitsemus- ja terveysalalla funktionaaliset elintarvikkeet, luonnontuotteiden tai luonnossa olemisen terveys- ja hyvinvointivaikutukset ovat merkittävä innovoinnin kohde. Luontoon perustuvat hyvinvointipalvelut, vihreähoiva (green care) ja luontomatkailu ovat nousevia trendejä. Kainuussa on näissä hyödynnettävissä olevaa osaamista, monipuolinen ja rikas luonnonympäristö sekä tilaa ja rauhaa.

TERVEYS JA HYVINVOINTI

Terveys- ja hyvinvointiteeman kehittäminen fokusoituu aktiviteettimatkailuun sekä ravitsemukseen, terveyteen ja liikuntaan liittyviin hyvinvointisovelluksiin.

Aktiviteettimatkailulla tarkoitetaan kainuulaista ja valtakunnallisesti ainutlaatuista liikunnan, kulttuurin ja matkailun yhdistävää toiminnallista kokonaisuutta, johon liittyvissä palveluissa keskeisenä puitteena on luonto ja luonnossa tapahtuvat aktiviteetit. Aktiviteettimatkailun kehittäminen tukee Kainuulle tärkeän matkailuelinkeinon kehittämistä. Alalla on Kainuussa miltei 1000 työpaikkaa ja kasvutavoite vuoteen 2035 on vähintään 1050 työpaikkaa. Aktiviteettimatkailu liittyy myös biotalouteen ja saa nostetta biotalouden kasvusta.

Aktiviteettimatkailun kehittämisen fokuksena ovat hyvinvointia ja terveyttä edistävien sekä luontoon tukeutuvien matkailupalvelujen kehittäminen sekä ICT- ja tietojärjestelmäosaamisen (kuten peliala ja mittaustekniikka) perustuvien alaa palvelevien sovellusten kehittäminen ja soveltaminen Kainuussa,

mutta myös vientiin menevien sovellusten aikaansaaminen. Aktiviteettimatkaillen TKI-toimijoita Kainuussa ovat Kajaanin ammattikorkeakoulu, Kainuun Etu oy sekä alueella toimivat yritykset, Kainuun matkailukeskukset sekä Kainuun Liikunta ry ja Vuokatin urheiluopisto.

Ravitsemuksen, terveyden ja liikunnan teeman kehittämisellä tarkoitetaan ihmisten terveyttä ja hyvinvointia parantavien innovatiivisten ratkaisujen kehittämistä ja teemaan liittyvän liiketoiminnan lisäämistä. T&K&I-toiminta kohdistuu teemoihin: ravitsemuksen vaikutukset hyvinvointiin, biotekniikka- ja elintarviketutkimus, luonnontuotteiden terveysvaikutukset. Niin ikään toiminta kohdistuu alaa palvelevaan teknologiakehitykseen, kuten hyötypelit (esim. terveyspelit), sekä sensorit ja mittarit. Samoin osa alan kehittämistä on liikuntaan ja urheiluun liittyvän mittaustekniikan kehittäminen. Ravitsemuksen, terveyden ja liikunnan TKI-toimijoita Kainuussa ovat CEMIS, Kajaanin ammattikorkeakoulu, Measurepolis Development Oy, MTT Sotkamo Kajaanin yliopistokeskuksen CEMIS-Oulu, Vuokatin urheiluopisto, Kainuun Liikunta ry sekä muut alueella toimivat yliopistot ja yritykset.

Aktiviteettimatkaillen sekä ravitsemus, terveys, liikunta -teemojen kehittämisessä vahvistetaan yhteistyötä INKA-ohjelmaan nimettyihin Tulevaisuuden terveys -teeman toimija-alueisiin (Oulu, Kuopio, pääkaupunkiseutu, Tampere ja Turku).

ÄLYKKÄÄN ERIKOISTUMISEN JATKOTOIMENPITEET

Kainuun liiton koordinoimana laaditaan Kainuun älykkään erikoistumisen strategian toteutussuunnitelma, joka sisältää ainakin valittujen kehittämisteemojen toimijoiden, nykytilan ja kasvupotentiaalin kartoituksen, teemojen kehittämisen erityistavoitteet ja toimenpidekokonaisuudet sekä rahoitussuunnitelmat, strategiset kumppanuudet ja toimenpiteiden aikataulut. Samoin suunnitelmaan tehdään älykkään erikoistumisen toimialojen osaamiskartoitus (vahvuudet ja pullonkaulat sekä toimenpiteet tarvittavan osaamisen hankkimiseksi).

Älykkään erikoistumisen toteutussuunnitelma laaditaan samanaikaisesti Kainuun biotalousstrategian kanssa, koska niissä on yhteisiä kehittämisen keihäänkärkiä ja toimenpiteitä.

Julkaisuluettelo

Sarja A: virallisesti hyväksytyt julkaisut

Sarja B: selvitykset ja tutkimukset

Sarja C: hallinnolliset asiakirjat

Sarja D: monistesarja

Sarja A

A:1	Kainuun maakuntaohjelman toteuttamissuunnitelma eli TOTSU 2014–2015	(2013)
A:2	Kainuun maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelma eli TOPSU 2015–2016	(2014)
A:3	Kainuu-ohjelma	(2014)
A:4	Kainuun kaupan vaihemaakuntakaava	(2014)

Sarja B

B:1	Kainuu - kaunis mutta kaukana, Kainuun maakuntakuvatutkimus	(2013)
B:2	Kainuun skenaariot 2035 loppuraportti	(2013)
B:3	Kainuun ympäristöohjelma 2020	(2013)
B:4	Kainuun Venäjä –strategia 2020	(2013)
B:5	Kainuun maakuntakaavan tuulivoimaselvityksen täydennys	(2013)
B:6	Kainuun kaupan palveluverkkoselvitys	(2013)
B:7	Selvitys Kainuun biotalouden aluetalousvaikutuksista – Kainuun biotalouden aluemallinnus. (2014) Aluekehityssäätiö & Helsingin yliopisto, Ruralia-Instituutti	(2014)
B:8	Kainuun maakuntakaavan seurantaraportti 2015	(2015)

Sarja C

C:1	Kainuun edunajamisen hankeluettelo 2013	(2013)
C:2	Kainuun liiton toimintasuunnitelma ja talousarvio 2014 ja taloussuunnitelma 2014-2016	(2013)
C:3	Kainuun edunajamisen hankeluettelo 2014	(2014)
C:4	Kainuun liiton toiminta- ja taloussuunnitelma 2015-2017 ja talousarvio 2015	(2014)
C:5	Kainuun edunajamisen hankeluettelo 2015	(2015)

Sarja D

D:1	Kainuun seudullisesti merkittävät ampumaradat 2013	(2013)

Kainuun liitto

Kainuun liitto
Kauppakatu 1, 87100 Kajaani
Puh. vaihde 08 615 541, faksi 08 6155 4260
S-posti kainuunliitto@kainuu.fi

www.kainuu.fi